

Keski-Pohjanmaan liikuntakartoitus

Anna Holopainen

Tekijä(t) Anna Holopainen	
Koulutusohjelma Liikunnanohjaaja	
Raportin/Opinnäytetyön nimi Keski-Pohjanmaan liikuntakartoitus	Sivu- ja liitesivumäärä 83 + 4
<p>Tämä opinnäytetyö tehtiin Keski-Pohjanmaan Liikunta ry:n (Kepli) toimeksiannosta. Kartoituksen tavoitteena oli koota tarvittavaa tietoa Keplin toiminta-alueen liikunnan ja urheilun nykytilasta sekä liikkumisen mahdollisuuksista 22 kunnassa strategiatyön pohjaksi.</p> <p>Kyselytutkimus toteutettiin syys-lokakuun 2020 aikana lähettämällä kyselylinkki Keski-Pohjanmaan kuntien liikuntasihteereille. Vastaukset saatiin kaikista kunnista ja ne purettiin manuaalisesti Excel-taulukko-ohjelmalla sekä avoimet vastaukset koodaamalla, luokittelemalla ja taulukoimalla.</p> <p>Tutkimuskysymykset olivat:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Millaiset edellytykset Keski-Pohjanmaan kunnat tarjoavat liikunnan ja urheilun harrastamiselle? 2. Miten koronaviruspandemia vaikuttaa Keski-Pohjanmaan liikuntapalveluihin? <p>Keski-Pohjanmaan kunnissa on hyvät olosuhteet kunto- ja terveysliikunnalle erityisesti ulko- ja luontoliikunnan parissa. Liikuntapaikkoja on Keski-Pohjanmaan kunnissa keskimäärin enemmän asukaslukuun suhteutettuna kuin koko Suomessa. Yleisimmät ohjatut harrastusliikuntamuodot ovat hiihto, yleisurheilu, frisbeegolf, salibandy ja jalkapallo ja kilpailutoiminnassa hiihto, jalkapallo, yleisurheilu, jääkiekko ja pesäpallo. Kunnilla on edellytykset järjestää SM-tason tai kansainvälisen tason kilpailu- ja ottelutapahtumia yhteensä 25 eri lajissa.</p> <p>Keski-Pohjanmaan kunnista 76 prosenttia huomioi oman arvionsa mukaan liikuntapaikkojen esteettömyyden vähintään tyydyttävästi. Soveltavaa liikuntaa tarjoaa 68 prosenttia. Maahanmuuttajat kohderyhmänä huomioidaan 23 prosentissa, mutta luvun pienuutta selittää se, ettei kaikissa kunnissa ole maahanmuuttajia tai he ovat jo integroituneet kantaväestöön. Harrastustakuu toteutuu 14 prosentissa kuntia ja 14 prosentissa sellainen on suunnitteilla. Liikuntaneuvontaa annetaan 62 prosentissa kuntia tai sellainen on suunnitelmassa ottaa käyttöön viimeistään vuoden 2021 aikana.</p> <p>Koronapandemian välittömistä vaikutuksista Keski-Pohjanmaan liikuntapalveluihin yleisimmät olivat liikuntapaikkojen sulkeminen, ulkoliikunnan lisääminen, etäjumppien järjestäminen ja somekampanjat. Arvioitaessa koronan vaikutuksia tulevaisuudessa esiin nousi varovaisuus liikuntapaikkojen käyttämiseen, ulkoliikunnan lisääntyminen ja sähköisten palveluiden tarve.</p> <p>Liikunnan ja urheilun harrastamisen edellytykset Keski-Pohjanmaalla ovat vähintään kohtuullisella tasolla verrattuna koko Suomen tilanteeseen. Liikuntapaikkoja ja harrastusmahdollisuuksia löytyy kunnista monipuolisesti. Koronan vaikutuksista on jo saatavilla alustavia arvioita, mutta kukaan ei vielä tiedä, miten korona vaikuttaa ihmisten liikkumiseen ja liikuntapalveluihin pitkällä tähtäimellä.</p>	
Asiasanat liikunta, urheilu, liikkuminen, urheiluseura, kunnan liikuntatoimi, liikuntapalvelut	

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Terveyttä ja hyvinvointia edistävä liikunta Suomessa	3
2.1	Suomalainen liikuntakulttuuri ja tulevaisuudennäkymiä	3
2.2	Suomalaiset liikkumisen suositukset ja niiden toteutuminen	5
2.2.1	Lasten ja nuorten liikkuminen	5
2.2.2	Työikäisten ja ikääntyneiden liikkuminen	8
3	Liikunta kunnissa.....	10
3.1	Kunnan liikuntaa ohjaavat asiakirjat ja lainsäädäntö	10
3.2	Liikuntapaikkojen ylläpito ja rakentaminen.....	11
3.3	Liikkumaan innostava ympäristö.....	12
3.4	Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo liikuntapalveluissa	13
3.5	Esteettömyys	16
3.6	Liikuntaneuvonta.....	17
3.7	Harrastustakuu kunnissa	18
3.8	Kilpa- ja huippu-urheilu kunnissa	20
4	Kuntien liikuntatoimijat.....	22
4.1	Liikuntatoimijoiden yhteistyö	22
4.2	Valtionrahoitus kuntien liikuntapalveluissa.....	23
4.3	Urheiluseurat.....	24
4.4	Kotitaloudet	27
4.5	Liikuntapalveluja tuottavat yritykset	28
5	Koronan vaikutukset liikkumiseen	30
5.1	Koronan vaikutukset kunnan liikuntapalveluihin	30
5.2	Koronan vaikutukset liikunnan harrastamiseen ja seuratoimintaan	31
5.3	Koronan vaikutuksen liikunta-alan yrityksiin	32
5.4	Koronan vaikutukset kilpa- ja huippu-urheiluun	33
6	Liikkumisen lähtökohdat Keski-Pohjanmaalla	34
6.1	Keski-Pohjanmaan Liikunta ry	34
6.2	Nykytilanne Keski-Pohjanmaalla.....	36
7	Kyselytutkimuksen toteuttaminen.....	40
7.1	Opinnäytetyön tavoite	40
7.2	Kyselytutkimuksen toteuttaminen	40
8	Tutkimustulokset	43

Haaga-Helia
ammattikorkeakoulu Oy

8.1	Liikuntatoimen resurssit	43
8.2	Liikuntapaikat	49
8.3	Liikuntapalveluja tuottavat seurat ja yhdistykset	55
8.4	Harrastus- ja kilpailutoiminta	57
8.5	Kehittämistoimenpiteet.....	59
8.6	Kansainvälinen yhteistyö	61
8.7	Erytisryhmät	61
8.8	Harrastustakuu.....	62
8.9	Liikuntaneuvonta	63
8.10	Korona	64
9	Pohdinta	67
	Lähteet	73
	Liitteet	84
	Liite 1. Kyselylomake.....	84

1 Johdanto

Kunnilla on tärkeä tehtävä edistää kuntalaisten liikkumista ja tarjota monipuolisia liikuntapalveluja mahdollisimman tasa-arvoisesti (Aaltonen 2016, 78, 81; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020b, 31; Rotko, Kauppinen & Palojärvi 2014, 7). Liikuntapalvelut, kuten mitkä tahansa muutkin palvelut, vaativat jatkuvaa kehittämistä ja muuttuvaan toimintaympäristöön reagoimista. Vuosi 2020 jää muistiin vuotena, jolloin koronavirus vaikutti käytännössä jokaisen ihmisen elämään (Valtion liikuntaneuvosto 2020, 10–11). Koronavirus on jo lisännyt liikunnan harrastamisen polarisaatiota (Kantomaa 27.10.2020) ja aiheuttanut hankaluuksia urheilijoille muun muassa kisojen perumisina, siirtämisinä, harjoitustaukoina ja terveyshaittoina (Hull, Loosemore & Schwellnus 2020, 559; Kokkonen 2020, s. 45–46; Kujala, Laukkanen, Valtonen, Heinonen & Ruuskanen 20, s. 21, 23). Kantomaan (27.10.2020) mukaan koronan lopulliset vaikutukset nähdään vasta vuosien kuluttua, mutta muun muassa Valtion liikuntaneuvosta (2020, 74) nostaa selviksi koronan aiheuttamiksi trendeiksi ulko- ja luontoliikunnan lisääntymisen sekä erilaisten digitaalisten liikuntapalvelujen yleistymisen.

Keski-Pohjanmaan Liikunta ry (Kepli) on vuonna 1997 perustettu yhdistys, jonka varsinaisiin jäseniin kuuluu urheiluseuroja, lajiliittoja sekä niiden alueellisia organisaatioita ja urheiluopistoja (Keski-Pohjanmaan Liikunta ry 2020, 4). Keplin toiminta-ajatus ja missio on edistää Keski-Pohjanmaan hyvinvointia ja terveyttä liikunnan ja urheilun avulla muun muassa vahvistamalla liikunta- ja urheiluseurojen elinvoimaisuutta, lisäämällä kuntalaisten liikunta-aktiivisuutta, liikuntatapahtumia järjestämällä sekä tukemalla urheilijoiden ja joukkueiden menestymistä kansallisella ja kansainvälisellä tasolla (Keski-Pohjanmaan Liikunta ry 2019).

Tämän kartoituksen tavoitteena on tuottaa tietoa Keplin strategiatyön mahdollistamiseksi. Strategiatyö voidaan aloittaa vasta siinä vaiheessa, kun tiedetään, mikä on toimintaympäristön lähtötilanne (Lukkarila 2016, 7). Vastaavatyypin kartoitukset ovat tehneet vuonna 2003 Petri Harsunen (Tutkimus liikunnan ja urheilun kansalaistoiminnasta, sen edellytyksistä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä Keski-Pohjanmaalla, Haaga Instituutin ammattikorkeakoulu) ja vuonna 2013 Kaj Sjöholm (Maakunnallinen liikunta- ja urheilukartoitus 2012 – Keski-Pohjanmaan Liikunta ry:n Maakuntaviestialue, Arcada). Koska edellisistä kartoituksista on jo vuosia aikaa, oli tuoreen kartoituksen laatiminen välttämätöntä. Vuoteen 2025 kohdistuvan strategiatyön on määrä valmistua vuoden 2020 aikana (Keski-Pohjanmaan Liikunta ry 2020, 4).

Kartoituksen tärkeimmät aiheet liittyvät kuntien liikuntatoimen resursseihin, liikuntatoimijoihin ja liikuntapaikkoihin. Aiempiin töihin verrattuna mukaan on otettu myös uusia ja ajankohtaisia aiheita kuten esteettömyys, tasa-arvoisuus, harrastustakuu ja liikuntaneuvonta.

Raportin teoriaosuus koostuu suomalaisten liikkumisesta ja suomalaisesta liikuntakulttuurista, kuntien liikuntaan liittyvien tekijöiden selvittämisestä, kuntien liikuntatoimijoista, koronaviruksen aiheuttamista vaikutuksista liikuntatoimialaan ja harrastamiseen sekä taustatiedosta Keski-Pohjanmaan liikuntapalveluista ja kuntalaisten liikkumisesta. Nämä tiedot osaltaan toimivat taustatietona ja lähtökohtana Keplin strategiatyön pohjalla sen lisäksi, mitä kyselytutkimuksen tulokset antavat. Toivon, että tämä raportti antaa Keplille hyvät mahdollisuudet soveltaa tietoa Keski-Pohjanmaan liikunta- ja urheilutoiminnan kehittämiseen.

2 Terveyttä ja hyvinvointia edistävä liikunta Suomessa

Terveyttä ja hyvinvointia edistävä liikunta määritellään liikuntalaissa elämäntapojen eri vaiheissa tapahtuvaksi kaikenlaiseksi fyysiseksi aktiivisuudeksi, jonka tavoitteena on terveyden ja toimintakyvyn ylläpitäminen ja parantaminen (Liikuntalaki 390/2015). Terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan asema on syytä turvata liikuntalaissa, koska sillä on vahva vaikutus ihmisten työkykyyn, terveyteen ja hyvinvointiin ja sen tiedetään lisäävän fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Liikunnalla on myös merkittävä rooli sairauksien ehkäisyssä, hoidossa ja kuntoutuksessa. (Aaltonen 2016, 30, 81; Hossain, Suortti & Kallio 2013, 32; Husu ym. 9; Itkonen, Lehtonen & Aarresola 2018, 129; Vanttaja, Tähtinen, Zacheus & Koski 2017, 9.)

Liikunta vähentää yhteiskunnan kustannuksia terveydenhuollossa, sairauspoissaoloissa, koti- ja laitoshoidossa, syrjäytymisessä ja sosiaalietuuksissa. Sitä vastoin liikkumattomuuden aiheuttamat vuosittaiset kustannukset ja tuottavuuden menetykset on arvioitu olevan Suomessa vuosittain 3,2–7,5 miljardia euroa. Suurimmat kustannukset (1,5–4,4 miljardia euroa) syntyvät sairauksien aiheuttamista terveydenhuollon ja tuottavuuden kustannuksista. Lisäksi tuloverojen menetykset on arvioitu olevan vuosittain 1,4–2,8 miljardia euroa. (Vasankari & Kolu 2018, 1.)

2.1 Suomalainen liikuntakulttuuri ja tulevaisuudennäkymiä

Suomalainen kansalaisyhteiskunta alkoi muodostua 1800-luvun lopulla, jolloin perustettiin myös ensimmäiset urheiluseurat. Liikuntakulttuuria leimasi vahvasti Venäjän näkemys siitä, että liikunnan tärkein funktio oli sotilaskuntoisuuden kehittäminen. Itsenäistymisen jälkeen järjestäytyneet liikuntakulttuuri otti Suomessa ensiaskeleitaan ja liikunnan yhteiskunnallisista perusteluista ja rahoituksesta käytiin vilkasta keskustelua. Ensimmäinen kuntoliikuntabuumi nousi 1960–70-luvuilla, kun kaupunkiasuminen, autoilu ja television katselu lisääntyivät ja fyysistä voimaa edellyttävät työtehtävät vähenivät. 1980-luvun taloudellinen nousukausi toi mukanaan juppikulttuurin, joka lisäsi muun muassa tenniksen, sulkapallon, squashin, laskettelun ja golfin harrastajamääriä. Naiset löysivät tiensä kuntosaleille ja aerobic-tunneille. Liikunnasta tuli harrastuksen lisäksi myös keino hoitaa terveyttä ja ulkonäköä. (Rantala 2014, 13–14, 18, 20.)

Tästä 1980-luvulla alkaneesta juppikulttuurista alkoi suomalaisen liikuntakulttuurin eriytyminen, joka jatkuu edelleen. Urheilun osalta eriytyminen on nähtävissä erityisesti siinä, että ammattimaiset käytännöt ovat valuneet entistä nuorempien lasten urheiluun. Silti huippu-urheilumenestys nojaa

vahvasti myös laaja-alaiseen kansalaistoimintaan. Lisäksi kuntoon, hyvinvointiin, elämyksiin ja terveyteen tähtäävä liikkuminen on laajentunut entisestään. Urheilussa kilpailtavien lajien määrä on kasvanut ja harrastusliikunnan muodot monipuolistuneet. Liikuntakulttuuri on muuttunut myös ihmisten elämänvalintojen näkökulmasta. Liikuntakulttuurissa on tapahtunut elämäntyyllistymistä ja ihmisten liikuntasuhteet merkityksellistävät liikuntaa eri tavoin. (Itkonen ym. 2018, 120–121.)

Kokkonen (2015, 250, 257) tarkentaa liikuntakulttuurin eriytymistä kuvaamalla intohimoisia harrastajia, jotka ovat koukussa liikuntaan ja jotka metsästävät aina uusia äärikokemuksia. On kuitenkin suuri joukko suomalaisia, joita liikunta ei tällä tavalla houkuta ja kiinnostaa. Toinen nähtävillä oleva muutos liittyy siihen, kuinka paljon liikkuminen nähdään omana valintana ja kuinka paljon julkinen valta haluaa vaikuttaa kansalaisten liikkumiseen. Kansalaisten toivotaan hoitavan terveyttään ja toimintakykyään liikunnan avulla ja valtiovalta on 2000-luvulta lähtien entistä määrätietoisemmin pyrkinyt vaikuttamaan väestön liikkumiseen ja vähentämään liikkumattomuuden haittoja.

Itkonen (2012, 11–12) nostaa neljä kuvaavaa piirrettä suomalaisesta liikuntakulttuurista: vapaaehtoistyön suuri merkitys, liikunnan työnjaon omintakeisuus, runsas liikunnan harrastaminen ja liikuntamuotojen monilukuisuus. Ensinnäkin suomalainen liikunnan organisointi on perinteisesti perustunut vapaaehtoistyöhön. Toiseksi suomalaisen liikunnan työnjako perustuu vahvan kansalaistoiminnan lisäksi kunnallisiin liikuntatoimiin ja valtakunnallisella tasolla opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksentekijöihin. Näitä toimijoita täydentävät yksityiset palveluntarjoajat. Kolmanneksi kuntoliikunnan määrä on Suomessa kansainvälisesti vertailtuna korkealla tasolla, vaikka suomalaiset eivät keskimäärin liikukaan tarpeeksi terveytensä kannalta. Neljäntenä voidaan mainita urheilulajien ja liikuntamuotojen monilukuisuus, jolle selittävä tekijä on kansalaistoimijapainotteisuus sekä eri lajien seurojen ja liittojen perustamisen matala kynnys.

Liikunnan terveysargumentit perustuivat 1900-luvun alussa lähinnä siihen, mitä oli käytännössä huomattu ja hyväksi todettu. Näyttö liikunnan terveysvaikutuksista vahvistui 1990-luvulla, ja käyttöön yleistyivät terveysliikunnan ja terveyttä edistävän liikunnan käsitteet. 2000-luvulle tultaessa liikunnan yhteiskunnalliset perustelut sairauden ja terveyden osalta lepäsivät jo vakaalla ja tieteellisesti tutkitulla pohjalla. (Rantala 2014, 39, 41–42.) Tulevina vuosina tullaan toteuttamaan aiempaa enemmän liikuntatieteellisiä tutkimushankkeita, kun opetus- ja kulttuuriministeriö aikoo perustaa päätöksentekoaan aiempaa vahvemmin tutkittuun tietoon. Ministeriön rahoittamat tutkimushankkeet keskittyvät erityisesti fyysisesti aktiivisen elämäntavan edistämiseen, liikunnan yhdenvertaisuuden

saavutettavuuteen, liikuntaan ja urheiluun osallistumisen lisäämiseen sekä huippu-urheilun tuloksellisuuteen ja vastuullisuuteen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018, 24.)

Muutosta liikkeellä -julkaisussa visioidaan vuodelle 2020 tilannetta, jossa suomalaiset liikkuvat aiempaa enemmän ja istuvat vähemmän elämänsä aikana. Näkökulmina ovat muun muassa se, että liikkumisen merkitys ymmärretään terveyden, hyvinvoinnin ja kilpailukyvyn perusedellytyksenä sekä erilaisten aktiivisuutta lisäävien mahdollisuuksien luominen yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa. Näiden takia yksilöiden toivotaan tarttuvan lisääntyviin mahdollisuuksiin lisätä jokapäiväistä liikkumistaan. Tavoitteisiin pääsemiseksi tulisi siis vähentää istumista, lisätä liikkumista, nostaa liikunta keskeiseksi osaksi terveydenhuollossa sekä vahvistaa liikunnan asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Käytännössä ihmisiä kannustetaan aktiivisuuteen vaikuttamalla tietoihin, taitoihin, elinympäristöön, olosuhteisiin, rakenteisiin ja kulttuuriin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 4–5.)

2.2 Suomalaiset liikkumisen suositukset ja niiden toteutuminen

Kymmenen vuotta käytössä ollut liikuntapiirakka päivitettiin vuonna 2019 liikkumisen suositukseksi, joka pohjautuu kattavaan ja kansainväliseen tieteelliseen näyttöön perustuvaan Yhdysvaltain terveysviraston suositukseen (UKK-instituutti 2019). UKK-instituutti on julkaissut omat suosituksensa aikuisille, yli 65-vuotiaille, lapsille ja nuorille, soveltavaan liikuntaan sekä liikuntaan raskauden aikana ja synnytyksen jälkeen. Omat ohjeistukset on laadittu myös luuliikuntaan ja istumisen vähentämiseen. (UKK-instituutti 2020.)

2.2.1 Lasten ja nuorten liikkuminen

Liikunta tukee fyysisen terveyden lisäksi lapsen sosioemotionaalista kehitystä. Liikunnallinen lapsuus edistää terveyttä ja hyvinvointia kokonaisvaltaisesti sekä parantaa mahdollisuuksia myönteiselle elämäkululle. Mitä pienempi lapsi on kyseessä, sitä enemmän liikkuminen perustuu omaehtoisuuteen ja leikkimiseen. Perheen yhteiset liikuntahetket ovat tärkeitä, mutta monissa perheissä lapset osallistuvat myös ohjattuun liikuntaan jo vauvaiästä lähtien (esimerkiksi vauvauinti, vauvajumppa). (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016a, 6, 9; Sääkslahti 2018, 141, 145.)

Varhaisvuosien liikuntasuosittelun lähtökohtana on päivittäinen vähintään kolmen tunnin monipuolinen fyysinen aktiivisuus. Lasten päivään pitäisi mahtua kevyttä liikuntaa, reipasta ulkoilua ja erittäin vauhdikasta fyysistä aktiivisuutta. Myös rentoutuminen ja rauhoittuminen sekä riittävät yöunet

ovat tärkeitä. Lisäksi paikallaanoloa ja istumista tulee rajoittaa niin, että varsinkin yli tunnin istumisjaksoja tulee välttää. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016a, 9.) Nuorten osalta 13 ikävuodesta täysi-ikäisyyteen asti liikkumisen suositus on vähintään 1,5 tuntia päivässä, josta puolet reippaasti (UKK-instituutti 2019).

Vuonna 2018 alle 10-vuotiaista suomalaisista lapsista jopa 97 prosenttia kertoi harrastavansa jotakin liikuntaa, kun harrastamiseksi laskettiin myös ohjatun ja organisoidun liikunnan ulkopuolinen toiminta. Kaikista 6–29-vuotiaista lapsista ja nuorista jotakin liikuntaa harrasti 88 prosenttia. (Hakanen, Myllyniemi, Salasuo 2019, 15, 23.) Pelkkä liikuntaharrastus ei kuitenkaan takaa riittävää fyysistä aktiivisuutta, sillä vuoden 2018 LIITU-tutkimuksen mukaan 9–15-vuotiaista vain 38 prosenttia liikkui suositusten mukaisen vähimmäismäärän. Osuus ei ollut muuttunut edelliseen vuonna 2016 tehtyyn tutkimukseen verrattuna, kun huomioon otettiin tutkittujen ikä- ja sukupuolijakauman erilaisuus. (Kokko & Martin 2019, 3).

Kansainvälisesti tarkasteltuna (vuonna 2017–2018, 45 maata) suomalaiset nuoret (11-, 13- ja 15-vuotiaat) liikkuvat keskimääräistä enemmän, mutta silti suurin osa suomalaisistakaan lapsista ei liiku suositeltua tuntia päivittäin. Esimerkiksi 11-vuotiaat suomalaispojat liikkuvat enemmän kuin mikään muu tutkittu ryhmä ja heistä 52 prosenttia liikkuu päivittäin vähintään tunnin. Toisaalta suomalaisten poikien liikkumisen vähentyminen iän myötä oli tutkimuksessa suurinta (30 prosenttiyksikköä). Lisäksi Suomessa havaittiin vahva yhteys perheen alhaisen tulotason ja tyttöjen vähäisen liikkumisen välillä. Yleisesti ottaen pojat liikkuvat tyttöjä enemmän kaikissa ikäluokissa ja kaikissa maissa. Suomessa ja muualla Pohjoismaissa ero tyttöjen ja poikien liikkumisen välillä oli pienempää kuin keskimäärin. Kaikkiaan alle 19 prosenttia tutkituista nuorista liikkui päivittäin suositellun 60 minuuttia. (World Health Organization 2020, 13–14.)

Vähän liikkuvien teini-ikäisten ja nuorten aikuisten syitä liikunnan harrastamisen vähäisyydelle on tutkittu vuonna 2013, 2016 ja 2018. Niissä merkittävimiksi syiksi nousivat koettu laiskuus, ajanpuute, kilpailuhaluttomuus, sopivan lajin löytymättömyys, ajanpuute, epämiellyttävät kokemukset liikunnasta, liikunnan kokeminen epämiellyttäväksi, liikuntaan tottumattomuus, koettu liikunnallinen lahjattomuus harrastuskaverin puute, liikunnan kilpailuhenkisyys, epäilykset pärjäämisestä, harrastuksen kalleus, huonot kokemukset koululiikunnasta, vamma tai sairaus ja lähellä olevan liikuntapaikan puuttuminen. Vähän liikkuvista neljäsosa nimesi liikkumattomuutensa syitä jopa kahdeksan tai enemmän. Tutkimuksen mukaan yksi tai muutama syy ei yleensä estä nuoren

liikkumista, mutta syillä on tapana kasaantua samoille henkilöille. (Hakanen ym. 2019, 15, 23; Merikivi, Myllyniemi, Sala-suo 2016, 82; Vanttaja ym. 2017, 77–79.)

Tutkimuksissa nousee esiin liikkumisen olennainen vähentyminen tullessa lähemmäs 15 vuoden ikää. Selittäviä tekijöitä liikunnan määrän vähentymiselle tässä iässä voivat olla seuratoimintojen kilpailullisuus ja aikuisjohtoisuus, mikä vaikuttaa seurassa tapahtuvan harrastuksen lopettamiseen erityisesti 10–14-vuotiaiden keskuudessa. Tällöin nuoren liikuntamäärä voi pudota hyvinkin alhaiseksi, jos taustalla on vähäinen arki- ja hyötyliikunnan määrä. Lasten ja nuorten liikkumista vähentäviä tekijöitä ovat myös harrastamisen kalleus, liikunnan kaupallistuminen sekä liikuntaharrastuksissa tapahtuva epäasiallinen kohtelu ja syrjintä. (Zacheus & Saarinen 2019, 108–109.) Toisen näkökulman mukaan lasten ja nuorten vähäisen liikkumisen syitä selittää kulttuuri- ja vapaa-aikatarjonta, jossa kaikkinaisen ruutuajan lisääntyminen vie huomattavan osan lasten ja nuorten vapaa-ajasta. Ruutu-aika ja liikkuminen ovat vahvassa käänteisessä yhteydessä toisiinsa. Epäsäännöllisesti liikkuva lapsi tai nuori viettää todennäköisesti keskimääräistä enemmän aikaa ruutujen ääressä. Ongelmaan voidaan vaikuttaa organisoimalla kerhotoimintoja, suunnittelemalla kouluympäristöjä aktiivisuuteen houkutteleviksi ja muutenkin liikunnallistamalla koulukäytäntöjä. (Hakanen ym. 2019, 65; Itkonen ym. 2018, 121, 123.)

Tutkimushavaintojen mukaan lasten liikkuminen on polarisoitunut. Tämä tarkoittaa sitä, että osalle liikkuminen on keskeinen elämänsisältö, kun taas toisille liikkuminen ei liity elämänmenoon lainkaan. Polarisaatiota selittää muun muassa sosionomiset ja alueelliset tekijät, elämäntilanteet sekä vammaisuus ja pitkäaikaissairaudet. Vähemmän kouluttautuneet liikkuvat vähemmän kuin korkeasti kouluttautuneet. Korkeakoulutettujen lapset harrastavat liikuntaa muita yleisemmin ja osallistuvat urheiluseuratoimintaan. (Itkonen ym. 2018, 121, 125.)

Zacheuksen ja Saarisen (2019, 109) mukaan lasten ja nuorten liikkumisen lisäämisessä on tärkeää etsiä aktiivisesti vaihtoehtoja liikunnan ja urheilun kallistumiselle, välineellistymiselle, teknistymiselle, ulkonäkökeskeisyydelle, terveysetoksen korostamiselle, kilpailu- ja machokulttuurille sekä erilaisuuden hyväksymättömyydelle. Erityisen oleellista olisi myös saada loppumaan niiden halveksiminen ja syyllistäminen, jotka eivät omaksu edellä mainittuja liikunnan piirteitä. Tämä on välttämätön asia, jos mahdollisimman moni nuori halutaan saada innostumaan liikunnasta.

Yleisesti ottaen lasten ja nuorten liikuntaharrastukset nähdään myönteisenä asiana, jonka kautta voidaan tarjota myönteisiä kokemuksia ja oppimisen paikkoja. Harrastamiseen liittyy kuitenkin myös

kielteisiä ilmiötä, kuten eriarvoistavia käytäntöjä, väärinkäytöksiä ja väkivaltaa. Vuonna 2013 toteutetun lapsiuhrituskimpuksen mukaan 19,7 prosenttia ohjattua liikuntaa harrastavista peruskouluikäisistä on joskus kohdannut valmentajan kiroilua tai vihaista huutamista. Piikkaamisen ja nimittelyn kokemuksista kertoi samasta kohderyhmästä 8,7 prosenttia sekä 7,6 prosenttia seksuaalissävyytteisten vitsien ja tarinoiden kertomisesta. Nämä henkisen väkivallan muodot olivat huomattavasti yleisempiä kuin fyysisen ja seksuaalisen väkivallan muodot. Tönimistä, lyömistä ja kiinnitarttumista sekä seksuaalista koskettelua ja suutelua oli kohdannut kaksi prosenttia vastaajista. Prosentti vastaajista kertoi vakavammista seksuaalisen väkivallan muodoista. Suurimmalla osalla lapsista ja nuorista ei ole kokemusta väärinkäytöksistä tai väkivallasta, mutta ilmiöt eivät ole niin harvinaisia kuin voisi toivoa. Lisäksi on huomioitava, että kyseisissä luvuissa ei ole huomioitu valmentajan lisäksi vertaisryhmän aiheuttamaa väkivaltaa ja loukkaavaa käytöstä. (Peltola 2016, 23, 29, 31–32.)

2.2.2 Työikäisten ja ikääntyneiden liikkuminen

Työikäisille (18–64 v.) suositellaan viikoittain vähintään 2,5 tuntia reipasta liikuntaa tai 75 minuuttia rasittavaa liikuntaa. Lisäksi lihaskuntoa ja liikehallintaa tulisi harjoitella vähintään kahdesti viikossa. Suosituksissa on otettu huomioon myös kevyen liikuskulun, paikallaanolon tauottamisen ja unen merkitykset. Liikuskulua ja paikallaanolon tauottamista tulisi tehdä päivittäin mahdollisimman paljon. Hyvinvoinnin pohjan luo riittävä määrä palauttavaa unta. Yli 65-vuotiaiden suosituksessa painotetaan työikäisten suosituksia enemmän lihasvoimaa ja tasapainoa, joilla on vaikutusta erityisesti arjessa selviytymiseen ja liikkumiskykyyn. Suositus korostaa liikkumisen monipuolisuutta ja tavoitteena on toimintakyvyn ylläpitäminen tai parantaminen. (UKK-instituutti 2019.)

Liikkumisen suosituksissa ei ole annettu täsmällisiä ohjeita paikallaanolon enimmäismääristä, mutta syksyllä 2017 toteutetun KunnonKartta-tutkimuksen mittaustulosten mukaan suomalaiset istuivat tai makoilivat suurimman osan valveillaoloajastaan (8 h 40 min). Nukkumiseen kului vuorokaudesta vajaa kolmasosa (7 h 10 min) ja seisomiseen lähes kymmenesosa (vajaa 2 h). Kevyen liikunnan määrä oli vuorokaudessa keskimäärin reilu kolme tuntia, reipasta liikkumista 42 minuuttia ja rasittavaa muutama minuutti. Sukupuolten ja eri ikäryhmien välillä ei ollut suuria eroja. Tutkimuksessa esitettiin tuloksia myös liikkumisen suosituksia edeltäneen liikuntapiirakan toteutumisesta. Vain noin viidesosa tutkittavista liikkui terveysliikunnan suositusten mukaisen vähimmäismäärän. (Husu ym. 2018, 13, 18–19, 26.)

Hieman toiveikkaampia tuloksia saatiin samana vuonna FinTerveys 2017 -tutkimuksesta. Sen mukaan terveystiliikuntasuositukset saavutti 39 prosenttia miehistä ja 34 prosenttia naisista. Kestävyysliikuntaan liittyvät suositukset toteutuivat kuitenkin noin puolilla miehistä ja naisista. Vapaa-ajalla kuntoliikuntaa harrasti miehistä noin joka kolmas ja naisista noin joka neljäs. Harrastamattomien osuus oli miehistä 29 prosenttia ja naisista 30 prosenttia. Harrastusten lisäksi fyysisen aktiivisuuden määrää lisää muun muassa fyysisesti kuormittava työ ja työmatkaliikunta. Fyysisesti raskasta työtä teki kolmasosa miehistä ja neljäsosa naisista. Fyysistä aktiivisuutta vaativaa työ- tai opiskelumatkustamista kertyi arkipäivässä vähintään puoli tuntia noin 10 prosentille miehistä ja naisista. Tutkimuksessa raportoitiin myös arkiliikunnan määrää, johon laskettiin muun muassa kodin siivoaminen, pihatyöt ja portaiden nouseminen. Esimerkiksi portaiden nousemista teki päivittäin lähes 70 prosenttia miehistä ja naisista. (Borodulin & Wennman 2019.)

Monosen ym. (2019, 10, 14, 17, 20) tutkimuksessa saatiin samansuuntaisia tuloksia suomalaisten aikuisten liikuntaharrastuksista. Tutkimuksen mukaan suomalaisesta aikuisväestöstä 82,3 prosenttia harrasti vuoden 2018 aikana vähintään kerran jotakin liikuntaa. Jos harrastamisen kriteeriksi asetetaan jokaviikkoinen harrastaminen, liikkuvien osuus tippuu 62,7 prosenttiin. Pääosa liikunnasta tapahtuu omatoimisesti yksin tai ryhmässä. Seuraavaksi eniten liikutaan yksityisten yritysten järjestämissä palveluissa sekä liikunta- ja urheiluseuroissa. Aikuisten suosituimmat liikuntamuodot ovat kävelylenkkeily, kuntosaliharjoittelu, pyöräily, uinti, maastohiihto, juoksulenkkeily, jumppa, sauvakävely ja ryhmäliikunta. Aiempaa suurempaan suosioon ovat nousseet miesten osalta frisbeegolfaaminen ja naisten osalta joogaaminen. E-urheilun arvioidaan kasvattavan suosiota tulevaisuudessa erityisesti miesten osalta.

3 Liikunta kunnissa

3.1 Kunnan liikuntaa ohjaavat asiakirjat ja lainsäädäntö

Kunnilla on tärkeä tehtävä edistää kuntalaisten liikuntaa ja muuta terveyttä edistävää fyysistä aktiivisuutta. Liikuntapalvelut tulisi voida tarjota kaikille kuntalaisille mahdollisimman tasa-arvoisesti. Tasa-arvoinen palveluiden saatavuus on kuntalaisille merkittävä hyvinvointiin ja elämänlaatuun vaikuttava tekijä. (Aaltonen 2016, 78, 81; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020b, 31; Rotko ym. 2014, 7.)

Ensimmäinen liikuntalaki tuli Suomessa voimaan vuonna 1980 ja sen jälkeen sitä on muutettu moneen otteeseen. Nykyisessä, vuonna 2015 julkaistussa liikuntalaissa (390/2015) korostuu terveyttä edistävä liikunta ja hyvinvointipolitiikka, jossa aiempaa enemmän huomiota on kiinnitetty liikunnallisesti passiivisiin väestöryhmiin sekä monialaiseen ja -ammattilliseen yhteistyöhön. Laki antaa hyvän pohjan liikunnan edistämiseksi erityisesti paikallistasolla kunnissa. Lain tavoitteena on ensisijaisesti edistää väestön hyvinvointia ja terveyttä. Liikuntalaki myös antaa kunnille selkeän toimintavelvoitteen yleisten liikunnan edellytysten luomiselle paikallistasolla. Edellytyksiin luetaan liikuntapalvelujen järjestäminen, kansalaistoiminnan tukeminen sekä liikuntapaikkojen rakentaminen ja ylläpitäminen. (Aaltonen 2016, 78, 82, 85.)

Liikuntalaki on puitelaki, mikä tarkoittaa, että kunnat voivat hoitaa laissa määrätyt tehtävät valitsemallaan tavalla. Liikuntatoimen ei tarvitse olla kunnassa itsenäisenä toimialana, vaan liikuntatoiminnasta voi vastata esimerkiksi sivistystoimi tai hyvinvointipalvelut. Asiasta vastaava toimiala ei ole olennaista vaan se, että tehtävät ja tavoitteet ovat selvät. Oleellista on myös ymmärtää se, että liikunnan tulisi olla eri toimialat läpäisevä asia, sillä liikunnan edistäminen tapahtuu parhaiten yhteistyössä eri toimialojen kanssa. (Aaltonen 2016, 84.)

Liikuntaa, terveyttä ja hyvinvointia on käsitelty laajasti liikuntalain lisäksi myös muussa lainsäädännössä. Kunnallisen liikuntatoimen perustana toimiva lakikehikko koostuu liikuntalain lisäksi perustuslaista, kuntalaista, terveydenhuoltolaista ja aluehallintovirastoja määrittävästä laista. Perustuslain mukaan liikunnan asema on sivistyksellinen perusoikeus. Kuntalaissa varmistetaan muun muassa kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen. Aluehallintovirastoja ohjaa laki, jossa aluehallinnon tehtävänä on muun muassa liikunnan peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi. Terveydenhuoltolaki ohjaa kuntien toimintaa muun muassa velvoittamalla vuosittaiseen raportointiin

kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin sekä niihin liittyvien toimenpiteiden osalta. Lisäksi jokaisella valtuustokaudella on laadittava laajempi hyvinvointikertomus. (Aaltonen 2016, 78–79, 82.)

Hyvinvointikertomus on kuvaus kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä sekä niiden edistämistoimenpiteistä kunnassa. Laaja hyvinvointikertomus sisältää kuvauksen ja johtopäätökset kunnan toteuttamasta hyvinvointipolitiikasta, väestön terveydestä ja hyvinvoinnista, väestöryhmien välisistä hyvinvointi- ja terveyseroista, terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavien tekijöiden muutoksista, palvelujärjestelmän toimivuudesta, ehkäisevän työn kustannuksista ja vaikutuksista sekä tavoitteista ja toimenpiteistä. Asiakirjan tarkoituksena on mahdollistaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnittelu, seuranta, arviointi ja raportointi. Se myös auttaa tiivistämään eri hallinnonalojen näkemykset ja yhteiset tavoitteet. Hyvinvointikertomus siis ohjaa kunnan hyvinvointipolitiikkaa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020a.)

Kuntaliiton asettamassa visiossa vuodelle 2025 tavoitellaan tilannetta, jossa kuntalaiset liikkuvat riittävästi ja jossa he saavat liikunnasta iloa, elämyksiä, terveyttä ja työkykyä. Vision mukaan liikuntapalvelut ovat kohtuuhintaisia ja helposti saavutettavia. Asetettua visiota perustellaan sillä, että liikunta lisää hyvinvointia ja että työkyvyttömyyttä ja muita ongelmia ennaltaehkäisevät toimenpiteet ovat edullisempia kuin korjaavat. Samalla muistutetaan, että kunnan tehtävänä on luoda edellytykset liikunnalle, mutta yksilöllä on lopullinen vastuu elintavoistaan. Kuntaliiton vision mukaiset toimenpiteet ovat muun muassa koulupihojen kunnostaminen arki- ja lähiliikuntapaikoiksi ja kaavoituksen suunnittelu niin, että tilaa jää tarpeeksi liikunnan harrastamiselle ja lähiliikuntapaikoille. Kuntien pitäisi myös ottaa liikunta koko kunnan strategiseksi valinnaksi. Lisäksi kuntien tulisi tehdä yhteistyötä eri hallinnonalojen, urheiluseurojen, yritysten ja muiden toimijoiden kanssa. Myös liikuntapaikkojen maksut tulisi pitää kohtuullisina ja kuntien liikuntatoimen henkilöstön osaamista lisätä koulutuksilla ja viestinnällä. (Kuntaliitto 2015, 46, 48.)

3.2 Liikuntapaikkojen ylläpito ja rakentaminen

1960-luvun alussa Suomessa oli noin 3 500 rakennettua liikuntapaikkaa. Määrä kasvoi nopeasti erityisesti 1980-luvulla, kun uusia liikuntapaikkoja rakennettiin lähes 10 000. Nykyisin liikuntapaikkojen kokonaismäärä on noin 37 000, mikä on asukaslukuun suhteutettuna huippuluokkaa maailmassa. Neljän viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana liikuntapaikkarakentamisessa on keskitytty erityisesti perus- ja lähiliikuntapaikkoihin, jotka ovat mahdollisimman monien kansalaisten saavutettavissa. Valtio ja kunnat on näin ollen suomalaisen liikuntakulttuurin ja terveysliikunnan

tärkeimmät takaajat. Suomessa noin 75 prosenttia liikuntapaikoista on kuntien omistamia, ylläpitämiä ja hoitamia. Yleisimmin ne ovat koulujen yhteyteen rakennettuja liikuntahalleja, urheilukenttiä ja kevyen liikenteen väyliä. Lopuistakin liikuntapaikoista suuri osa on kuntien määräämisvallassa tai osittaisessa omistuksessa. Lähinnä suurista kaupungeista löytyy täysin yksityisiä liikuntapaikkoja. (Aaltonen 2016, 88; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020b, 39; Vasara 2020, s. 59–60.)

Vuonna 2018 valtion liikuntamäärärahoista kohdennettiin liikuntapaikkarakentamiseen 41,4 miljoonaa euroa, josta kuntien ja kuntayhtymien osuus oli 75 prosenttia. Loput avustuksista myönnettiin osakeyhtiöille (21 %) sekä yhdistyksille ja säätiöille (4 %). Avustukset ovat vaihdelleet vuosittain 21–44 miljoonan euron välillä. Liikuntapaikkarakentamisen avustusrahoissa painotetaan laajoja käyttäjäryhmiä palvelevia hankkeita, esteettömyyttä, tarveperustelua, energiatehokkuutta, tasa-arvoa, suunnitelmallisuutta ja yhteistoimintaa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020b, 39–41.)

3.3 Liikkumaan innostava ympäristö

Perinteisten liikuntapaikkojen lisäksi kunnissa tulee huolehtia arki- ja lähiliikuntaan kannustavasta asuinympäristöstä. Toimivat ja kattavat kevyen liikenteen väylät mahdollistavat kuntalaisten ulkoilun ja siirtymiset paikasta toiseen. (Kuntaliitto 2015, 47.) Kävelylenkkeily on suomalaisten suosituin liikuntaharrastus todennäköisesti sen maksuttomuuden, aikatauluttomuuden ja helppouden vuoksi (Sokka, Kangas, Itkonen, Matilainen & Räisänen 2014, 69). Muutenkin huomattava osa liikkumisesta tapahtuu omaehtoisesti, erityisesti aikuisten ja ikääntyneen väestön keskuudessa (Itkonen ym. 2018, 122).

Lähiliikuntapaikat ovat tärkeitä liikkumisen kynnyksen madaltajia. Niissä erityisen tärkeää on hyvä saavutettavuus. Arjen liikuntaa mahdollistavat myös kevyen liikenteen väylät, jotka ovat aikuisten suosituin liikkumisympäristö. (Itkonen ym. 2018, 122.) Terveyttä edistävän kaupungin tuntomerkkejä ovat kävelyn ja pyöräilyn luonnollisuus osana ihmisten päivittäisiä toimintoja. Kun suuri osa väestöstä liikkuu terveytensä kannalta liian vähän, on tärkeää, että asukkaita rohkaistaan hoitamaan arkiset asiointimatkat kävellen tai pyöräillen. Tämä on nykypäivänä itsestään selvä tavoite osana kokonaisvaltaista terveyden edistämistä. Käytännössä kävelyn ja pyöräilyn edistäminen vaatii laadukkaita reittejä. Se tarkoittaa muun muassa kevyen liikenteen väylien leventämistä, hyvien päällysteiden käyttämistä, etenemistä vaikeuttavien esteiden poistamista, hyvää valaistusta ja risteysjärjestelyjen parantamista. Näiden lisäksi asukkaita tulisi markkinoinnin ja viestinnän keinoin houkutella lihasvoimaiseen liikkumiseen. (Gehl, 7, 113.)

Lasten ja nuorten itse organisoimista liikkumisen muodoista löytyy useita tutkimuksia ja kartoituksia. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa vastaajien nimeämien liikuntamuotojen määrä nousi kolmessa vuodessa 50:stä lähes 80:een, vaikka todellisuudessa lajikirjo on vieläkin laajempi (Hakanen ym. 2019, 31). Uudenlaista yhteisöllisyyttä ja nuorisokulttuuria ovat synnyttäneet muun muassa skeittaus, bleidaus eli temppuilu rullaluistimilla, hiphop-tanssi ja bmx-pyöräily. Näissä lajeissa olennaista ovat uudenlaiset liikkumisen tilat sekä vertaisoppiminen toisilta nuorilta. (Itkonen ym. 2018, 122.) Huomionarvoista on myös Pokemon Go:n kaltaisten laajennettua todellisuutta hyödyntävien mobiilipelien merkitys kohderyhmän liikunnan harrastamisessa (Hakanen ym. 2019, 31). Rannikko (2018, 17, 20–22, 46) nostaa lajistalle edellisten lisäksi boulderoinnin, capoeiran, longboardingin, parkourin, roller derbyn, scoottauksen ja uuden sirkuksen. Nämä vaihtoehtolajit ovat verrattain uusia liikkumisen muotoja, jotka pyrkivät ottamaan välimatkaa perinteiseen urheilumaailmaan ja sen järjestäytyneisyyteen, institutionaalistumiseen ja kilpailullisuuteen. Niihin liittyy vahvasti julkisen tilan käyttöönotto uudenlaisilla tavoilla. Koska nuoret liikkuvat monipuolisesti hyödyntäen esimerkiksi katutilaa ja parkkihalleja, kunnissa tulisi antaa mahdollisuus uusille liikkumisen tavoille ja ottaa nuoret mukaan suunnitteluun (Kuntaliitto 2015, 47).

Uudenlaisten liikkumisen muotojen lisäksi perinteiset lajit ovat pitäneet pintansa, sillä lasten ja nuorten suosituimmat lajit olivat vuonna 2018 lenkkeily, juokseminen, ulkoilu, kävely, pyöräily ja kuntosali. Ylipäätään suomalaiset 7–29-vuotiaat lapset ja nuoret liikkuvat yleisimmin omaehtoisesti. Omaehtoista liikuntaa harrastaa päivittäin tai lähes päivittäin 44 prosenttia ja muutaman kerran viikossa 23 prosenttia. Määrä on huomattavasti suurempi kuin liikunta- ja urheiluseurassa harrastaminen (10 % päivittäin tai lähes päivittäin, 19 % viikoittain). Lisäksi omaehtoinen liikkuminen yhdessä oman vanhemman tai muun huoltajan kanssa on merkittävää (5 % päivittäin tai lähes päivittäin, 11 % viikoittain). (Hakanen ym. 2019, 24, 31.)

3.4 Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo liikuntapalveluissa

Suomalaisen yhteiskunnan yksi vakavimmista ongelmista on eriarvoistuminen, joka näkyy lopulta terveys- ja kuolleisuuseroina. Kunnissa tehdyillä päätöksillä on usein erilaiset vaikutukset eri väestönryhmiin. Vaikka suomalaisten hyvinvointi ja terveys ovat keskimäärin kohentuneet vuosien varrella, ei näin ole tapahtunut samaan tahtiin kaikissa väestönryhmissä. (Rotko ym. 2014, 5, 7.) Tähän ongelmaan vastaa osaltaan Kuntaliiton vuodelle 2025 asettama visio, jossa kuntien

liikuntapalvelut edistävät suvaitsevaisuutta, monikulttuurisuutta ja tasa-arvoa (Kuntaliitto 2005, 47, 87).

Lapsikäyhyys on yleistynyt Suomessa ja syrjäytyminen yhteiskunnasta on usein ylisukupolvista ja se voi alkaa jo varhaislapsuudessa. Liikuntaharrastusten kalleudesta johtuva harrastuksen lopettaminen tai harrastamattomuus vauhdittaa osaltaan terveys- ja hyvinvointierojen kasvua ja liikunnallisesta elämäntavasta syrjäytymistä. Harrastaminen voi luoda osallisuuden kokemuksia ja se tukee kasvua yhteisön ja yhteiskunnan jäseneksi. Erityistä huolta tulisi osoittaa pienituloisten perheiden lisäksi muun muassa yksihuoltajiin, työttömiin, monikulttuurisiin perheisiin, vammaisiin ja muihin erityistä tukea tarvitseviin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016b, 16.) Tasa-arvon toteutumisen kannalta hyvin organisoitu liikunta päivähoitossa ja koulussa on avainasemassa. Koululiikunnan kautta tavoitetaan koko ikäryhmän lapset, jolloin etenkin vähän liikkuville lapsille sen kautta aikaansaatu aktiivisuuden lisäys on ensiarvoisen tärkeää. Lisäksi liikunnan tasa-arvoa lisää koulujen kerhotoiminta ja erilaiset hankkeet kuten Liikkuva koulu -hanke. (Itkonen ym. 2018, 125.)

Maksupolitiikalla on tärkeä merkitys liikuntapalveluiden tasa-arvoisen saatavuuden kannalta. Palveluiden tulisi olla lapsille ja nuorille edullisia ja aikuis- ja senioriväestölle niin kohtuuhintaisia, etteivät ne muodosta estettä liikuntaharrastukselle. Esimerkiksi palvelusetelejä hyödyntämällä voidaan liikuntapalvelujen tarjonta mahdollistaa myös heikoimmassa asemassa oleville kuntalaisille. (Kuntaliitto 2015, 47; Mäki-Opas 2016, 107–108.) Maksupolitiikan lisäksi liikkumiseen kannustavilla asuinympäristöillä on suuri merkitys erityisesti matalan sosioekonomisen aseman ryhmissä. Esimerkiksi palveluiden läheisyys, lähiliikuntapaikat, puistot, viheralueet, toimiva joukkoliikenne ja laadukkaat kevyen liikenteen väylät edistävät päivittäistä liikkumista ja niiden voidaan arvella vaikuttavan myönteisesti myös liikunnan eriarvoistumisen vähenemisessä. (Mäki-Opas 2016, 104–105.)

Liikuntavammaiset eivät ole vielä päässeet mukaan organisoituun liikuntaan toivotulla tavalla, sillä runsas kolmannes toimintarajoitteisista osallistuu vähintään kerran kuukaudessa johonkin kulttuuri-, urheilu-, kerho- tai uskonnolliseen tapahtumaan, kun muun väestön osalta vastaava luku on 49 prosenttia (Nurmi-Koikkalainen ym. 2017, 48). Erityisryhmille tarvitaan aiempaa enemmän matalan kynnyksen toimintoja ja soveltavan liikunnan toimintamuotoja, sillä lapsista ja nuorista ainakin 15 prosenttia tarvitsee toimintarajoitteen tai vamman vuoksi soveltavan liikunnan palveluja (Itkonen ym. 2018, 121, 126). Seuratoiminnalla ja muulla ohjatulla liikunnalla on tärkeä vaikutus toimintarajoitteisten lasten ja nuorten fyysisen aktiivisuuden lisäämisessä. Tutkimuksen mukaan

epilepsiaa sairastavat ja näkövammaiset nuoret olivat vähiten aktiivisia, jos he eivät osallistuneet järjestettyyn liikuntaan, mutta olivat eniten aktiivisia silloin, kun he olivat mukana toiminnassa. (Ng, Rintala, Hutzler, Kokko & Tynjälä 2017.) Seuratoiminnassa tasa-arvo ei toteudu matalan kynnyksen toiminnan vähyyden vuoksi ja myös toiminnan kilpailukorostuneisuus jättää osan lapsista ja nuorista toiminnan ulkopuolelle (Itkonen ym. 2018, 125). Likesin (2019) julkaisussa mainitaan myös liikunnan kampanjointi, jossa tulisi kiinnittää huomiota myös liikuntarajoitteisten ja eri etnisten ryhmien esiintyvyyteen. Liikuntakampanjajulisteissa liikunta esitetään yleensä kestävyysliikuntana, jota harrastavat normaalipainoiset kantasuomalaiset miehet ja naiset iloisina ja aina hyvällä säällä.

Soveltavalla liikunnalla tarkoitetaan liikunnan soveltamista sellaisille henkilöille, jotka vamman, sairauden, toimintakyvyn heikentymisen tai sosiaalisen tilanteen vuoksi eivät voi osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan. Käytännössä soveltava liikunta voi olla esimerkiksi tuoksuttomasti toteutettu jumppatunti allergisille, istumajooga tai mielenterveyskuntoutujien luontoretki. (Soveli ry 2020.)

Maahanmuuttajien osalta liikkumiseen opastaminen on osa yleisempää sosiaalistamista yhteiskuntaan. Järjestetty liikunta auttaa maahanmuuttajia muun muassa elämän järjestykseen saamisessa, suomen kielen ja yhteiskunnan sääntöjen oppimisessa, ystävyys-suhteiden solmimisessa, terveyden ylläpitämisessä ja edistämässä, suvaitsevaisuuden lisääntymisessä ja rasmin ehkäisyssä. Maahanmuuttajien liikuntapalveluissa erityistä huomiota on kiinnitettävä miesten ja naisten erillisiin liikuntaryhmiin, kohderyhmäajatteluun, osaaviin ohjaajiin ja matalan kynnyksen toimintoihin. (Itkonen ym. 2018, 123, 126.)

Maahanmuuttajat kohtaavat liikuntakentällä monia osallistumisen esteitä, joita kantasuomalaiset eivät usein itse edes huomaa. Urheiluseuroihin tai kuntien liikuntapalveluiden toimintaan osallistuminen ei vaadi välttämättä paljoa kielitaitoa, ja lajisäännötkin ovat eri maissa samat. Osa osallistumisen esteistä liittyy liikunnan järjestämisen ja toteuttamisen käytäntöihin ja osa ihmisten välisiin suhteisiin. Esimerkiksi erilaiset kirjoittamattomat säännöt ja normit voivat näyttäytyä ulkopuoliselle outoina. Suomalainen oman henkilökohtaisen tilan tarve ja kohteliaisuusnormit ovat luoneet kuiluja kantaväestön ja maahanmuuttajien välille. Käytännön esteet liittyvät usein puku- ja pesutiloihin, jos suhtautuminen alastomuuteen eroaa paljon suomalaisesta suhtautumisesta. (Rönkkö 2014, 36.)

Rönkkö (2014, 36–37) mainitsee käytännön ratkaisuna maahanmuuttajien liikuntapalveluihin osallistumisen lisäämiseksi erityisesti etnistaustaisten liikunnanohjaajien kouluttamisen. Parhaita

tuloksia saavutetaan, kun uus- ja syntysuomalaiset liikunnanohjaajat voivat toimia työpareina. Tällöin on mahdollista luoda uudenlaista liikuntakulttuuria, joka sopii Suomeen ja joka myös houkuttelee maahanmuuttajia osallistumaan. Lisäksi liikunta-alan koulutuksissa ja liikuntaneuvonnassa pitäisi huomioida monikulttuurisen yhteiskunnan prosessit sekä kulttuurisensitiivinen työote.

3.5 Esteettömyys

Esteettömien ulko- ja sisätilojen rakentaminen mahdollistaa ihmisten moninaisen ja yhdenvertaisen mahdollisuuden asua, tehdä töitä, opiskella, harrastaa ja hoitaa asioitaan. Esteetön ympäristö helpottaa kaikkia elämän eri vaiheissa, ja osalle se on itsenäisen toimimisen ja liikkumisen edellytys. (Kilpelä 2019, 7; Kuosma 2018, 87; Laitinen 2013, 9.)

Esteettömyyden perusteet liittyvät muun muassa Suomen vuonna 2016 ratifioimaan YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan yleissopimukseen. Se sisältää syrjintäkiellon, jossa vammaisten ihmisten tulee päästä samoihin tiloihin muiden ihmisten kanssa ilman erityisratkaisuja. Muita perusteita löytyy perustuslaista, yhdenvertaisuuslaista, maankäyttö- ja rakennuslaista, valtioneuvoston asetuksesta rakennuksen esteettömyydestä sekä muista esteettömyyteen liittyvistä direktiiveistä ja standardeista. (Kilpelä 2019, 9–12.)

Esteettömän ympäristön rakentaminen ei ole kalliimpaa kuin muukaan rakentaminen, jos se huomioidaan jo suunnittelun alkuvaiheesta lähtien. Esteettömillä ympäristöillä voidaan saavuttaa säästöjä, jos sen avulla voidaan vähentää kuljetuspalveluiden, kodin muutostöiden ja muun avun tarvetta. (Mäkisalo-Ropponen 2018, 65.)

Kilpelän (2019, 8) mukaan liikkumisen esteettömyys tarkoittaa muutakin kuin vain fyysistä esteettömyyttä, kuten liuskojen ja hissien rakentamista portaiden ohella. Aistiesteettömyys liittyy eri aistien muodostavaan toiminnalliseen kokonaisuuteen. Näkemisympäristön esteettömyydessä otetaan huomioon muun muassa valaistus, selkeät opasteet ja tummuuskontrastit tilan hahmottamisen helpottamiseksi. Kuulemisympäristön esteettömyyttä huolehditaan tilojen hyvällä akustiikalla, toimivalla äänentoistolla ja kuulemisen apuvälineillä. Helposti hahmotettavat tilat ja esimerkiksi symbolien käyttö opasteissa parantavat ymmärtämisen esteettömyyttä. Kari, Laakso, Niskanen & Seppänen (2020, 128) lisäävät, että esteettömyyteen liittyy myös sosiaaliset, psyykkiset ja toiminnalliset ulottuvuudet. Sosiaalista esteettömyyttä on esimerkiksi hyväksyvä asenne koulussa, opinnoissa, työnhaussa ja työnteossa. Psykkistä esteettömyyttä on syrjäytymisen ehkäisy ja

kokemus arvostetuksi tulemisesta. Toiminnalliseen esteettömyyteen liittyy muun muassa tieto- ja viestintätekniset ratkaisut, jotka parantavat itsenäisen elämän mahdollisuuksia.

Kasvavasta joukosta muistisairaita on tullut tärkeä esteettömien palvelujen kohderyhmä, sillä sairaus voi jo alkuvaiheessa haitata liikkumista kodin ulkopuolella. Tanskassa ja Hollannissa on olemassa kokonaisia kaupunginosia, jotka on rakennettu muistiystävällisiksi. Ympäristön tavoitettavuutta ja selkeyttä lisäävät esimerkiksi selkeät opasteet, kaikumattomat ja meluttomat sisätilat sekä johdonmukaisesti rakennetut julkiset tilat, joista löytyy helposti esimerkiksi kassa, WC ja ulko-ovi. Erityisen tärkeää on myös ymmärtäväinen ja erilaisuuden hyväksyvä kohtaamisen ilmapiiri ihmisten välillä. Se syntyy muun muassa kiireettömästä ja arvostavasta läsnäolosta, aidosta kuuntelemisesta, tunteiden ymmärtämisestä sekä hyväksyvistä eleistä ja ilmeistä. (Mäkisalo-Ropponen 2018, 63–65.)

3.6 Liikuntaneuvonta

Liikunnallisen elämäntavan aloittamiseen tarvitaan tukea ja ohjausta. Kohdennetulla liikuntaneuvonnalla vähän liikkuvalla on mahdollisuus konkreettisesti kokeilla eri liikkumismuotoja, pohtia omaa arkeaan ammattilaisen kanssa sekä rohkaistua liikunnan mahdollisuuksista. Neuvonnan tulee perustua ohjattavan omaan kokemusmaailmaan ja arkeen ja se toteutuu poikkihallinnollisena yhteistyönä palveluketjussa. (Itkonen ym. 2018, 129; KKI-ohjelma 2019, 2; Nupponen & Suni 2011, 212–213; Tuunanen 2020, 4–5.)

Käsitteenä liikuntaneuvonnan määritelmä ei ole yksiselitteinen, vaan sitä voidaan toteuttaa eri tavoilla ja se voi pitää sisällään eri asioita. Aiemmin liikuntaneuvonnan ajateltiin olevan kertaluontoinen palvelu, mutta viime vuosina termiä on käytettyä entistä enemmän prosessimuotoisesta liikuntaneuvonnasta, joka on tarkoitettu terveytensä kannalta liian vähän liikkuville ihmisille. Usein neuvonnassa otetaan huomioon liikunnan lisäksi myös muita hyvinvoinnin ja arkielämän osa-alueita. (Kivimäki 2018, 27; Tuunanen ym. 2016, 13.) Eri alojen yhteistyön tuloksena on kuitenkin synnytetty seuraavanlainen määritelmä liikuntaneuvonnasta: ”Liikuntaneuvonta on yksilöön kohdistuvaa terveyden edistämistä. Se on tarkoitettu erityisesti terveytensä ja hyvinvointinsa kannalta riittämättömästi liikkuville. Liikuntaneuvonta on vaiheittain etenevä ja tavoitteellinen prosessi, joka sisältää tarvittaessa useampia tapaamisia ja/tai yhteydenottoja ammattilaisen ja asiakkaan kesken. Liikuntaneuvonnan tavoitteena on, että asiakas motivoituu liikkumaan itselleen mieluisalla tavalla, omaa terveyttään ja hyvinvointiaan edistäen.” (Tuunanen ym. 2016, 13.)

Vuonna 2018 liikuntaneuvontaa työikäisille Suomessa tarjosi 151 kuntaa, mikä oli 17 kuntaa enemmän kuin vuotta aiemmin. Liikuntaneuvonnan palveluketjussa oli yleisimmin mukana kunnan liikunta- ja vapaa-aikatoimi, terveystoimi, työterveyshuolto, sosiaalitoimi, sairaanhoitopiiri ja yksityinen liikuntapalvelutuottaja. Liikuntaneuvontaan ohjaudutaan useimmiten liikkumattomuuden, ylipainon, diabetesriskin, oman kiinnostuksen, tuki- ja liikuntaelinoireiden, korkean verenpaineen ja mielenterveysongelmien takia. Yleisemmin lähetteen liikuntaneuvontaan saa lääkäriltä, hoitajalta, fysioterapeutilta tai muulta terveydenhuollon ammattilaiselta tai neuvontaan voi ohjautua omatoimisesti. Liikuntaneuvontaa antaa yleisimmin liikunnanohjaaja tai fysioterapeutti. Kunnat voivat saada rahoitusta liikuntaneuvonnan aloittamiseksi muun muassa Aluehallintoviraston tuella tai Kunnossa kaiken ikää -hanketuella. (KKI-ohjelma 2019, 2–3, 9, 11–12, 16.)

KKI-ohjelman (2019, 19–20) mukaan liikuntaneuvonnan tärkeimmät onnistumisen edellytykset kunnissa olivat riittävät henkilöstöresurssit, yhteiset tavoitteet ja yhdessä sovitut käytännöt eri toimijoiden välillä, johdon tuki ja sitoutuminen, kunnan taloudelliset resurssit sekä matalan kynnyksen liikuntatarjonta. Liikuntaneuvonnan vakiinnuttamisessa kohdattiin haasteita muun muassa liittyen toimijoiden puutteelliseen tietoisuuteen liikuntaneuvonnan palvelusta, yhteisen kirjaus- ja tiedonsiirtojärjestelmän puuttumiseen ja henkilöstön vaihtuvuuteen.

3.7 Harrastustakuu kunnissa

Suomen kansallisen harrastamisen strategiassa visiona on, että jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus harrastukseen, joka tuottaa iloa ja merkityksellisyyttä. Visiossa korostetaan erityisesti kouluja harrastamisen paikkoina sekä koulupäivien yhteydessä järjestettäviä matalan kynnyksen harrastusmahdollisuuksia. Strategian toimenpiteet kohdistetaan yleisesti 6–25-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin sekä erityisesti heihin, joilla ei ole ollut mahdollisuutta harrastamiseen. Strategian mukaiset toimenpiteet ja suositukset ovat koulujen yhteydessä järjestettävän harrastustoiminnan lisääminen, erityisen huomion kiinnittäminen tukea tarvitseviin ryhmiin ja vähävaraisten perheiden harrastusmahdollisuuksiin, selkeiden tavoitteiden asettaminen harrastustoiminnalle, valtion rahoituksen kokoaminen vaikuttavimmiksi kokonaisuuksiksi sekä seuranta- ja arviointijärjestelmän kytkeminen selkeämmin toiminnan päämääriin. (Opetus ja kulttuuriministeriö 2019, 9–10, 31–32.)

Harrastustakuussa tavoitteena on taata jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus ainakin yhteen mieluisaan harrastukseen. Sen tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä, vahvistaa kohderyhmän itsetuntoa sekä tukea oppimista ja koulussa viihtymistä. Harrastustakuu toteutetaan yhteistyössä

valtion, kuntien, kolmannen sektorin ja kotien kanssa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö & sosiaali- ja terveysministeriö 2019.) Harrastustakuun toteuttamisen työkaluksi on otettu käyttöön yläkoululaisille suunnattu Harrastuspassi-sovellus, jonka kautta nuori voi löytää itselleen uuden harrastuksen. Kunnat, yritykset, säätiöt ja yhdistykset voivat ladata sovellukseen harrastuksia, kokeilukertoja, pääsylippuja ja muita etuuksia. Helsingin kaupunki omistaa harrastuspassin ja sovelluskehitystä on rahoittanut opetus- ja kulttuuriministeriö. (Harrastuspassi 2020.)

Harrastustakuu lanseerattiin kuntakentälle toimenpidesuosituksena vuoden 2017 aikana. Vuoden 2018 lopulla tehdyn kyselytutkimuksen ja teemahaastattelun mukaan harrastustakuu tunnettiin melko huonosti kunnallisella sektorilla. Myös harrastustakuun sisällöllisestä määritelmästä ei aina löytynyt kunnan sisällä yhteisymmärrystä. Harrastustakuun toteuttamisessa on otettava huomioon, etteivät vanhojen tapojen ja tottumusten mukaisesti toteutetut maksuttomat liikuntapaikat ja -palvelut riitä tavoittamaan kaikkia nykyajan lapsia ja nuoria tai heidän vanhempiaan. Kokemukset ja mielikuvat voivat pohjautua harrastusjärjestelmään, jossa vapaan yhdessäolon sijaan lapset ja nuoret kilpailevat paremmuudesta aikuisten mitatessa tuloksia ja määrätessä toiminnan säännöt. Tämän takia monissa kunnissa matalan kynnyksen harrastustoiminta junnaa paikoillaan, kun kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa. Harrastustakuun onnistumisen edellytyksenä on, että kunnat sekä liikunta- ja urheiluseurat uudistavat harrastamisen instituutiota ja kehittävät uudenlaisia nuoriso-, liikunta- ja vapaa-aikapalveluita. Muutosten pohjalle tarvitaan ajantasaista tietoa lasten ja nuorten harrastus- ja vapaa-aajan kulttuurista sekä kuntien nykyisistä harrastusjärjestelmistä. (Haanpää 2019, 9–10, 21.)

Harrastustakuun toteutumista kunnissa tutkittiin kyselytutkimuksella ja teemahaastatteluilla syksyllä 2018. Kyselyyn vastanneista kunnista valtaosassa (66 %) harrastustakuun toteuttamiseksi ei ollut vielä tehty suunnitelmia tai toimenpiteitä. 11 prosenttia kuntia oli aloittamassa harrastustakuun toimeenpanon ja 23 prosentissa harrastustakuun toteutus oli käynnissä. Keski-Pohjanmaan kuntien osalta harrastustakuu ei joko ollut toteutuksessa tai asiasta ei ollut tietoa. Yleisimmin harrastustakuu toteutettiin kunnissa yhteistyössä yhdistysten ja seurojen kanssa (56 %). Toinen vaihtoehto on, että kunta tukee taloudellisesti tai muulla tavoin seurojen tai yhdistysten järjestämää toimintaa (26 %). Kunnista 14 prosenttia kertoi järjestäneensä harrastustakuun itsenäisesti. (Haanpää 2019, 13–14, 31.)

Haanpää (2019, 56–57, 59–60) määrittelee tutkimustulostensa pohjalta neljä toimenpidesuosituksia harrastustakuun toteuttamiseksi kunnissa. Ensimmäinen suositus on myönteinen tahto. Kunnan

myönteinen asenne harrastustakuuta kohtaan on välttämätön sen toteutumiselle. Tärkeää on myös nimetä vastuutaho. Toinen toimenpidesuositus on resurssiviisaus. Siinä korostetaan ulkopuolisen rahoituksen hakemista, resurssien kohdentamista kullekin kunnalle ominaisella tavalla, omaehtoisen harrastamisen tukeminen ohjatun rinnalla, toimijoiden välinen yhteistyö sekä kunnan myönteinen asenneilmapiiri harrastamisen kehittämistyölle. Kolmantena on viestintä ja vuorovaikutus eli harrastustakuun tunnetuksi tekeminen kansallisesti ja kuntatasolla sekä toiminnan käynnistyessä näkyvä tiedotus ja viestintä kaikille osapuolille. Viimeisenä suosituksena on koordinointi ja toteutus, johon liittyy harrastustakuun kirjaaminen työntekijän tehtäväkuvaan ja konkreettisen etenemissuunnitelman laatiminen.

3.8 Kilpa- ja huippu-urheilu kunnissa

Huippu-urheilu määritellään liikuntalaissa kansallisesti merkittäväksi ja kansainväliseen menestykseen tähtääväksi tavoitteelliseksi urheilutoiminnaksi (Aaltonen 2016, 33). Huippu-urheilu voidaan määritellä myös kansainvälisen tason urheiluksi tai kansallisen tason ammattilaisurheiluksi (Tiihonen 2014, 197). Hallituksessa huippu-urheiluksi on täsmennetty urheilutoiminta, jossa kilpaillaan olympiakisoissa, maailmanmestaruuskisoissa tai vastaavissa suurkisoissa (Aaltonen 2016, 40).

Vuonna 2016 Suomessa oli virallisten tilastojen mukaan 1 245 ammattuurheilijaa. Pääsääntöisesti he ovat joukkuelajien seuroissa urheilevia miehiä. Yksilöurheilijat ovat ennemminkin yrittäjämäisessä asemassa, ja heidän tulonsa kertyvät useista eri lähteistä. (Itkonen ym. 2018, 127.) Urheiluseurat ja lajiliitot vastaavat suomalaisesta huippu-urheilusta ja hoitavat kansalliseen ja kansainväliseen kilpailutoimintaan liittyvät tehtävät sekä vastaavat lajien kehittämisestä. Ne ovat pääosin vastuussa myös urheilijoiden valmennuksesta urheilijoiden ja heidän valmentajiensa kautta. (Aaltonen 2016, 184.)

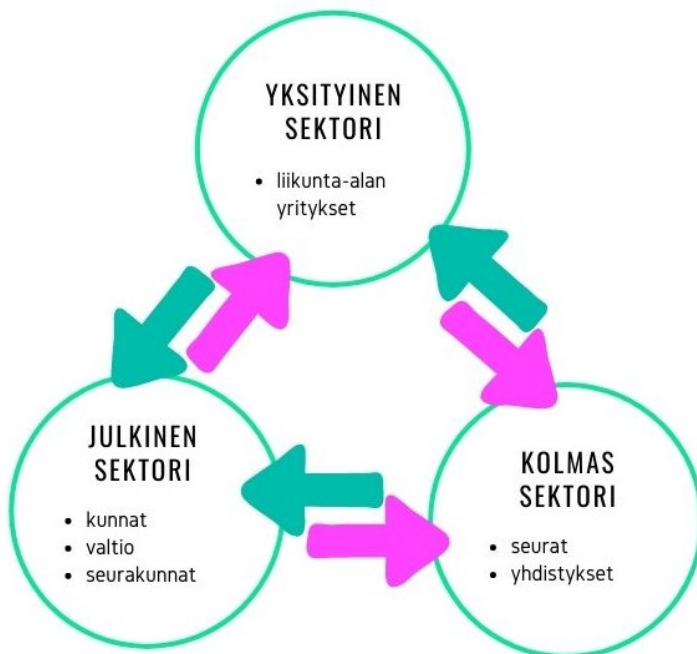
Valtio tukee huippu-urheilua Suomessa vuosittain noin 14,5 miljoonalla eurolla. Lisäksi kunnat rahoittavat urheiluakatemiaita, urheilijoita ja joukkueita sekä ylläpitävät urheilupaikkoja moninkertaisella euromäärällä. Urheilua myös sponsoroidaan vuosittain reilulla 100 miljoonalla eurolla, mikä on reilusti vähemmän verrattuna muihin Pohjoismaihin. Suomessa huippu-urheilun sponsorointi keskittyy lähinnä jääkiekkoon, autourheiluun ja jalkapalloon. (Aaltonen 2016, 184–185, 187.)

Kuntien monipuoliset ja matalan kynnyksen liikuntapaikat luovat pohjan suomalaiselle huippu-urheilulle. Lähiliikuntapaikat ovat tarjonneet lukuisille nykypäivän huippu-urheilijoille mahdollisuuden tutustua eri lajeihin ja samalla omaksua vahva liikuntasuhde. Tutkimuksissa korostuu myös leikinomaisuuden ja monipuolisen omatoimisen liikkumisen tärkeys. Varhainen erikoistuminen, yksipuolinen harjoittelu, yksilajisuus ja varhainen lahjakkuuksien tunnistaminen eivät tuota parasta lopputulosta. Näin ollen kansanterveydelliset toimenpiteet lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden lisäämiseksi ovat linjassa huippu-urheilun tarpeiden kanssa. Jotta potentiaalisten huippu-urheilijoiden harrastepohja pysyy mahdollisimman leveänä, on pääsy ohjatun liikunnan harrastamisen taattava yhdenvertaisesti ja mahdollisimman laajasti kaikille kiinnostuneille lapsille ja nuorille. (Salasuo, Piispa & Huhta 2016, 294–295, 315.)

4 Kuntien liikuntatoimijat

4.1 Liikuntatoimijoiden yhteistyö

Suomalaisen liikuntajärjestelmän kokonaisuuden voi havainnollistaa kolmen eri sektorin kautta (kuvio 1). Julkishallintoon luetaan kuntien lisäksi valtio ja seurakunnat. Liikunta-alan taloudellista voittoa tavoittelevat yritykset muodostavat yksityisen sektorin, kun taas kolmanteen sektoriin luetaan liikunta- ja urheiluseurat sekä muut kansalaisten liikuntaa järjestävät vapaaehtoisjärjestöt. Kuviossa nuolet havainnollistavat eri toimijoiden välistä vuorovaikutusta. Mikään sektoreista ei siis toimi omalla kentällään, vaan ne ovat aina kytköksissä muihin sektoreihin. (Ilmanen 2015, 19–20.)

Kuvio 1. Suomen liikuntajärjestelmän keskeiset toimijat (mukaiillen Ilmanen 2015)

Kuntien liikuntapalveluita tuotetaan sekä kunnan omina palveluina että yhteistyössä järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Useimmiten kumppanuus- ja palvelusopimuksia tehdään kunnissa liikunta- ja urheiluseurojen kanssa. Kunnan tehtäväksi jää silloin tuottaa ne palvelut, joita seuratoiminnasta ei löydy, mutta joita kuntalaiset tarvitsevat. Näitä ovat yleensä soveltava liikunta ja erityisryhmille suunnatut liikuntapalvelut. Seurojen lisäksi liikuntapalvelujen tarjontaa yhteistyössä kuntien kanssa voivat tarjota sosiaali- ja terveysalan paikalliset järjestöt, vanhempainyhdistykset,

Mannerheimin Lastensuojeluliiton paikalliset yhdistykset ja monet muut paikalliset toimijat. (Aaltonen 2016, 85–86; Ilmanen 2015, 20; Itkonen 2012, 10.)

Liikuntaan käytettävissä oleva rahoitus muodostuu julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin sekä kotitalouksien resursseista. Liikuntaseurojen toimintaa ohjaavat niiden säännöt, joissa tavoitteena on yleensä mahdollisimman hyvien resurssien hankkiminen, jotta mahdollisimman monille voidaan tarjota liikuntapalveluja. Harrastusmaksut ja vapaaehtoistyön tarve riippuvat muun muassa siitä, kuinka paljon seura saa hankittua resursseja kunnilta ja yrityksiltä sekä siitä, kuinka paljon seura joutuu maksamaan esimerkiksi liikuntapaikkavuokrista kunnille, lisenssimaksuja lajiliitoille tai toimintaan liittyviä veroja valtiolle. Liikuntapalveluja tuottavien yritysten toiminta perustuu asiakkailta saataviin tulovirtoihin, kun taas kuntien ja valtion tavoitteena on pitää kuntalaisista ja kansalaisista mahdollisimman hyvää huolta. (Puronaho 2014, 72).

4.2 Valtionrahoitus kuntien liikuntapalveluissa

Valtionrahoitus tarkoittaa valtionosuuksia ja harkinnanvaraisia valtionavustuksia. Ne suoritetaan ensisijaisesti veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovaroista. Avustuksista suuri osa on harkinnanvaraisia valtionavustuksia, joita ovat muun muassa järjestöjen yleis- ja erityisavustukset, urheilijoiden harjoittelu- ja valmennusapurahat sekä liikuntapaikkarakentamisen tukeminen. Valtionrahoituksen summa määräytyy vuosittain Veikkaus Oy:n valtiolle tulouttaman tuoton perusteella. (Aaltonen 2016, 114.)

Valtion vuoden 2020 talousarvioesityksessä liikuntatoimeen ehdotettiin 165,9 miljoonan euron määrärahaa. Se koostuu rahapelitoiminnan voittovaroista (150,7 M€) ja yleiskatteellisista budjettivaroista (15,2 M€). Lisäksi osoitetaan uusi määräraha (5,3 M€) liikunnan ja huippu-urheilun edistämiseen ja Liikkuva Suomi -ohjelmaan 8 M€. (Valtion talousarvioesitykset 2019). Liikuntaan osoitetut määrärahat ovat pääsääntöisesti kasvaneet viimeisen kymmenen vuoden aikana (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020b, 19).

Vuonna 2020 kaikille Suomen kuntien liikuntatoimille myönnettiin valtionosuutta, joka tulee käyttää kuntalaisten liikunnan edellytysten luomiseen. Valtionosuuden suuruus riippuu kunnan asukasmäärästä ja asukasta kohden määrätystä yksikköhinnasta, joka vuonna 2020 oli 12 euroa. Myönnettävä valtionosuus on 29,7 prosenttia siitä euromäärästä, joka saadaan kertomalla kunnan asukasmäärä asukasta kohden määrättyllä yksikköhinnalla. (Opetushallitus 2020.)

4.3 Urheiluseurat

Vapaaehtoinen järjestö- ja kansalaistoiminta luo merkittävän perustan suomalaiselle liikunnalle, sillä seurojen ja järjestöjen toimintaan osallistuu yli miljoona eri ikäistä suomalaista (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020b, 58). Suomalainen liikuntakulttuurin ja huippu-urheilun elinvoimaisena säilymiseen tarvitaan myös jatkossa kansalaistoimintaa. Kansalaistoiminnan sitoutumisvaiheessa on nähtävissä lyhentymistä, mutta se ei tarkoita kansalaistoiminnan loppua. Sen sijaan seurojen toiminnan jatkuvuus vaatii uudistumista ja kilpaurheilukeskeisyyden rinnalle on löydettävä vapaampaan liikuntaan innostavia vaihtoehtoja. Ylipäätään seuratoimintaa olisi uudistettava kokonaisuudessaan entistä houkuttelevammaksi erilaisille ihmisille. (Kokkonen 2015, 364.) Liikunnan edellytysten luominen kansalaistoimintaa tukemalla on kunnan velvollisuus ja käytännössä se voi olla esimerkiksi seuratoiminnan tukemista, järjestöavustusten jakamista tai kunnan liikuntatilojen käyttövuorojen maksuttomuutta (Aaltonen 2016, 87).

Ensimmäinen urheiluseura perustettiin Suomeen 1860-luvulla, ja suuremmissa määrin niitä alkoi syntyä 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä (Hossain ym. 2013, 32). Suomessa on perustettu kaikkiaan 30 000 liikunta- ja urheiluseuraa, joista 9 000–11 000 on edelleen toimivia (Koski & Mäenpää 2018). 2000-luvun suosikkilajeja jääkiekkoa, jalkapalloa, salibandya ja koripalloa harrastetaan edelleen lähinnä urheiluseuroissa. Seurassa harrastamisen lisäksi on tullut aiempaa enemmän mahdollisuuksia myös omatoimiseen harrastamiseen. (Hossain ym. 2013, 32.)

Seuroista 38 prosentilla päätarkoitus on kunto- ja terveysliikunnan edistäminen, 31 prosenttia keskittyy kilpaurheiluun, 29 prosenttia huolehtii tasapuolisesti molemmista ja lisäksi kaksi prosenttia mainitsee päätarkoitukseksi nuorisokasvatuksen. Valtaosa (70 %) seuroista keskittyy toiminnassaan yhteen lajiin. Määriltään suurimmat lajit seuratoiminnassa ovat jalkapallo (930 seuraa), salibandy (850), yleisurheilu (630), ratsastus (512), hiihto (500) ja voimistelu (374). Keskimäärin seuroissa on 359 jäsentä, mutta pienten alle sadan jäsenen seurojen osuus on 39 prosenttia. Yli viiden sadan jäsenen seuroja on 18 prosenttia kaikista seuroista. Suurin osa seuratoiminnasta toteutetaan kunnallisissa liikuntatiloissa. (Koski & Mäenpää 2018.)

Seuratoiminnassa on mukana 60 prosenttia 9–15-vuotiaista ja 13 prosenttia aikuisista (Koski & Mäenpää 2018). Itkosen ym. (2018, 123, 126–127) mukaan Suomessa lasten ja nuorten urheiluseuratoimintaan osallistuminen on kansainvälisesti arvioituna erittäin aktiivista. Aktiivisimpia

ovat 9–11-vuotiaat, mutta 15 ikävuoden jälkeen osallistuminen vähenee suhteellisen jyrkästi. Seuratoimintaa osallistuvista 11–15-vuotiaista 76 prosenttia osallistuu kilpailutoimintaan ja 64 prosentilla on kilpailullisia tavoitteita. Näin ollen seuratoiminnan voidaan katsoa olevan melko kilpailupainotteista, jolloin osa nuorista jättäytyy toiminnan ulkopuolelle. Löyhemmän sitoutumisen mahdollisuuksia ja matalamman kynnyksen toimintaa tulisi tarjota aiempaa enemmän niille, joita kilpailullisuus ei kiinnosta. Tästä huolimatta seurat ovat tärkeässä roolissa liikkumaan kannustamisessa. Vanttajan ym. (2017, 50–51) vuonna 2013 toteuttaman pitkittäistutkimuksen mukaan teini-ikäisten ja nuorten aikuisten ryhmässä liikuntainnostuksen tärkeimpinä herättäjinä ystävien ja perheen jälkeen olivat liikunta- ja urheiluseurat. Noin neljännes vastaajista oli sitä mieltä, että urheiluseurat ovat vaikuttaneet paljon tai erittäin paljon liikuntakiinnostuksen heräämiseen. Muita liikkumiseen kannustavia tekijöitä olivat ystävät, omat vanhemmat, suosikkiurheilija tai -joukkue, televisio, sisarukset ja koulu.

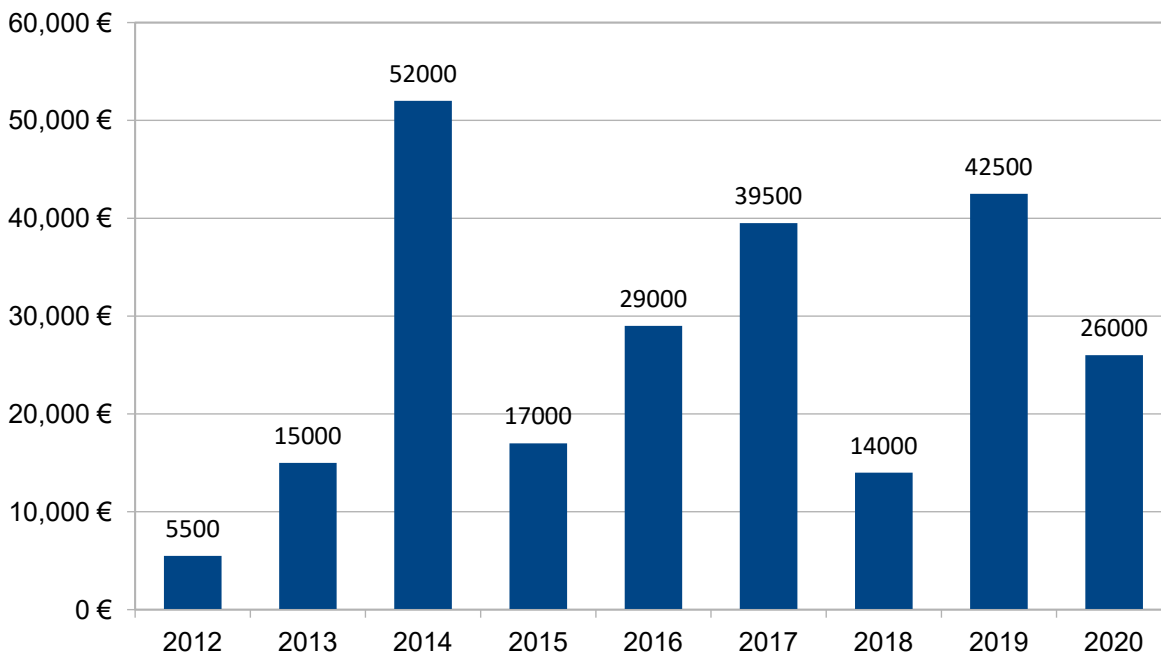
Suomalaiset urheiluseurat keräävät vuosittain taloudellisia resursseja keskimäärin 126 000 euroa (vuonna 2016), mikä on 60 000 enemmän kuin kymmenen vuotta aiemmin. Seurat työllistävät Suomessa noin 5 100 päätoimista työntekijää ja 28 500 osa-aikaista työntekijää. Päätoimisten työntekijöiden määrä seuroissa on lähes kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Myös vapaaehtoisten työntekijöiden määrä on ollut kasvussa, mutta sitoutuminen on lyhytjännitteistä ja uusien vapaaehtoisten löytäminen on koettu seuroissa vaikeaksi. (Koski & Mäenpää 2018.)

Liikunta- ja urheiluseurojen rahoituksen järjestämisen tapa riippuu muun muassa siitä, onko kyse yleisseurasta vai yhden lajin erikoisseurasta, harjoittaako seura kilpailutoimintaa, mikä on toimintaympäristö ja mikä on seuran toiminnan taso ja tavoitteet. Suurin osa seurojen tuloista tulee harrastajien maksamista jäsen- ja toimintamaksuista. Monille liikunta- ja urheiluseuroille kunnan suora toiminta-avustus on tärkeä tukimuoto toiminnan jatkuvuuden kannalta. Kuntasektorin seuroille jakamien toiminta-avustusten kokonaissumman voidaan arvioida olevan Suomessa noin 15–20 miljoonaa euroa vuosittain. Noin viidesosa seuroista saa työntekijöiden palkkakulujen kattamiseen seuratuon lisäksi muuta ulkopuolista tukea, esimerkiksi kaupungilta, lajiliitolta tai TE-toimistolta. Lisäksi seurat voivat saada tuloja myyntitoiminnan tuotoista, yritysyhteistöiden tuotoista (esimerkiksi sponsorointi, mainostaminen) ja talkootyöstä. (Hossain ym. 2013, 34, 36–37; Turunen ym. 2019.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa liikuntaa edistävien seurojen menoja myöntämällä vuosittain harkinnanvaraisia valtionavustuksia. Niiden käyttötarkoituksen tulee olla yhteiskunnallisesti hyväksyttävää ja tarve tulee osoittaa toiminnan laatuun, laajuuteen ja muihin tukiin nähden. Valtion

liikuntamäärärahoista osoitettiin vuonna 2018 liikuntajärjestöjen (129 kpl) avustamiseen yhteensä 41,6 miljoonaa euroa. Edelliseen vuoteen verrattuna avustukset kasvoivat noin 1,4 miljoonaa euroa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020b, 58–59, 61.) Lisäksi Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi liikunta- ja urheiluseuroille vuodelle 2020 seuratoiminnan kehittämistukea yhteensä 3,5 miljoonaa euroa. Seuratukea sai 358 hanketta ja avustukset kohdistuivat 63 eri kuntaan. Seuratuen tarkoituksena on lisätä lasten ja nuorten matalan kynnyksen harrastusmahdollisuuksia sekä tukea paikallista seuratoimintaa ja liikunnallisen elämäntavan edistämistä. Seuratuen hakemusten perusteella seurat tekevät aiempaa enemmän yhteistyötä koulujen ja päiväkotien kanssa ja perheliikuntatoiminnan määrä on kasvanut. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020a.)

Vuosina 2012–2020 seuratuken on myönnetty Suomessa yhteensä 32,44 miljoonaa euroa 1 500 seuralle. Keskimäärin tukea on myönnetty 9 800 euroa hanketta kohden. Hankkeille edellytetään vähintään 25 prosentin omavastuusuutta. Keski-Pohjanmaalle on myönnetty seuratuken vuosina 2012–2020 yhteensä 214 500 euroa (kuvio 2), mikä on 0,66 prosenttia kaikista seuratuista. Tuettuja hankkeita Keski-Pohjanmaalla on ollut näinä vuosina yhteensä 27 kappaletta, mikä on koko maan osuudesta 0,81 prosenttia. Hanketuista suurin osa kohdistuu suurimpien maakuntakeskusten ympärille ja vuosittain eniten tukea myönnetään Uudellemaalle. Keski-Pohjanmaa on ollut vuodesta 2012 lähtien vähiten seuratuken saanut maakunta. Poikkeuksena oli vuosi 2019, jolloin Keski-Pohjanmaa sai tuken toiseksi vähiten Kainuun jälkeen. Keski-Pohjanmaan kunnista vuodelle 2020 tuken sai Kokkola 26 000 euroa kolmeen hankkeeseen, joissa lajeina olivat golf, yleisurheilu ja voimistelu. Lisäksi tarkastelualueelta Nivala sai 1 500 euroa yhteen hankkeeseen. Aiempina vuosina Keski-Pohjanmaalla seuratuken liittyvät kehittämishankkeet on toteutettu agilityyn, salibandyyn, uintiin, autourheiluun, lentopalloon, painiin ja ratsastukseen. (Likes 2020.)

Kuvio 2. Keski-Pohjanmaan urheiluseuroille opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämät kehittämistuet vuosina 2012–2020 (Likes 2020)

Seuratoiminnan tulevaisuudessa työelämän vaatimustason nousu voidaan nähdä uhkana seurojen vapaaehtoistoiminnalle. Lisäksi kaupungistumiskehitys merkitsee seurojen kannalta kasvavia paineita kasvukeskuksissa ja vastaavasti hiipuvia resursseja muuttotappiopaikkakunnilla. Trendeinä on nähtävissä seuratoiminnan erikoistuminen, sillä yhden lajin seurojen määrä on kasvanut. Seuroissa toiminnan suunta on muuttunut aiempaa ammattimaisempaan suuntaan, mikä on osaltaan vaikuttanut osallistumismaksujen korotuksiin. Tulevaisuuden kysymykset koskevat muun muassa sitä, miten kalliiksi seuraurheilu voi tulla ja miten varmistetaan harrastusten saavutettavuus myös taloudellisesti heikommassa asemassa oleville. (Koski & Mäenpää 2018.)

4.4 Kotitaloudet

Suomalaisten henkilökohtaisten harrastusmenojen keskiarvo vuonna 2018 oli 439 euroa vuodessa, mikä on huomattavasti vähemmän kuin vuonna 2009 (642 €). Liikuntamenot vaihtelevat väestössä voimakkaasti eri taustatekijöiden mukaan. Miehet (keskiarvo 515 €) käyttävät harrastuksiin enemmän rahaa kuin naiset (367 €). Pääkaupunkiseudulla (603 €) käytetään harrastuksiin keskimäärin enemmän rahaa kuin muualla Suomessa. Erityisesti bruttovuositulot vaikuttavat vahvasti harrastusmenoihin, sillä suurituloiset käyttävät pienempituloisia huomattavasti suurempia summia.

Vuositasolla suomalaisten kuluttamat harrastusmenot ovat noin 1,7 miljardia euroa. (Mäkinen 2019, 49.)

Harrastusten kokonaiskustannukset kotitalouksille syntyvät muun muassa osallistumis-, jäsen-, lisenssi- ja turnausmaksuista sekä lajiharrastukseen liittyvistä välineistä ja tekstiileistä, kuten harjoitus- ja kilpailuasusta, luistimista, kengistä ja mailoista. Lisäksi voi olla muita välillisiä kustannuksia, kuten hieronta, lääkintä, meikit, vakuutukset, leirit ja matkat. Harrastamisen kokonaiskustannukset seuroissa ovat kaksin tai kolminkertaistuneet reilussa kymmenessä vuodessa aikavälillä 2001–2002 ja 2012–2013 riippuen lajista. Erityisen paljon kustannukset lisääntyivät kilpaurheilussa nuorimmassa ikäluokassa (6–10 v.) ja harrasteliikunnassa vanhimmassa ikäluokassa (15–18 v.). (Puronaho 2014, 13–14.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön (2016b, 36) toteuttaman kyselytutkimuksen mukaan harrastamisen hinta vuodessa oli keskimäärin 2 200 euroa harrasteseuroissa ja 3 300 euroa kilpaseuroissa. Kilpaseurojen kalliimmat hinnat selittyvät pääasiassa harrastuskertojen korkeasta määrästä, kilpailujärjestelmän kustannuksista ja työntekijöiden palkkakustannuksista. Molemmissa seuratyypeissä merkittävä kuluerä olivat maksulliset liikuntatilat. Kustannuksia laskevia tekijöitä olivat vapaaehtoistyö ja kilpaseuroissa sponsorirahat. Kyselyn tuloksissa nostettiin esiin Keski-Pohjanmaa, jossa harrastaminen on selvästi edullisempaa kuin muualla maassa. Keski-Pohjanmaalaisien seurojen mukaan edulliset hinnat selittyvät vapaaehtoistyöllä, talkoilla ja ohjaustyöllä, josta ei makseta tunti- tai kulukorvauksia.

4.5 Liikuntapalveluja tuottavat yritykset

Suomessa myös yritykset ovat merkittäviä liikuntapalveluiden järjestäjiä. Liikunta-alan yritykset tuottavat monenlaisia liikuntapalveluja, -olosuhteita ja -välineitä harrastajille, urheilijoille ja muille alan toimijoille, kuten urheiluseuroille. Suomalaiset aikuiset, erityisesti naiset, harrastavat usein ohjattua liikuntaa yritysten palveluissa. Liikunta-alan yritykset ovat lisäksi merkittäviä työllistäjiä ja verotulojen tuottajia. (Valtion liikuntaneuvosto 2020, 40.)

Yksityisen sektorin roolina on tarjota palveluja maksua vastaan markkinaperustein kaikille halukkaille (Ilmanen 2015, 20). Liikuntaliiketoiminnan koko toimialan kooksi Suomessa arvioidaan olevan vähintään 5,5 miljardia euroa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014, 8). Varsinkin isommissa kunnissa yksityiset palveluntarjoajat täydentävät osaltaan kunnan liikuntapalveluja. Erityisesti aikuisväestö

käyttää paljon liikunta-alan yrittäjien palveluja, kuten kuntosaleja ja ryhmäliikuntaa. Pienimmissä kunnissa yksityisiä palveluntarjoajia ei välttämättä ole lainkaan. (Aaltonen 2016, 86.)

Loppuvuodesta 2014 toteutetun selvityksen mukaan 90,6 prosenttia kunnista oli ulkoistanut ainakin jonkun osion liikuntapalveluistaan tai käytti ostopalveluja. Eniten ulkoistuksia ja ostopalveluja käytettiin latujen kunnossapitoon, jääkenttien ja kaukaloiden jäädytykseen, jumppiin, ohjauspalveluihin sekä isojen kenttien kunnossapitoon. Palveluntuottajat olivat suurimmaksi osaksi liikunta- ja urheiluseuroja sekä yrityksiä. (Hyytinen & Kivistö-Rahnasto 2015, 15.)

5 Koronan vaikutukset liikkumiseen

Kiinassa todettiin joulukuussa 2019 keuhkokuumeetapauksia, joiden aiheuttajaksi todettiin aiemmin tuntematon koronavirus, SARS-CoV-2, jonka aiheuttamaa tautia kutsutaan nimellä COVID-19 (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020c). Tässä kartoituksessa aiheesta käytän yleisnimitystä korona viittaamaan koronavirukseen, koronapandemiaan ja niin sanottuun koronakriisiin.

5.1 Koronan vaikutukset kunnan liikuntapalveluihin

Koronakriisi on aiheuttanut ennennäkemättömiä vaikutuksia Suomessa ja muualla maailmassa. Suomessa ensimmäiset rajoitukset 12.3.2020 koskivat yli 500 hengen yleisötilaisuuksien kieltämistä, mikä johti pääsääntöisesti kaikkien urheilutapahtumien perumiseen. 16.3.2020 suositeltiin etätöihin siirtymistä ja seuraavana päivänä julkiset sisätilat, liikuntatilat mukaan luettuna, suljettiin. Myös yksityisille liikunta-alan toimijoille annettiin suositus keskeyttää toiminta. Maaliskuun 18. päivänä koulujen lähiopetus keskeytettiin ja yli 10 hengen kokoontumiset kiellettiin. Rajoituksia alettiin purkaa toukokuun alusta lähtien. Urheilusarjojen ja -kilpailujen käynnistäminen sallittiin erityisjärjestelyin kesäkuun 2020 alusta lähtien. Korona on muuttanut koko väestön arkea, työntekoa, kulutusta, sosiaalista kanssakäymistä ja liikkumista. Se on vaikuttanut myös fyysiseen aktiivisuuteen ja liikunnan harrastamiseen. Julkisella sektorilla tulee olemaan merkittävä vaikutus koronan aiheuttamien vaikutusten lieventämisessä muun muassa verotuksen, yritysten rahoituksen kuntien talouden kautta. (Valtion liikuntaneuvosto 2020, 10–11.)

Toukokuussa 2020 toteutetun kyselytutkimuksen mukaan kuntien keskeiset liikuntapalvelut keskeytettiin maaliskuun 2020 puolivälissä suositusten mukaisesti. 96 prosenttia kunnista ilmoitti keskeyttäneensä vähintään osittain kasvokkaisen liikunnanohjauksen, 99,6 prosenttia sulki sisäliikuntapaikat ja 94 prosenttia peruutti tilaisuudet ja tapahtumat. Vastapainoksi kyselyssä nousi esiin ulko- ja luontoliikunta, jotka nousivat kunnissa uudenlaiseen suosioon. Kunnista lähes 90 prosenttia kertoi käynnistäneensä tai lisänneensä kannustusta ja neuvontaa omaehtoisen liikunnan harrastamiseen. 70 prosentissa kuntia oli aloitettu tai lisätty etäliikunnanohjauksen tarjontaa ja vajaassa puolessa etäliikuntaneuvontaa. Kunnat arvioivat koronan aiheuttaneen liikunnasta vastaavalle hallinonalalle tulonmenetyksiä alle viiden tuhannen asukkaan kunnissa keskimäärin 1,23–1,24 euroa asukasta kohden. Keskimäärin tulonmenetys isotkin kunnan huomioon ottaen oli 2,73 euroa asukasta kohden. Korona ei näyttänyt vaikuttaneen ainakaan akuutisti liikunta-alan työntekijöiden irtisanomisiin, sillä 98 prosenttia ei ollut irtisanonut tai suunnitellut irtisanovansa

päätoimisia työntekijöitä. Säästöjä oli sen sijaan haettu lomautuksista, henkilöstön siirroilla toisille hallinnonaloille ja ostopalveluiden keskeyttämisillä. (Valtion liikuntaneuvosto 2020, 14–18.) Karimäki (2020, 56) arvioi kuntien liikuntatoimien joutuvan paikkailemaan rajoituksista johtuvia tulonmenetyksiä vielä tulevina vuosina.

Kevään 2020 koronakaranteenin aikana toteutetun Delfoi-kyselyn mukaan korona heijastui paitsi liikkumiseen määrään myös liikuntamuotoihin. Lisääntynyt etätö voi aiheuttaa lisääntynyttä paikallaanoloa ja heikentää työergonomiaa. Samalla koronassa voidaan nähdä uusia mahdollisuuksia esimerkiksi lähiliikuntapaikkojen suunnitteluun, lähiluonnon nosteeseen ja etätreenaukseen liittyen. (Kiviluoto 2020.) Myös Valtion liikuntaneuvosto (2020, 74) on nostaa liikunnan harrastamisessa esiin nämä teemat eli digitalisaation sekä ulkona ja luonnossa liikkumisen. Liikunnan alalla pakon edessä toteutettu nopea digiloikka voi parantaa liikuntapalveluiden saatavuutta tulevaisuudessa. Lisäksi monet luontokohteet, kuten kansallispuistot, ovat täyttyneet kävijöistä välillä ruuhkaksi asti. Tämä voi aiheuttaa tulevaisuudessa panostuksia ulkoilu- ja retkeilyalueiden kunnostamiseen ja kehittämiseen, mikä osaltaan lisää niiden houkuttelevuutta myös tulevaisuudessa.

5.2 Koronan vaikutukset liikunnan harrastamiseen ja seuratoimintaan

Hullin ym. (2020, 558) mukaan koronakriisi on vaikuttanut eri tavoin eri ihmisryhmiin. Selkein ero lienee lasten ja nuorten sekä yli 60-vuotiaiden välillä. Vanhemmilla ihmisillä on selkeästi suurempi riski saada taudista vakavampi ja jopa hengenvaarallinen muoto, kun taas lapsilla ja nuorilla tauti on lievä tai jopa oireeton. Kantomaa (27.10.2020) kertoi, että koronaviruksen vaikutuksista suomalaisten liikkumiseen on jo olemassa alustavia tuloksia, vaikka lopulliset vaikutukset selviävät todennäköisesti vasta vuosien kuluttua. Keväällä 2020 kaikkien ikäryhmien liikunta väheni. Toisaalta vähentyminen ei koskenut kaikkia ryhmiä, vaan erityisesti niitä, jotka jo ennestään liikkuivat vähän. Ne, jotka liikkuivat aktiivisesti ennen pandemian alkua, näyttivät löytäneen mahdollisuuksia liikkumiseen myös poikkeusolojen aikana. Pandemia vaikuttaa siis lisänneen liikkumisen polarisaatiota. Jatkossa erityistä huomiota liikkumisen tukemisessa olisi syytä kiinnittää vähän liikkuviin, iäkkäisiin, toimintarajoitteisiin sekä heikossa yhteiskunnallisessa asemassa oleviin.

Seuratoiminta joutui koronakriisissä yllättävän tilanteen eteen, kun ensimmäistä kertaa asiantuntijat ja valtionjohto luokittelivat keväällä 2020 seuratoimintaan osallistumisen terveystaloudelliseksi. Valtakunnalliset liikuntajärjestöt ja jäsenseurat joutuivat ajaa alas toimintojaan, ja kunnat ja yritykset sulki liikuntapaikkojaan ja -palveluitaan. Etenkin toimintansa ammattimaistaneet seuramatkailijat joutuivat

vaikeuksiin toimintamaksujen keskeytyessä. Monessa seurassa jouduttiin irtisanomaan ja lomauttamaan työntekijöitä. Osalla oli myös ongelmia omistamiensa liikuntatilojen kiinteiden kustannusten kanssa. Helpoimmalla selvisivät ne seurat, joiden toiminta perustui vapaaehtoisvoimiin ja julkisiin liikuntapaikkoihin. Seurojen sijaan kuntien ulkoliikuntapaikat tulivat aiempaa aktiivisempaan käyttöön. (Itkonen, Aarresola & Huhtanen 2020, s. 12–13.)

Toukokuussa 2020 toteutetun liikunta- ja urheiluseuroille kohdennetun kyselyn mukaan 58 prosenttia keskeytti toimintansa maaliskuu-toukokuussa 2020. Seuroista 80 prosenttia arvioi koronan vaikutusten toiminnalle ja taloudelle olevan vähäisiä tai erittäin vähäisiä, kun taas 16 prosenttia kaipasi paljon ulkopuolista apua ja 4 prosenttia koki tilanteen erittäin kriittiseksi. Taloudellisia menetyksiä seurat kompensoivat muun muassa lykkäämällä ostoja, vähentämällä ostopalveluja ja lomauttamalla. Tulevaisuudennäkymissä seurat arvioivat, että niiden tulojenhankinta vaikeutuu kokonaisuudessaan, toimintabudjetti pienenee, somen ja digitaalisten palvelujen käyttö ja osaaminen lisääntyvät ja yhteistyö ulkoisten kumppaneiden ja sidosryhmien kanssa vaikeutuu. (Valtion liikuntaneuvosto 2020, 24–25, 30–31.)

5.3 Koronan vaikutuksen liikunta-alan yrityksiin

Liikunta-alan yrityksille toukokuussa 2020 lähetetyn kyselytutkimuksen mukaan koronarajoitukset vaikuttivat erittäin merkittävästi yritysten toimintaan. 85 prosenttia yrityksistä kertoi myynnin vähentyneen. Muita merkittäviä vaikutuksia olivat asiakkaiden vähentyminen, tilaisuuksien peruuntuminen, hygienia- ja siivoustoiminnan lisääntyminen, helpotusten hakeminen maksuihin ja korvaavien liiketoimintamallien etsiminen. 59 prosenttia yrityksistä arvioi maaliskuu-toukokuun 2020 liikevaihdon laskeneen vähintään 50 prosenttia normaaliaikaan verrattuna. Yritysten reagointi muuttuneeseen tilanteeseen oli monipuolista: kulujen karsimista, maksuajoista sopimista, hintojen tarkistamista, uusien tuotteiden ja toimintamallien kehittämistä, markkinointiin panostamista ja uusien toimeksiantojen ottamista liikunta-alan ulkopuolelta. Lisäksi reilu puolet yrityksistä oli aloittanut työntekijöiden lomautukset ja seitsemän prosenttia oli irtisanonut henkilöstöään. Koronatilanteen jatkuessa pitkälle loppuvuoteen, voivat kuitenkin irtisanomisten ja lomautusten määrät kasvaa huomattavasti. Valtion tukitoimiksi yritykset toivovat erityisesti liikunnan arvonlisäverokannan laskemista sekä suoran taloudellisen tuen myöntämistä kiinteisiin kuluihin ja tulonmenetyksiin. (Valtion liikuntaneuvosto 2020, 41–44, 46, 55, 74.)

Tuorein julkaistu yrittäjägallup perustuu heinä-elokuun 2020 välisenä ajankohtana annettuihin vastauksiin. Sen mukaan yritysten ongelmien määrä oli hieman lieventynyt maalis-toukokuun tilanteisiin verrattuna. Yleisimmät ongelmat liittyvät myynnin vähentymiseen ja tilaisuuksien peruuntumisiin. (Hry 2020, 4, 6.)

Marraskuussa 2020 tiedämme, että toinen korona-aalto on Suomessa jo kunnolla käynnissä. Vaikuttaa siltä, että kevään sulkutoimenpiteisiin ei olla lähdössä, sillä viruksen leviämisen lisäksi huomioon on otettava myös yritykset ja niiden taloudellinen selviäminen. Moni liikunta-alan yritys ei välttämättä kestäisi saman vuoden aikana toistamiseen samanlaisia tulonmenetyksiä kuin mitä keväällä tapahtui. Tällä hetkellä näyttää siltä, että liikunta-alan yritysten toiminta pyritään pitämään käynnissä mahdollisimman pitkään. Käytössä on nyt maskisuositukset, turvavälit, tehostettu hygienia ja siivous sekä alueellisesti toteutettavat sulut koronatilanteen mukaan.

5.4 Koronan vaikutukset kilpa- ja huippu-urheiluun

Koronaan sairastuminen voi aiheuttaa urheilijalle pitkiä harjoitustaukoja ja joissain tapauksissa jopa pysyviä terveyshaittoja. Urheilutapahtumia ja -kisoja on jouduttu perumaan tai siirtämään ensisijaisesti siksi, ettei tauti pääsisi leviämään yleisöjoukoissa mutta myös urheilijoiden suojelemiseksi. (Kujala ym. 20, s. 21, 23.) Urheilutapahtumien siirtämisen vuoksi huippu-urheilijalla saattaa mennä harjoitusohjelma kokonaan uusiksi, kun huippukunto on ajoitettu alkuperäisen kisa-aikataulun mukaan. Aina kilpailuiden uusista ajankohdista ei ole vielä edes tietoa, jolloin harjoitusohjelmia ei voi laatia kilpailuaikataulun mukaan. Tällaisessa tilanteessa harjoittelumotivaation ylläpitäminen vaatii tietoista ponnistelua. (Hull ym. 2020, 559; Kokkonen 2020, s. 45–46.)

Lajiliitoille suunnatun toukokuussa 2020 toteutetun kyselytutkimuksen mukaan suurin vaikutus pandemialla oli huippu-urheiluun, tapahtumiin, leireihin, näytöksiin ja kilpailutoimintaan. Neljä viidestä arvioi, että koronalla oli merkittävä tai erittäin merkittävä vaikutus näihin toimintoihin. (Valtion liikuntaneuvosto 2020, 34.) Keväällä 2020 tutkittiin myös urheilijoiden liikkumista. Tulosten mukaan moni urheilija pystyi harjoittelemaan normaalisti. Erityisesti nuorten ja kokemattomien urheilijoiden tilanne osoittautui kuitenkin haastavaksi, jos esimerkiksi valmentajia jouduttiin lomauttamaan ja tilanne vaati aiempaa enemmän urheilijalta omatoimisuutta. Loukkaantumiset ja infektioiden määrät vähenivät keväällä todennäköisesti sosiaalisten kontaktien vähentymisen, harjoittelun keventymisen ja kilpailujen peruuntumisten takia. Merkittäviä psyykkisiä vaikutuksia ei todettu, mutta osa urheilijoista koki pandemian kuormittavaksi. (Kantomaa 27.10.2020)

6 Liikkumisen lähtökohdat Keski-Pohjanmaalla

6.1 Keski-Pohjanmaan Liikunta ry

Keski-Pohjanmaan Liikunta ry (Kepli) on vuonna 1997 perustettu yhdistys, jolla on palvelutoimisto Kokkolassa. Keplin varsinaisiin jäseniin (125 kpl) kuuluu urheiluseuroja, lajiliittoja ja niiden alueellisia organisaatioita ja urheiluopistoja. Toimintavuonna 2019 yhdistys järjesti muun muassa Keski-Pohjanmaan urheilugaalan, Kokkola City Run -urheilutapahtuman ja lasten ja nuorten Jukuleirin Pohjanmaalla. Lisäksi Kepli oli mukana Lasten ja nuorten liikuntaohjelman, Liikkuva koulu -toiminnassa, Lasten Liike matalan kynnyksen liikuntakerhomallissa ja Kunnossa Kaiken Ikää -ohjelmassa. Keplissä työskentelee kahdeksan vakinaista työntekijää sekä neljä työntekijää määräaikaissa tai osa-aikaissa työsuhteissa. (Keski-Pohjanmaan Liikunta ry 2020, 4, 7.)

Keplin toiminta-ajatus ja missio on edistää Keski-Pohjanmaan hyvinvointia ja terveyttä liikunnan ja urheilun avulla. Tehtävänä on tuottaa liikuntaelämyksiä keskipohjalaisille sekä toimia liikunnan ja urheilun yhdistävänä ja innostavana voimavarana. Kepli tekee yhteistyötä seurojen, lajien, kuntien ja työpaikkojen kanssa sekä valtakunnallisella tasolla muiden liikunnan aluejärjestöjen kanssa. Keskeisiä yhteistyökumppaneita valtakunnallisesti ovat esimerkiksi Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Olympiakomitea. Alueellisesti tärkeitä kumppaneita ovat muun muassa maakuntaliitto, kunnat ja EU:n maaseuturahaston leader-toimintaryhmät. (Keski-Pohjanmaan Liikunta ry 2019.)

Vuosi 2020 on Keplin 23. toimintavuosi, jolloin toiminta perustuu aiemmin määritellyn strategian mukaisesti seura- ja jäsenoimintaan, lasten ja nuorten liikuntaan, tapahtumatoimintaan, kuntayhteistyöhön, aikuis- ja työpaikkaliikuntaan sekä nuoren urheilijan uraan liittyviin tukitoimiin. Keskeisiä tavoitteita ovat muun muassa seurojen elinvoimaisuuden vahvistaminen, kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden lisääminen, vetovoimaisten liikuntatapahtumien järjestäminen sekä urheilijoiden ja joukkueiden menestyminen kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. (Keski-Pohjanmaan Liikunta ry 2019.)

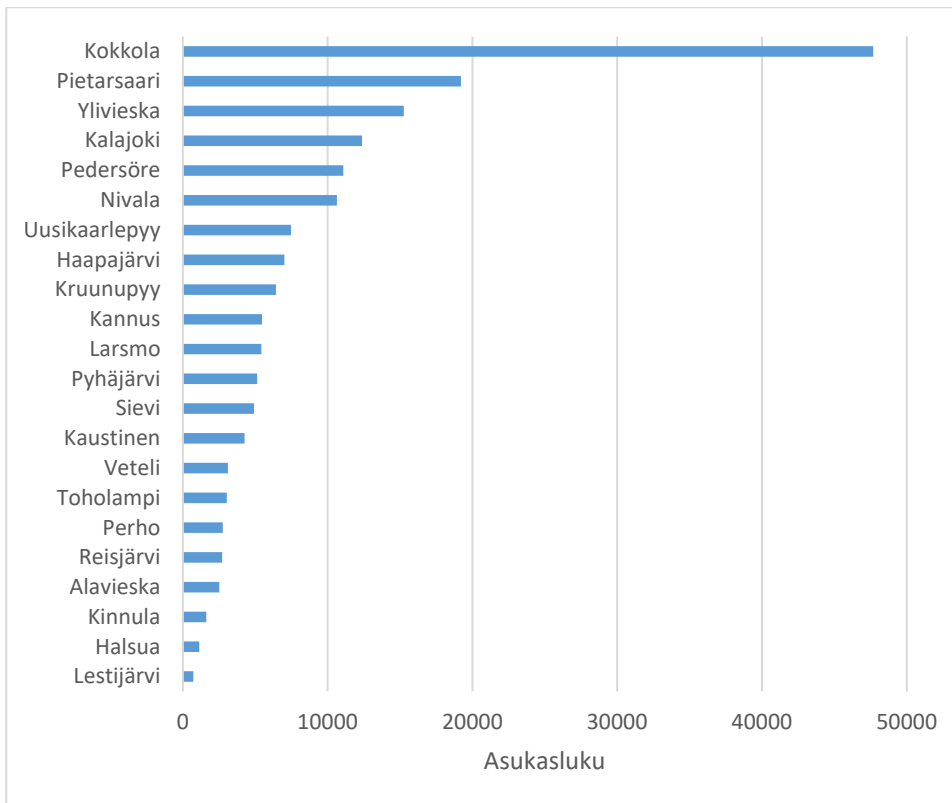
Kuvassa 1 näkyy Keplin toiminta-alue, jossa on 21 kuntaa. Lisäksi tähän kartoitukseen tuli mukaan Kinnula, joka ei kuulu Keplin alueeseen, mutta joka on osa Keski-Pohjanmaan liiton toiminta-aluetta. Keplin alue sijoittuu Kala-, Lesti- ja Perhonjokilaaksojen alueelle. Hallinnollisesti alue kuuluu Keski-Pohjanmaan, Pohjois-Pohjanmaan ja Pohjanmaan alueelle. Alueen seutukunnat ovat Ylivieskan,

Nivala-Haapajärven, Kaustisen, Kokkolan ja Pietarsaaren seudut. (Keski-Pohjanmaan Liikunta ry 2020, 4.)

Kuva 1. Keplin toiminta-alue (Keski-Pohjanmaan Liikunta ry 2020, 4.)

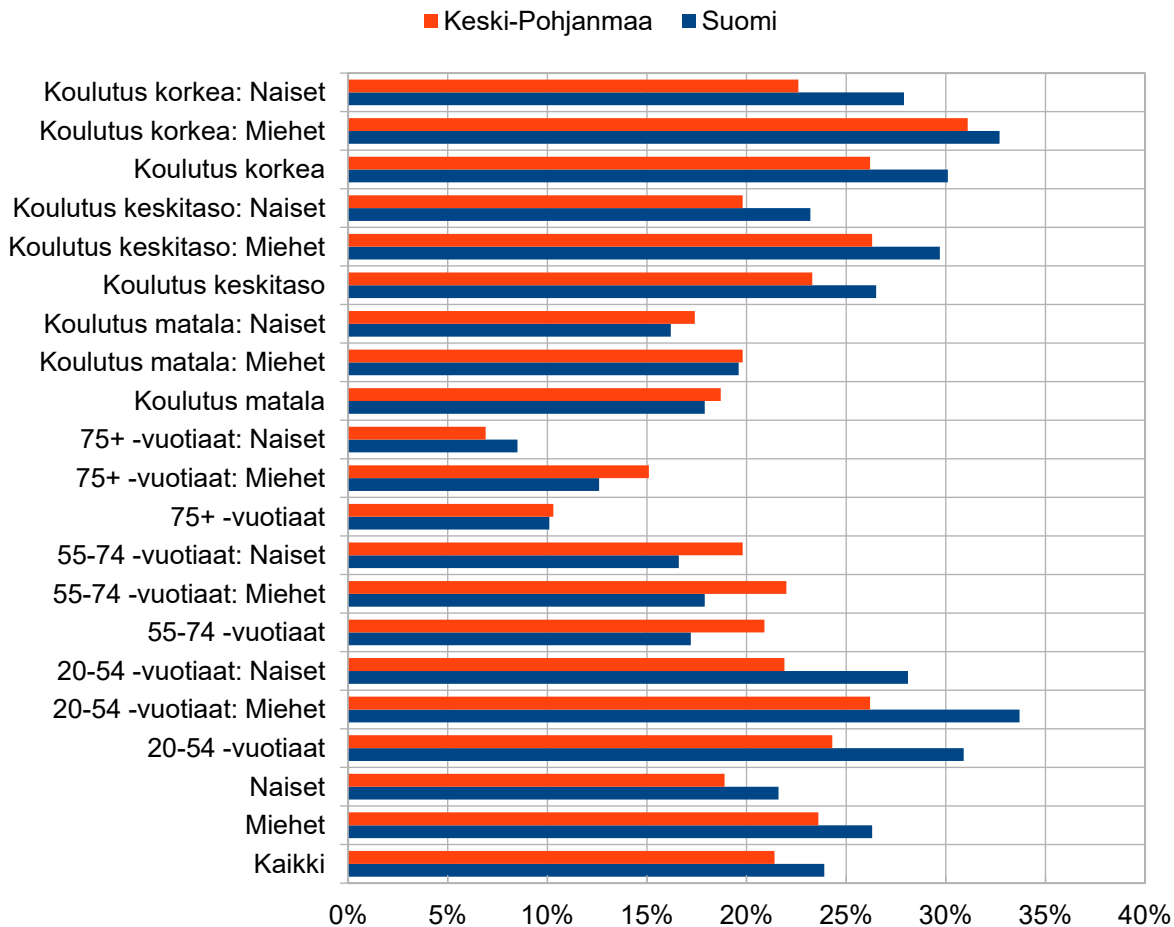
Vuonna 2019 Suomessa oli 310 kuntaa ja niissä keskimäärin 17 766 asukasta (Kuntaliitto 2019). Kokkolaa ja Pietarsaarta lukuun ottamatta tässä työssä tarkasteltavat kunnat ovat keskimääräistä pienempiä (kuvio 3). Kokkolassa asuu 26 prosenttia tarkastelualueen kuntalaisista. Manner-Suomen kymmenen pienimmän kunnan joukosta löytyy kaksi kuntaa: toiseksi pienin Lestijärvi ja yhdeksänneksi pienin Halsua (Kuntaliitto 2019). Kokonaisuudessaan asukkaita oli vuoden 2019 lopulla vajaa 180 000 eli vähemmän kuin yksinään Turussa.

Kuvio 3. Tarkastelualueen kuntien asukasluvut vuonna 2019

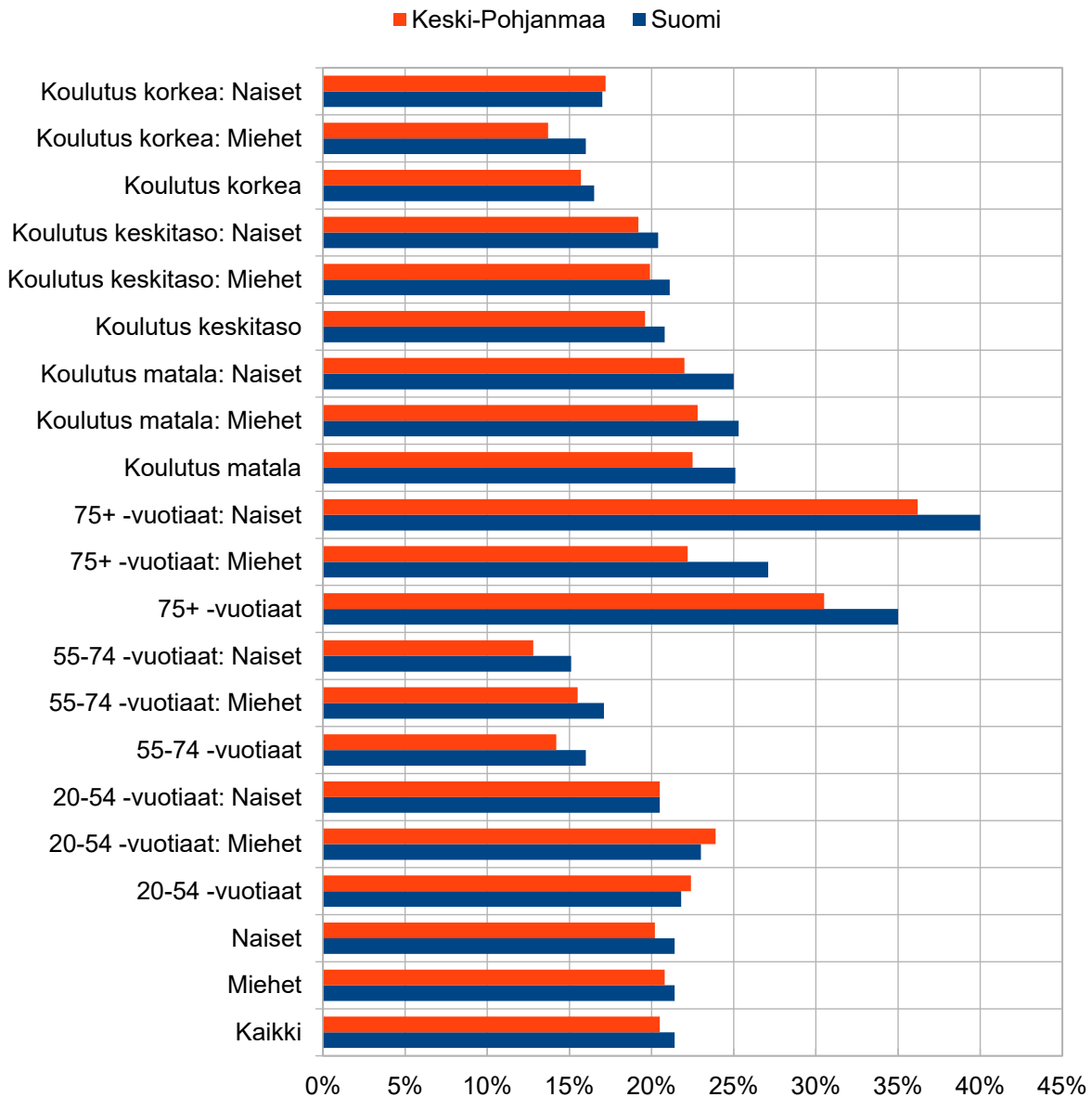
6.2 Nykytilanne Keski-Pohjanmaalla

Kuviossa 4 on esitelty liikuntaa harrastavien määriä Suomessa ja Keski-Pohjanmaalla vuosien 2017–2018 vaihteessa tehdyssä kyselytutkimuksessa. Keski-Pohjanmaalla vakituisesti useita tunteja viikossa liikuntaa harrastavien osuus (21,4 %) on hieman pienempi kuin vastaava osuus koko Suomen osalta (23,9 %). Tuloksissa näkyvät ne, jotka ovat kyselyssä ilmoittaneet harrastavansa kuntoliikuntaa tai urheilua kuten juoksua, hiihto uintia tai pallopelejä useita tunteja viikossa. Miehet harrastavat liikuntaa aktiivisemmin kuin naiset. Kuntoliikuntaa harrastavien osuus pienenee, mitä vanhempia ikäluokkia tarkastellaan. Keski-Pohjanmaan osalta huomioitavaa on, että siellä nuoremmat ikäluokat (20–54-vuotiaat) harrastavat liikuntaa vähemmän kuin koko Suomessa, mutta 55–74-vuotiaissa ja vähintään 75-vuotiaissa keskipohjanmaalaiset ovat keskimääräistä aktiivisempia liikkujia. Liikunnan harrastaminen on yleisempää, mikä korkeampi koulutus ihmisellä on. Keski-Pohjanmaalla matalasti kouluttautuneet harrastavat vähemmän liikuntaa kuin keskitasolle ja korkeasti kouluttautuneet, mutta koko Suomeen verrattuna matalasti kouluttautuneet ovat hieman aktiivisempi liikkujia. (Pentala ym. 2018.)

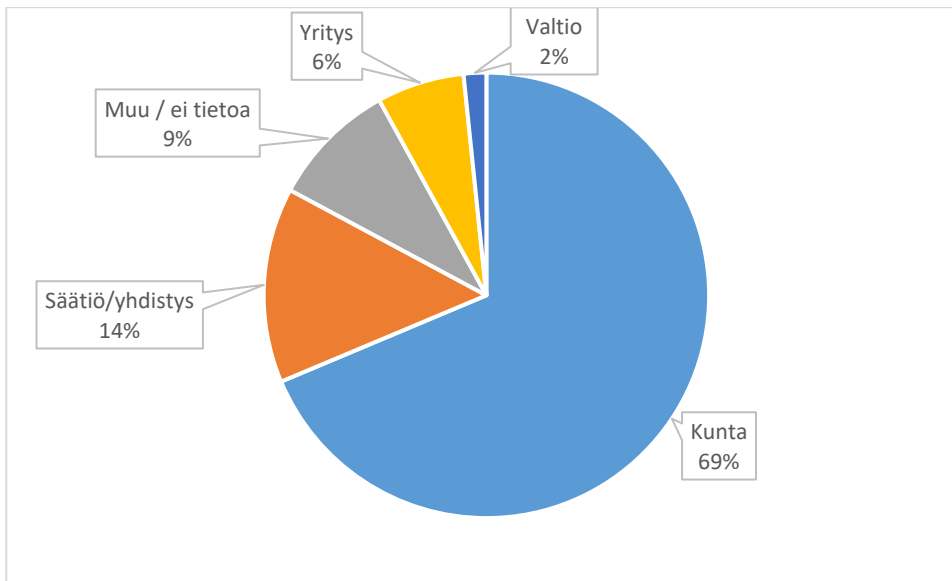
Kuvio 4. Vakituisesti useita tunteja viikossa vähintään kuntoliikuntaa harrastavien osuus (%), 2017–2018 (Pentala ym. 2018.)

Kuviossa 5 on esitelty vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien osuudet Suomessa ja Keski-Pohjanmaalla vuosien 2017–2018 vaihteessa tehdyssä kyselytutkimuksessa. Harrastamattomiin on luettu ne henkilöt, jotka ovat ilmoittaneet vapaa-aikana lukevansa, katselevansa televisiota ja tekevänsä askareita, jotka eivät juuri rasita ruumiillisesti. Keski-Pohjanmaalla liikkumattomien osuus (20,5 %) on hieman pienempi kuin vastaava luku koko Suomessa (21,4 %). Keski-Pohjanmaalla vähiten vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomia oli 55–74-vuotiaissa naisissa. Korkeasti koulutetuissa liikkumattomien osuus oli pienempi kuin keskitason koulutuksen tai matalan koulutuksen saaneissa. (Pentala ym. 2018.)

Kuvio 5. Vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien osuus (%) 2017–2018, (Pentala ym. 2018.)

Keski-Pohjanmaalla liikuntapaikat omistaa pääasiassa kunta sekä säätiöt ja yhdistykset (kuvio 6). Vastaavat luvut koko Suomen osalta ovat: kunta 64 %, säätiö ja yhdistys 12 %, muu tai ei tietoa 11 %, yritys 9 % ja valtio 3 %. Keski-Pohjanmaan liikuntapaikkojen omistussuhteet ovat siis hyvin samankaltaiset kuin mitä ne ovat koko Suomessa.

Kuvio 6. Keski-Pohjanmaa kuntien liikuntapaikkojen omistajat (Lipas)

7 Kyselytutkimuksen toteuttaminen

7.1 Opinnäytetyön tavoite

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää Keplin toiminta-alueen kuntien liikuntapalveluiden resurssit ja palvelut, liikuntapaikkojen tilanne ja tarpeet, järjestö- ja seuratoiminnan tilanne sekä ylipäätään liikunnan ja urheilun harrastamisen edellytysten toteutuminen. Ajankohtaisena asiana huomioitiin myös koronan välittömät vaikutukset ja tulevaisuudennäkymät.

Kyselyn avulla haluttiin saada vastaukset seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaiset edellytykset Keski-Pohjanmaan kunnat tarjoavat liikunnan ja urheilun harrastamiselle?
2. Miten koronaviruspandemia vaikuttaa Keski-Pohjanmaan liikuntapalveluihin?

Tarkoituksena oli tuottaa tietoa Keplin strategiatyön mahdollistamiseksi. Strategiatyö voidaan aloittaa vasta siinä vaiheessa, kun tiedetään, mikä on toimintaympäristön lähtötilanne (Lukkarila 2016, 7). Koska edelliset vastaavanlaiset kartoitukset oli toteutettu vuosina 2013 ja 2003, oli tuoreen kartoituksen laatiminen välttämätöntä uuden strategian laatimiseksi. Aiempiin kartoituksiin verrattuna tutkimuskysymyksiä yksinkertaistettiin ja mukaan otettiin ajankohtainen ja tärkeä näkökulma koronaan liittyen.

7.2 Kyselytutkimuksen toteuttaminen

Tutkimuksen toteuttamisesta sovittiin keväällä 2020. Aloitin työn tekemisen sopimuksen mukaan toukokuussa, jolloin kävimme läpi Keplin Petri Harsusen kanssa tarkemmin työn sisältöä, tavoitteita, tarkoitusta ja taustoja. Tutustuin Harsusen ja Sjöholmin aiemmin julkaistuihin opinnäytetöihin ja aloin hahmotella oman työni sisältöä ja rakennetta. Kesällä 2020 työskentely painottui tausta- ja teoria-aineistoon tutustumiseen sekä validin tiedon valikoimiseen ja kirjoittamiseen.

Kyselylomakkeen kysymysten tulee aina perustua tutkimukseen valittuun teoreettiseen viitekehykseen ja tutkimuksen tavoitteisiin (Vilka 2015, 101). Käytin oman kyselyni pohjalla Sjöholmin käyttämää kyselyä, mutta päivitin sitä Petri Harsusen kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Näin kysely saatiin tukemaan mahdollisimman hyvin Keplin tänä vuonna toteuttamaa strategiatyötä. Erityisen tarkasti kävimme läpi jokaisen kysymyksen tarpeellisuuden, sillä sellaiset

kysymykset, jotka eivät auta tutkimusongelman ratkaisemisessa, on syytä karsia kokonaan pois (Vilkkä 2015, 102). Kiinnitin huomiota myös siihen, että kysymykset olivat yksiselitteiset, niissä oli tarpeelliset vastausvaihtoehdot ja että niissä kysyttiin vain yhtä asiaa. Jos samassa kysymyksessä kysytään kahta eri asiaa, voi tiedon analysoinnista tulla mahdotonta (Vilkkä 2015, 107). Samoin voi käydä, jos vastaaja ymmärtää kysymykset eri tavalla, kuin mitä tutkija on tarkoittanut tai jos kysymyksistä ei löydy jokaiselle vastaajalle sopivaa vastausvaihtoehtoa (Kananen 2015, 204; Valli 2018, 261).

Kyselylomake pitää aina testata ennakkoon. Testaus ei tarkoita ainoastaan testivastauksia vaan sitä, että muutama perusjoukkoa vastaava ihminen arvioi kyselyn kriittisesti. Arvioinnissa otetaan huomioon muun muassa kysymysten ja vastausohjeiden selkeys ja yksiselitteisyys, kyselyn pituus ja vastausvaihtoehtojen sopivuus. (Vilkkä 2015, 108.) Näiden asioiden vuoksi kävimme kyselyn läpi Petri Harsusen kanssa, jonka jälkeen sen arvioi Keski-Pohjanmaan liiton kansainvälisten asioiden päällikkö Anne Sormunen. Kiinnitimme huomiota erityisesti kysymysten selkeyteen ja kattavuuteen sekä vastausvaihtoehtojen sopivuuteen. Lopulta muokkasinkin ja korjasin kyselyä usean kommenttikierroksen verran, kunnes katsoimme Anne Sormusen ja Petri Harsusen kanssa kyselyn olevan valmis. Lopullinen kysely löytyy liitteestä 1, ja siitä löytyy sekä monivalintakysymyksiä että avoimia kysymyksiä.

Lähetin kyselylomakkeet selvityksessä mukana olevien kuntien (22 kpl) liikuntasuhteereille. Ensimmäinen viesti lähetettiin 25.8.2020, jonka ansiosta saatiin kuusi vastausta. Kyselyn määräajan umpeuduttua otin yhteyttä puhelimitse niihin kuntiin, joista ei vielä ollut tullut vastauksia. Joidenkin kuntien vastaukset jäivät aluksi saamatta, koska kunnan vastuhenkilö oli vaihtunut ja heille jouduin toimittamaan uuden linkin. Lopulta 14.10.2020 mennessä olin saanut kaikilta kunnilta ainakin suurimpaan osaan kyselyn kysymyksistä vastauksen.

Vastausten purkamisessa käytin työkaluna Excel-taulukko-ohjelmaa, jonka avulla järjestin vastauksia suuruusjärjestykseen, laskin prosenttiosuuksia ja piirsin erilaisia kuvioita havainnollistamaan tuloksia. Avoimissa vastauksissa käänsin ensin ruotsinkieliset vastaukset suomenkielisiksi. Tämän jälkeen etsin kunkin kysymyksen osalta vastauksista toistuvia mainontoja, jotka koodasin, luokittelin ja taulukoin Exceliin. Koska vastauksia oli kysymystä kohden enimmillään kaksikymmentäkaksi, pystyin käydä jokaisen vastauksen manuaalisesti läpi.

Tutkimuksen validius eli pätevyys tarkoittaa tutkimusmenetelmän tai mittarin kykyä mitata juuri sitä, mitä tutkimuksessa oli tarkoitus. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kyselylomake on yksiselitteinen ja että tutkittavat ovat ymmärtäneet kysymykset oikein. Validius on näin ollen tarpeen ottaa huomioon jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa. (Vilka 2015, 193.) Kyselyn validiuden pyrimme varmistamaan käymällä läpi kysymykset useaan otteeseen ja pohtimalla niitä useasti eri näkökulmasta. Kyselyn vastausten perusteella voin arvioida, että kyselyyn vastaajat ovat ymmärtäneet kysymykset kuten oli tarkoitus.

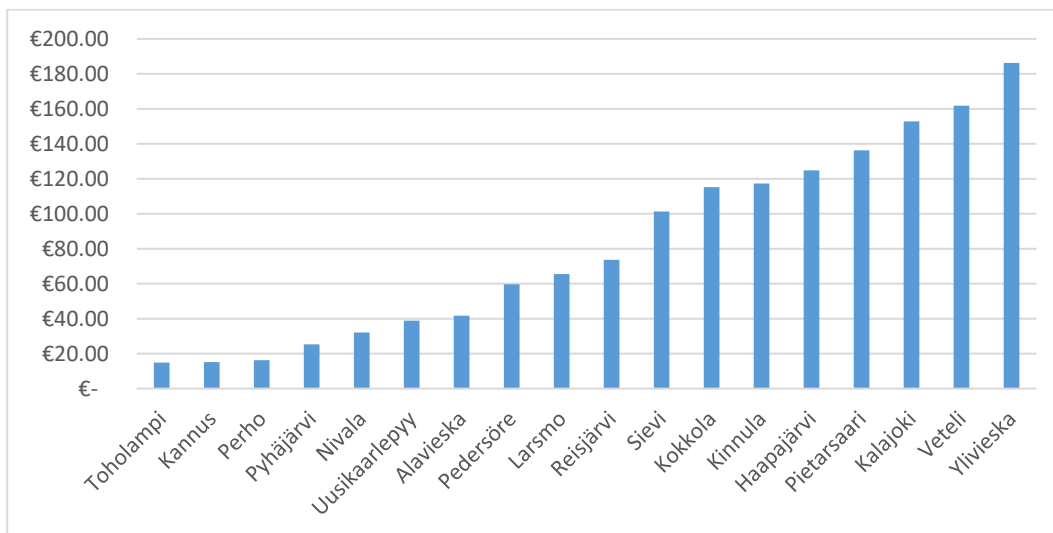
Vilkan (2015, 194) mukaan tutkimuksen reliaabelius eli luotettavuus tarkoittaa tulosten tarkkuutta, ja tarkkuuden tuntomerkkejä ovat ei-sattumanvaraiset tulokset ja mittaustulosten toistettavuus. Tutkimuksen reliaabeliuden takia halusin pitää huolen siitä, että saisin kaikilta kunnilta vastaukset kyselyyn. Jos vastaajajoukko olisi jäänyt pieneksi, olisi vastauksista ollut vaikea tehdä luotettavia johtopäätöksiä kaikkien kuntien osalta. On mahdollista, että vastauksista löytyy virheitä, sillä esimerkiksi näppäily- ja huolimattomuusvirheet ovat hyvin mahdollisia. Joissakin kysymyksissä vastaajat kirjasivat myös omia arvioitaan ja etenkin avoimissa kysymyksissä voi esiintyä ennemminkin vastaajan oma mielipide kuin absoluuttinen totuus. Tulosten luotettavuutta kunkin kysymyksen osalta olen arvioinut enemmän seuraavassa Tutkimustulokset-kappaleessa.

8 Tutkimustulokset

Tässä kappaleessa esittelen kyselylomakkeeseen saamiani vastauksia ja soveltuvin osin vertaan niitä Petri Harsusen ja Kaj Sjöholmin aiempiin selvityksiin. Kappaleen tekstissä puhun kunnista, jolloin tarkoitan selvityksessä mukana olleita Keski-Pohjanmaan kuntia. Yhteensä kuntia oli selvityksessä mukana 22 kappaletta. Kaikki kunnat eivät vastanneet kaikkiin kysymyksiin, joten vastaajamäärät vaihtelevat eri aiheiden välillä.

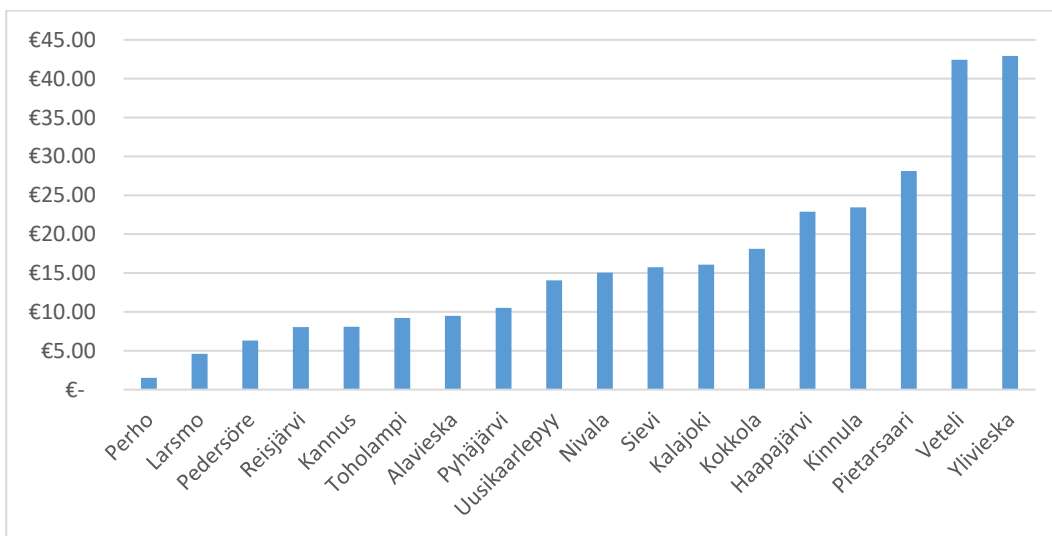
8.1 Liikuntatoimen resurssit

Liikuntatoimen bruttokäyttömenoluvuista selviää, kuinka paljon kunnat käyttävät vuosittain liikuntapalveluiden tuottamiseen. Lukuun sisältyy palkkaus- ja henkilöstömenot, liikuntapaikkojen käyttökustannukset, seurojen avustukset, kunnan järjestämän liikuntatoimen kulut sekä sisäiset vuokrat. Bruttomenot asukasta kohden vaihtelevat Toholammin 14,91 eurosta Ylivieskan 186,28 euroon (kuvio 7). Luvuista ei voi suoraan tehdä päätelmiä siitä, kuinka hyvät liikuntatoimen resurssit kussakin kunnassa ovat, sillä liikuntapaikkojen kunnossapito on voitu kirjata kokonaan liikuntapuolen kuluksi tai osittain teknisen puolen kuluna. Yhteensä kysymykseen vastanneiden kuntien asukasluku vuonna 2019 oli 167 396 ja bruttokäyttömenot 17 163 567 euroa eli summa on keskimäärin 102,53 euroa asukasta kohden.

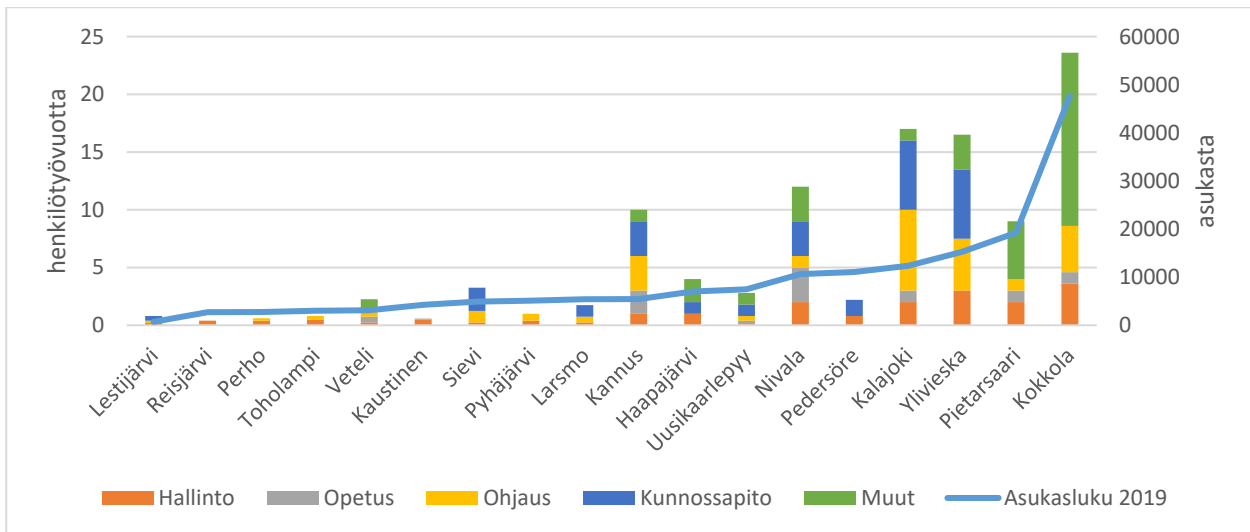
Kuvio 7. Liikuntatoimen bruttokäyttömenot asukasta kohden 2019 (n=18)

Kuntien liikuntatoimen henkilöstömenot koostuvat liikunnan peruspalvelujen tuottamiseen liittyvistä kustannuksista. Pienimmät henkilöstömenot asukasta kohden ovat Perhossa (1,51 €) ja suurimmat Vetelissä (42,44 €) ja Ylivieskassa (42,92 €) (kuvio 8). Henkilöstömenojen keskiarvo on 19,13 euroa. Henkilöstömenojen eroja eri kuntien välillä voi selittää erilaiset organisaatorakenteet. Esimerkiksi joissain kunnissa liikuntatoimen kunnossapitohenkilöstöä voi työskennellä teknisen toimen alaisuudessa.

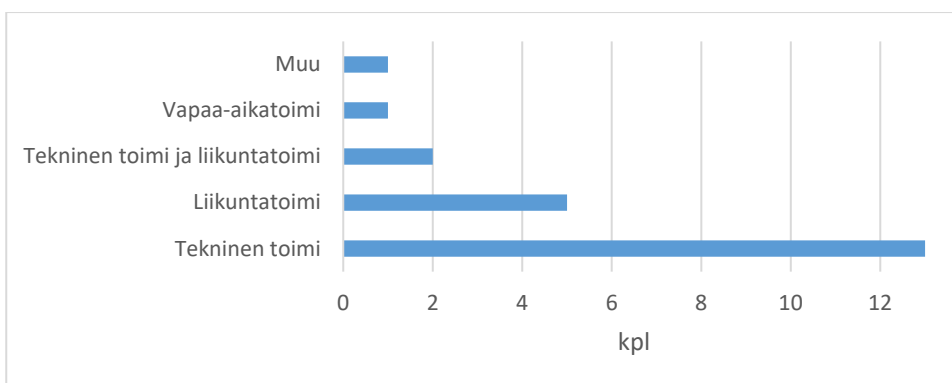
Kuvio 8. Liikuntatoimen henkilöstömenot asukasta kohden (n=18)

Kuviossa 9 on esitelty liikuntatoimen henkilöstöresurssit henkilötyövuosittain eri kunnissa ja eri osa-alueilla. Lisäsin kuvioon myös asukaslukua kuvaavan viivan, josta voi päätellä, että Kannuksessa, Nivalassa, Kalajoella ja Ylivieskassa liikuntatoimen henkilötyövuosia kuluu selkeästi enemmän suhteessa muihin kuntiin asukasluku huomioon otettuna. Etenkin Pedersöressä ja myös Kaustisilla ja Pyhäjärvellä sitä vastoin pärjätään hyvin pienillä henkilöstöresursseilla. Huomioitavaa on, että osa kunnista saattaa olla ulkoistanut joitakin osa-alueita ja organisaatorakenteet voivat olla erilaisia. Esimerkiksi Kokkalan osalta kunnossapitoon ei ole merkitty lainkaan henkilöstöresursseja, sillä kunnassa niiden hoito toimii ostopalveluna.

Kuvio 9. Liikuntatoimen henkilöstöresurssit henkilötyövuosittain eri kunnissa (n=18)

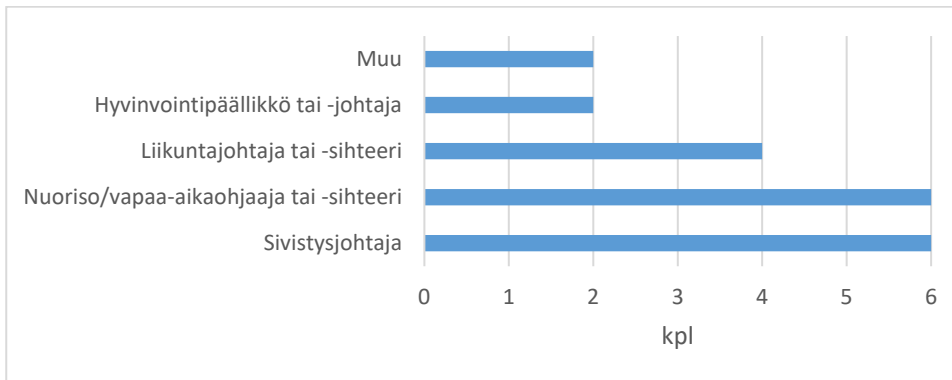
Kunnissa liikuntapaikkojen kunnossapitovastuu on yleisimmin teknisellä toimella. Kuvio 10 selviää myös muiden toimien yleisyys kunnissa. Kuvassa oleva ”muu” tarkoittaa Pietarsaaren ratkaisua, jossa kunnossapitovastuu on ulkoistettu Alerte Oy:lle. Myös Toholampi mainitsi teknisen toimen lisäksi jaostot ja ostopalvelun. Liikunta- ja vapaa-aikatoimi on ollut vuonna 2003 yleisin kunnossapitovastuullinen (52 %), mutta nyt sellainen löytyy enää Sievistä (4,5 %). Liikunta- ja vapaa-aikatoimen sulauttaminen osaksi teknistä toimea voi aiheuttaa kustannussäästöjä ja selkeämpää hallintorakennetta, mutta vaarana on, että liikuntaa koskevien aiheiden käsittely vähenee muiden hallinonalojen aiheiden alle.

Kuvio 10. Liikuntapaikkojen kunnossapitovastuu kunnissa (n=22)

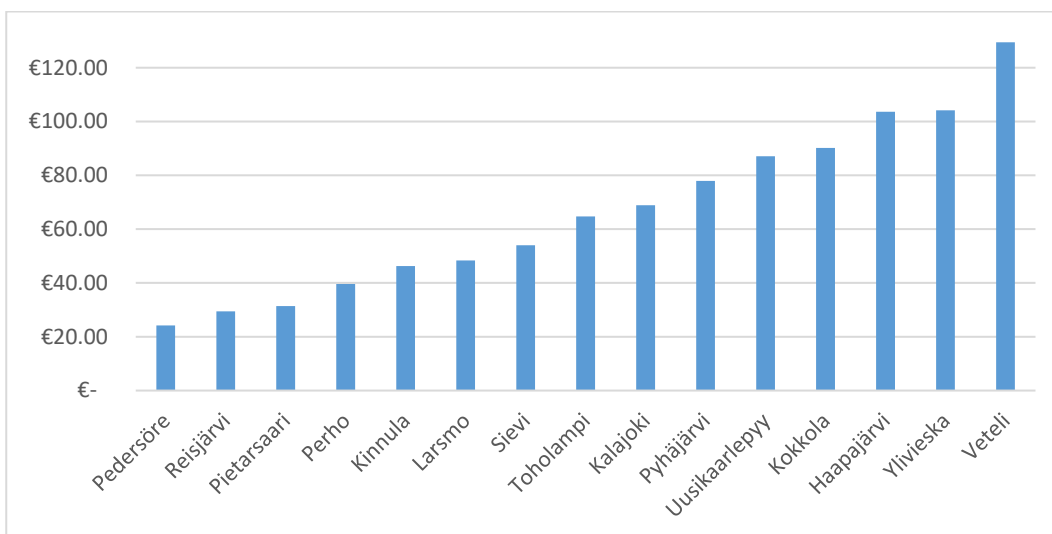
Liikunta-asioiden esittelyvastuu kunnissa on yleisimmin sivistysjohtajalla tai nuoriso- ja vapaa-aikaohjaajalla tai -sihteerillä (kuvio 11). Jälkimmäisestä kategoriasta löytyi useita erilaisia variaatioita,

jotka niputin samantyyppisinä yhteen. Alavieskassa esittelyvastuu on ulkoistettu Alavieskan Viri ry:n toiminnanjohtajalle. Lisäksi Larsmossa toimii hyvinvointipalvelujen johtaja ja Kalajoella kehittämis- ja valmennuspäällikkö.

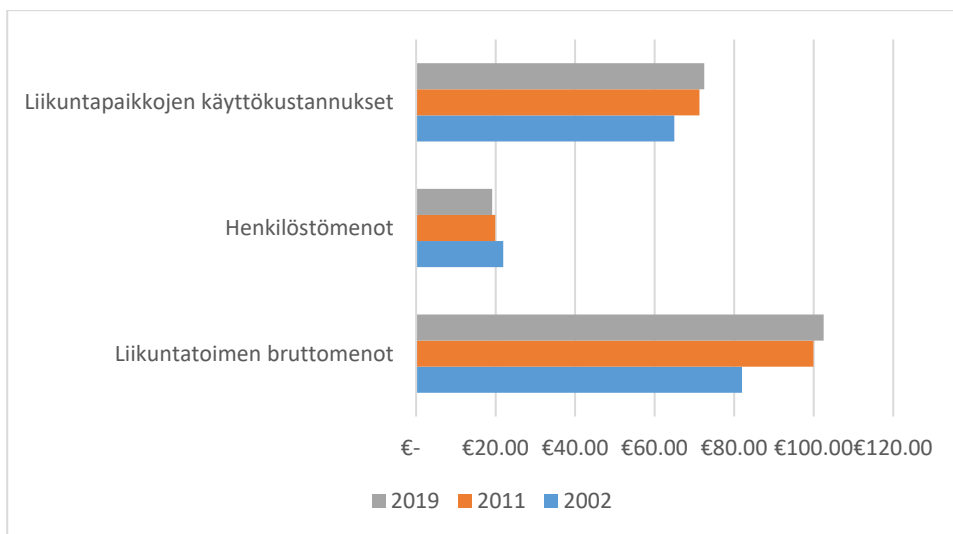
Kuvio 11. Liikunta-asioiden esittelyvastuu kunnissa (n=22)

Liikuntapaikkojen käyttökustannukset koostuvat muun muassa sähköstä, lämmöstä, vedestä, siivouksesta, jätehuollosta, henkilöstöstä ja kunnossapidosta. Kustannukset vaihtelevat Pedersören 24,19 eurosta Vetelin 129,47 euroon (kuviokuva 12). Erot käyttökustannuksissa johtuvat todennäköisesti kuntien erityyppisistä liikuntapaikoista. Esimerkiksi pallokentät, uimapaikat, kuntoradat, pallokentät ja muut ulkoliikuntapaikat sekä yksinkertaiset sisäliikuntapaikat ovat edullisia rakennus- ja ylläpitokustannuksiltaan. Sitä vastoin esimerkiksi uima- ja monitoimihalleissa voi olla suuret lämmitys- ja henkilöstökulut ja niiden kunnostaminen on kallista. Kaikkien kuntien käyttökustannusten keskiarvo on 72,46 euroa.

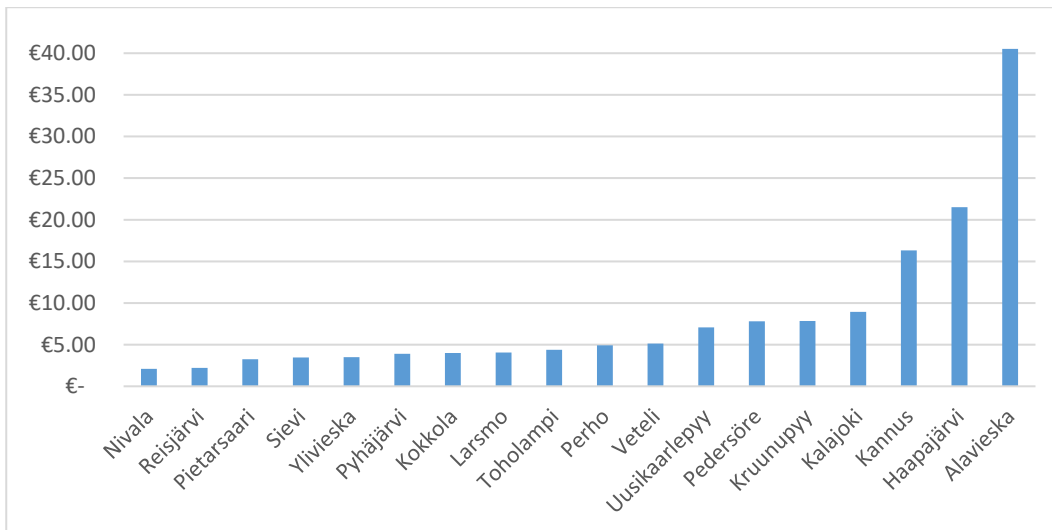
Kuvio 12. Liikuntapaikkojen käyttökustannukset asukasta kohden (n=15)

Kuviossa 13 tarkastellaan kuntien liikuntatoimen kulujen muutosta vuosina 2002, 2011 ja 2019. Tein rahamäärille indeksikorjaukset Tilastokeskuksen rahanarvomuuuntimen (<https://www.stat.fi/tup/laskurit/rahanarvonmuunnin.html>) avulla, jotta luvut olisivat keskenään vertailukelpoisia. Liikuntatoimen bruttomenot ja liikuntapaikkojen käyttökustannukset ovat kasvaneet jokaisella tarkastelujaksolla, kun taas henkilöstömenot ovat hieman pienentyneet.

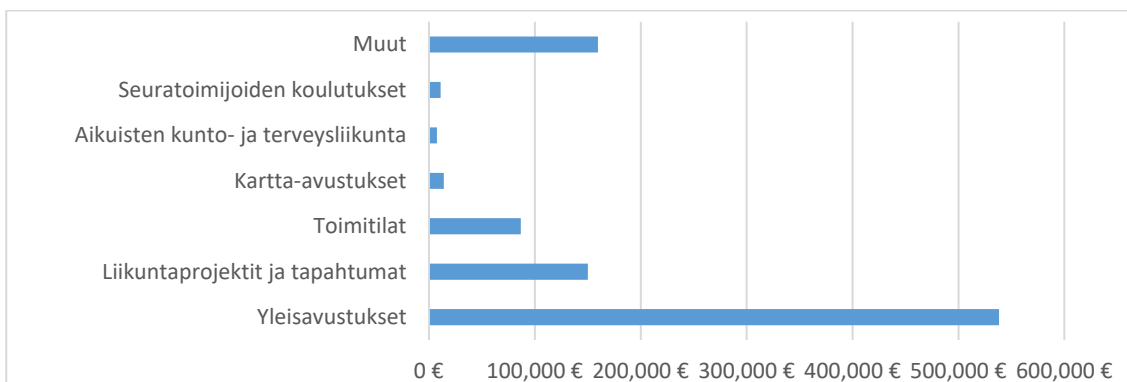
Kuvio 13. Kuntien liikuntatoimen kulut asukasta kohden, indeksikorjatut hinnat

Kunnan avustukset liikunta- ja urheiluseuratoiminnalle selvitetään kuviossa 14. Suurimmassa osassa (55,6 %) kunnista avustusmäärät asukaslukuun suhteutettuna jäivät alle viiteen euroon. Alavieska erottuu selvästi muista kunnista suurella avustusmäärällään, joka on kokonaisuudessaan yli 102 000 euroa. Esimerkiksi Alavieskaa asukasluvultaan hieman suurempi Reisjärvi jakaa avustuksia 6 000 euroa. Seuratoiminnan avustusten määrä on kunnissa keskimäärin 5,78 euroa ja mediaani 4,66 euroa asukasta kohden. Määrä on suurempi kuin aiempina vuosina (2002: 3,75 €, indeksikorjattuna 4,72 € ja 2011: 3,70 €, indeksikorjattuna 4,02 €).

Kuvio 14. Kuntien avustukset liikunta- ja urheiluseuratoiminnalle (n=18)

Kysymykseen vastanneet 18 kuntaa jakoivat kaikkiaan seura-avustuksia lähes 970 000 euroa. Suurin osa eli 56 prosenttia kaikista seura-avustuksista on yleisavustuksia (kuvio 15). Kunnista suurin on Kokkola, joka ei jakanut yleisavustuksia ollenkaan, mutta muita avustuksia yli 131 000 euroa. Ilman Kokkolan lukuja yleisavustusten osuus olisi 69 prosenttia, liikuntaprojektien ja tapahtumien 17 prosenttia ja toimitilojen 7 prosenttia. Kunnista ainoastaan Kalajoki ja Uusikaarlepyy myönsivät avustuksia aikuisten kuntoliikuntaan (yhteensä 7 500 €). Myös koulutuksiin ja karttoihin liittyvät avustukset ovat melko vähäisiä (yhteensä 14 052 €).

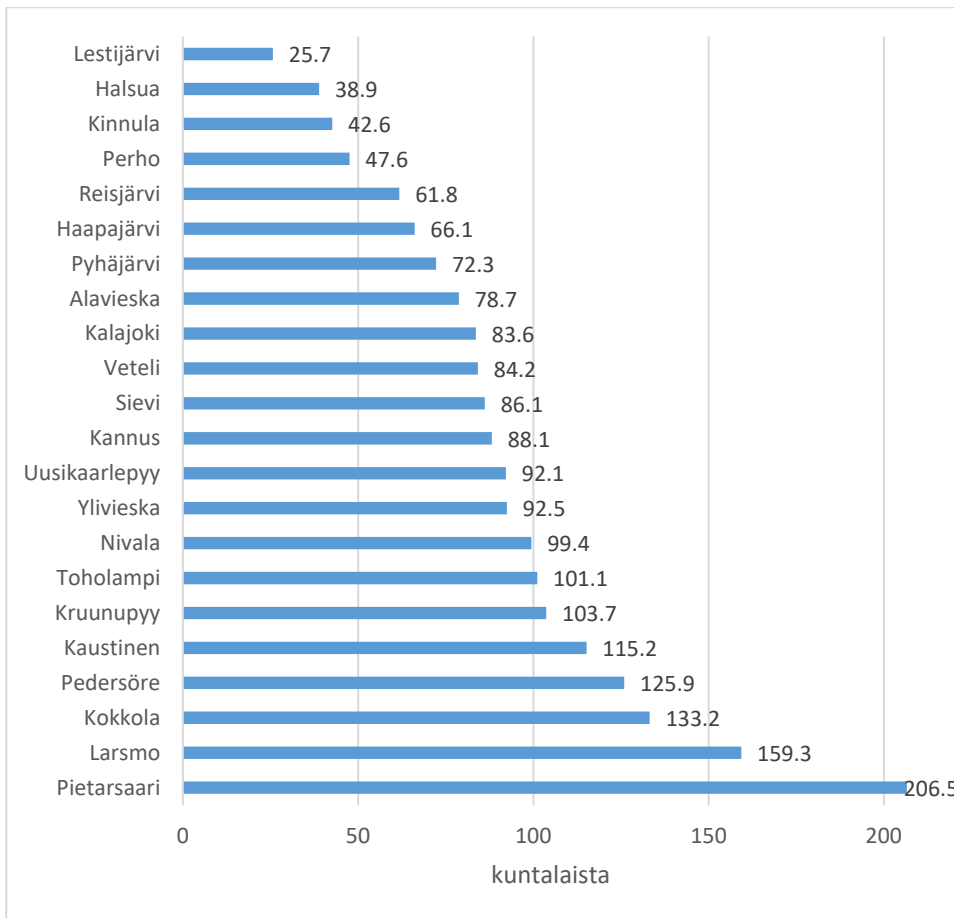

Kuvio 15. Kuntien seura-avustusten tyypit ja niiden määrät (n=18)

8.2 Liikuntapaikat

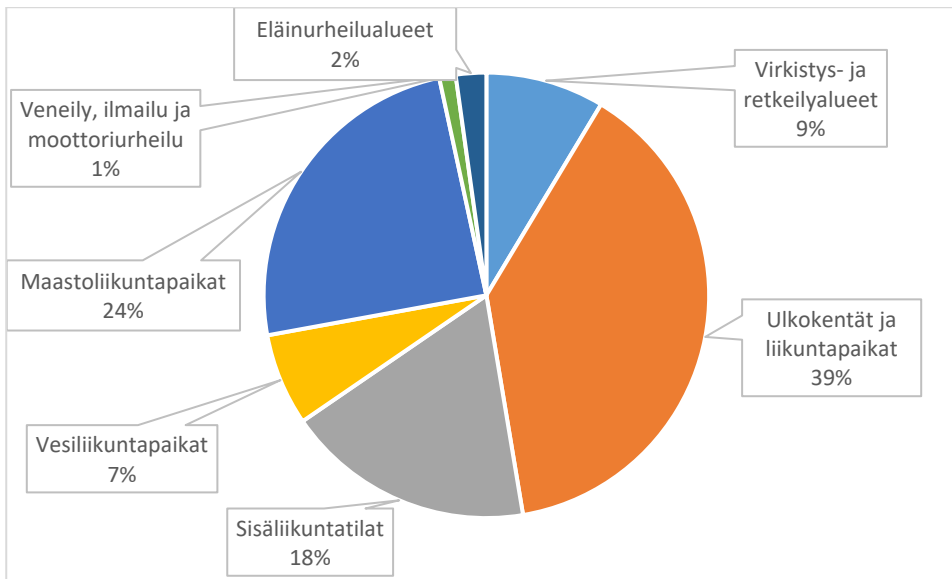
Liikuntapaikkatiedot poimin Lipas-tietokannasta (<https://www.lipas.fi/liikuntapaikat>), johon on merkitty koko Suomen liikuntapaikat. Pyysin myös kyselyyn vastaajia tarkistamaan oman kuntansa osalta Lipaksen tietojen oikeellisuus. Vain muutama vastaaja korjasi tietoja, joten päädyin tutkimaan ainoastaan Lipaksessa olevia tietoja. Vastausten perusteella Lipaksen tiedot eivät aina ole täysin ajantasaisia, ja eroja tietojen päivittämistahdissa on luultavasti eri kuntien välillä. Eräs vastaaja myös huomautti päällekkäisyyksistä, jotka aiheutuvat muun muassa siitä, että sama liikuntapaikka tulee merkittyä kahdesti, jos se toimii kesällä kuntorotana ja talvella latuna. Samoin lähiliikuntapaikkojen toiminnot on ohjeistettu syötettäväksi omiksi paikoikseen, jolloin yksi lähiliikuntapaikka voi näkyä tilastoissa moneen kertaan. Nämä Lipaksen tietojen heikkoudet kannattaa huomioida tämän alakappaleen tuloksia tutkittaessa.

Lipaksen mukaan kunnista löytyy yhteensä 1 898 liikuntapaikkaa, mikä on keskimäärin yksi liikuntapaikka 102 kuntalaista kohden. Vastaava luku vuonna 2002 oli 118, joten suhteessa asukaslukuun liikuntapaikkojen määrä on kasvanut. Koko Suomen alueella liikuntapaikkoja löytyy Lipaksen tietojen mukaan yksi jokaista 140 asukasta kohden. Kuviossa 16 esitellään liikuntapaikkojen määrä asukasta kohden kunnittain. Eniten liikuntapaikkoja on Lestijärvellä, jossa yhden liikuntapaikan jakaa 25,7 kuntalaista ja vähiten on Pietarsaareissa, jossa liikuntapaikkoja on yksi jokaista 206 kuntalaista kohden. Luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia, sillä niissä ei ole huomioitu liikuntapaikkojen laatua, kokoa tai tyyppiä. Esimerkiksi Pietarsaaresta löytyy runsaasti sisäliikuntapaikkoja, liikuntahalli, kuntokeskuksia, tennis-, jalkapallo-, uima-, kilpajää- ja keilahalli, ravirata, ampumarata, yleisurheilukenttä, golfkenttä, kilpahiihtokeskuksia, ratsastusmaneeseja, kun taas Lestijärvellä on kahden kuntosalin lisäksi ainoastaan ulkoliikuntapaikkoja, kuten kuntoratoja, latuja, laavuja ja uimapaikkoja. Eri liikuntapaikkojen rakennus- ja käyttökustannukset sekä käyttäjäpotentiaali voivat olla keskenään hyvin erilaisia. Esimerkiksi suuri liikuntahalli, kuntokeskus ja uimahalli liikuttavat satoja ihmisiä päivittäin, kun taas vaikkapa laavulla voi käydä viikkotasolla satunnaisia retkeilijöitä.

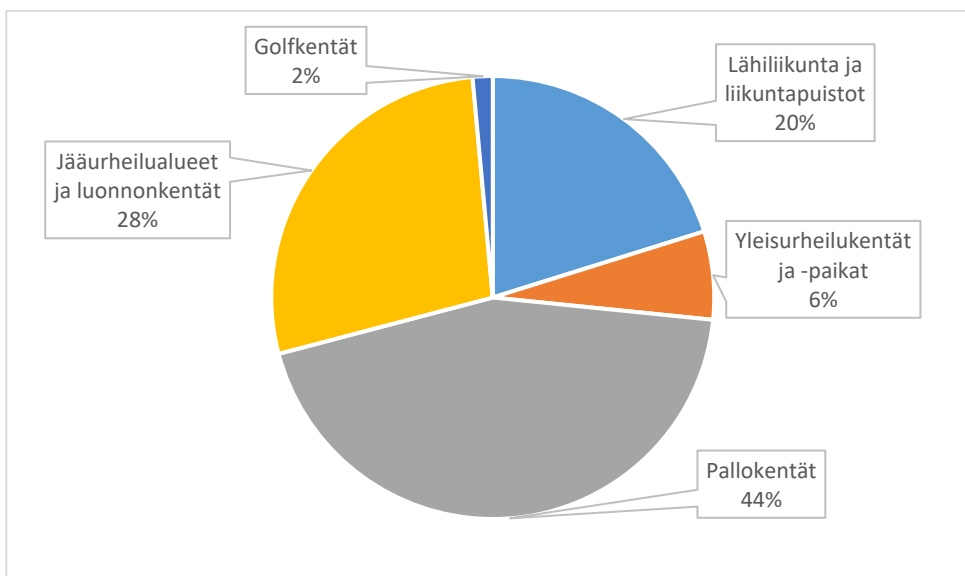
Kuvio 16. Liikuntapaikkojen lukumäärä asukasta kohden (Lipas)

Kuntien liikuntapaikat ovat enimmäkseen ulkokenttiä ja muita ulkoliikuntapaikkoja, maastoliikuntapaikkoja ja sisäliikuntatiloja (kuvio 17). Näistä kolmesta liikuntapaikkatyypistä on omat tarkemmat erittelyt kuvissa 18, 19, ja 20. Virkistys- ja retkeilyalueiden liikuntapalveluihin kuuluvat muun muassa kalastukseen, leirytymiseen ja veneilyyn liittyvät liikuntapaikat, luontotornit, opastuspisteet, tuvat, laavut, ulkoilumajat sekä ulkoilu-, kansallis- ja lähipuistot. Veneily, ilmailu ja moottoriurheiluun kuuluvat muun muassa moottoripyöräily-, urheiluilmailu- ja moottoriveneurheilualueet sekä jokamies-, rallicross- ja karting-radat. Eläinurheilualueet tarkoittavat esimerkiksi raviratoja, ratsastuskenttiä ja -maneeseja sekä koiraurheilualueita. Koko Suomeen verrattuna kuntien liikuntapaikkojen tyypit ovat hyvin samankaltaisia: eläinurheilualueita, sisäliikuntapaikkoja, virkistys- ja retkeilyalueita on muutama prosenttiyksikkö vähemmän ja maastoliikuntapaikkoja ja ulkoliikuntapaikkoja muutama prosenttiyksikkö enemmän.

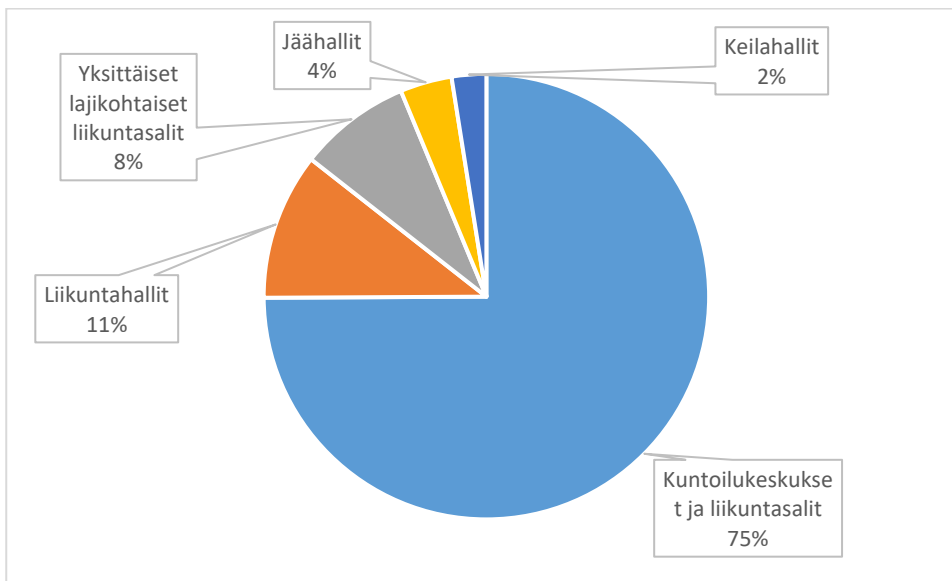
Kuvio 17. Kuntien liikuntapaikat tyypeittäin (Lipas)

Ulkokentät ja liikuntapaikat on jaettu edelleen viiteen pienempään alaryhmään kuviossa 18. Eniten kunnista löytyy pallokenttiä muun muassa koripallon, lentopallon, beach volleyn, jalkapallon, tenniksen ja pesäpallon pelaamiseen. Jääturheilalueet ja luonnonkentät ovat enimmäkseen kaukaloita ja luistinratoja. Lähiliikuntaan ja liikuntapuistoihin luetaan esimerkiksi liikuntapuistot, lähiliikuntapaikat, ulkokuntoilupaidat, parkouralueet, skeitti- ja rullaluistelupaikat, pyöräilyalueet ja frisbeegolfradat.

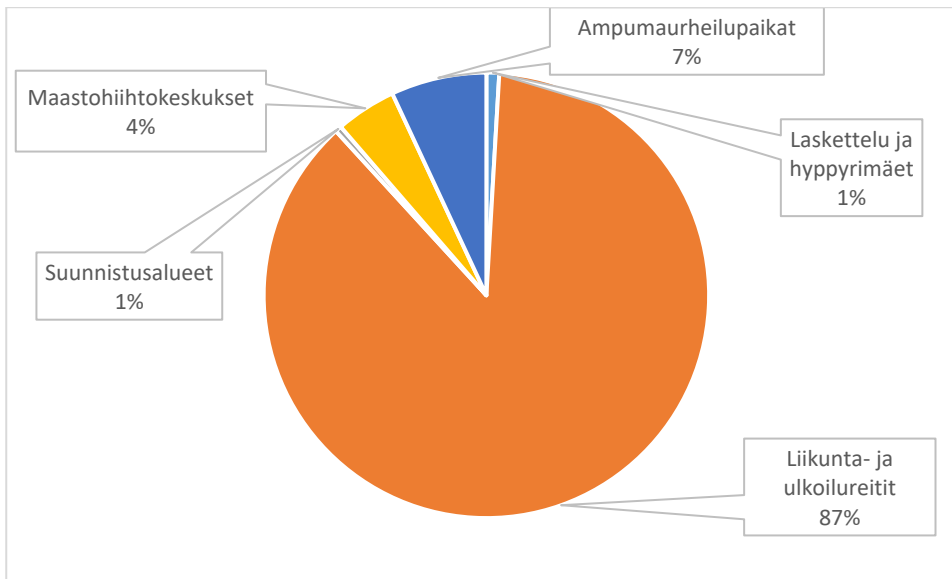
Kuvio 18. Kuntien ulkokentät ja liikuntapaikat tyypeittäin (Lipas)

Sisäliikuntapaikoista selkeä enemmistö on kuntoilukeskuksia ja liikuntasaleja (kuvio 19). Tähän ryhmään luetaan myös muun muassa kamppailulajien harjoittelupaikat. Liikuntahalleissa voi harrastaa muun muassa jalkapalloa, salibandya, sulkapalloa, squashia, tennistä ja skeittausta. Yksittäisiin lajikohtaisiin liikuntasaleihin luetaan esimerkiksi sisäampumaradat, sisäkiipeilyseinät sekä pöytätennis-, telinevoimistelu ja tanssisalit.

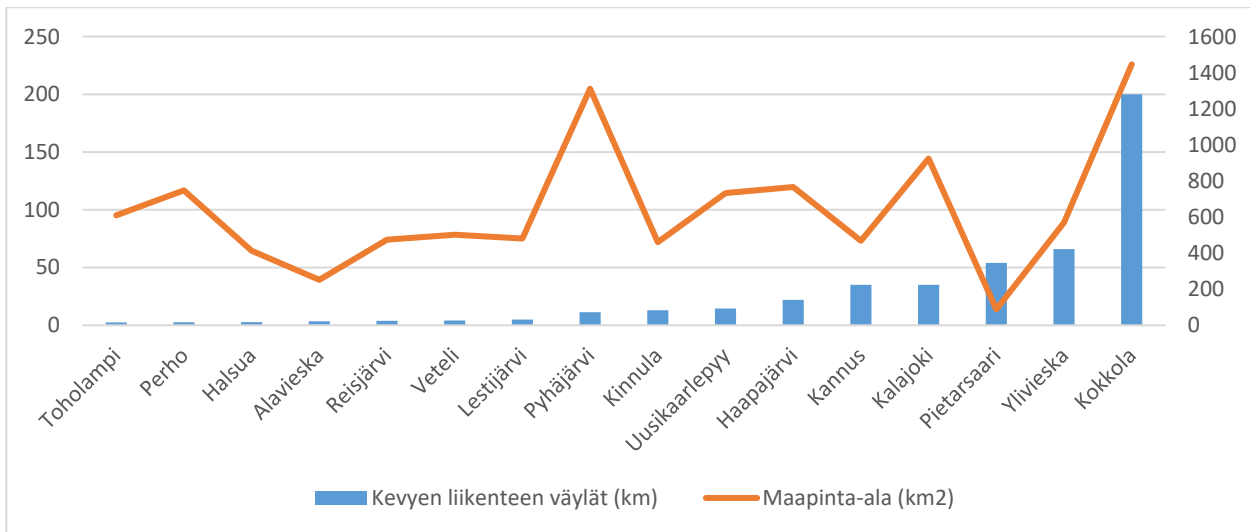
Kuvio 19. Kuntien sisäliikuntatilat tyypeittäin (Lipas)

Maastoliikuntapaikat ovat lähinnä liikunta- ja ulkoilureittejä, joita ovat muun muassa kuntoradat, ladut, luontopolut sekä ulkoilu-, retkeily-, pyöräily-, hevos-, melonta- ja moottorikelkkareitit (kuvio 20). Ampumaurheilupaikkoja ovat ampumaradat, ampumaurheilukeskukset, jousiammuntaradat ja jousiammuntamaastoradat.

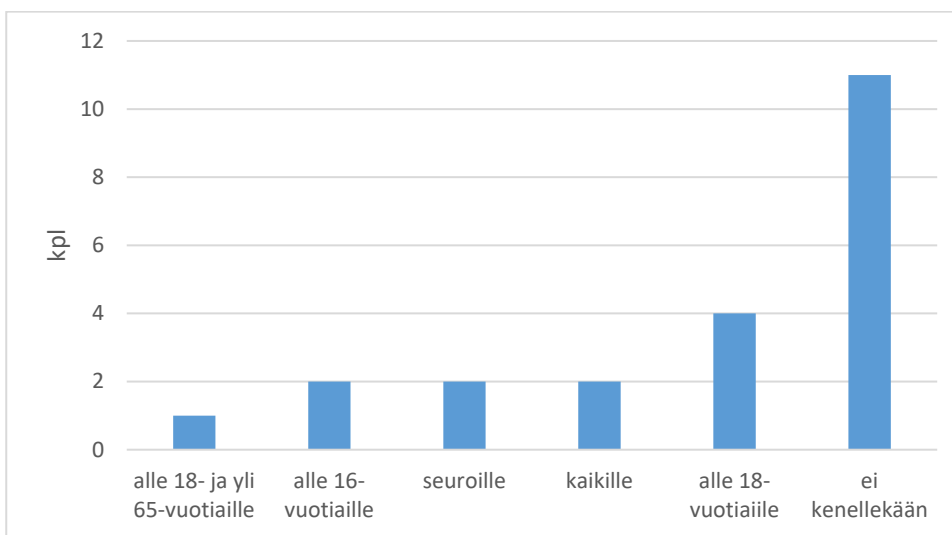
Kuvio 20. Kuntien maastoliikuntapaikat tyypeittäin (Lipas)

Kevyen liikenteen väylät eivät ole varsinaisia liikuntapaikkoja, mutta ne on syytä ottaa huomioon tarkasteltaessa kuntalaisten mahdollisuuksia kulkea asiointimatkojaan tai kuntolenkkejään jalan ja pyörällä. Pelkät metrimäärät eivät kerro kokonaiskuvaa siitä, miten hyvin kussakin kunnassa käytännössä on mahdollista valita auton sijasta kävely tai pyöräily. Jos kuitenkin kevyen liikenteen väylien määrä kunnassa jää alle kymmeneen kilometriin, kuten Toholammella, Perhossa, Halsualla, Alavieskassa, Reisjärvellä, Vetelissä ja Lestijärvellä jää, voidaan olettaa, etteivät kevyen liikenteen kulkumuodoille ole olemassa kovin kattavia edellytyksiä (kuvio 21.) Lisäsin kuvaan myös kuntien maapinta-alat kuvaamaan kevyen liikenteen väylien määrän kattavuutta. Tällöin kuviosta nousee esiin Pietarsaari, jossa näyttäisi olevan maantieteelliseen kokoon verrattuna kattavin kevyen liikenteen väylien verkosto. Tuloksissa ei ole huomioitu sitä, miten asutus jakautuu kunnan sisällä ja miten kevyen liikenteen väylät on sijoitettu suhteessa siihen.

Kuvio 21. Kevyen liikenteen väylät ja maa-pinta-alat (n=16)

Kunnista yhdeksäntoista (86,4 %) mainitsi subventoivansa liikuntatilojensa käyttömaksuja, kun taas kolme kuntaa (13,6 %) ei subventoi. Osassa kunnista (50 %) liikuntatilat eivät ole iltaisin millekään ryhmälle maksuttomia, kun taas osassa (9 %) ne ovat kaikille maksuttomia. 41 prosentissa kuntia liikuntatilat ovat maksuttomia tietylle ikäryhmälle tai seuroille (kuvio 22).

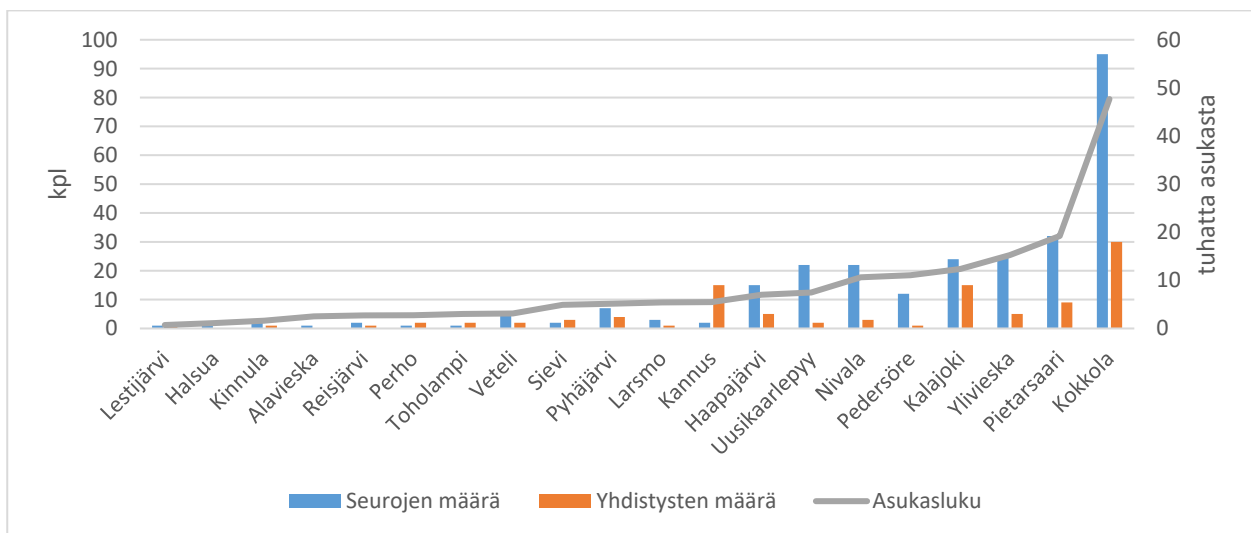
Kuvio 22. Liikuntatilojen maksuttomuus iltaisin (n=22)

Kunnista 19 % oli sitä mieltä, että kunnalla on tällä hetkellä tarpeeksi liikuntatiloja. Sitä vastoin 81 % toivoi lisää liikuntatiloja tai vähintäänkin parannuksia nykyisiin tiloihin. Kahdeksassa kunnassa olisi tarve jalkapallon tekonurmelle ja viidessä kunnassa monitoimihallille. Kuudesta kunnasta tuli

maininnat uimahallien kunnostus-, laajennus- tai rakennustarpeista. Kaksi kuntaa kaipasi koulujen sisäliikuntatiloihin parannusta, kaksi kuntaa uusia liikuntasaleja sekä kahdessa kunnassa olisi tarve jäähallin peruskorjaukselle tai laajennukselle. Yksittäisiä mainintoja tuli myös yleisurheilukentän, tenniskentän, sisäpelihallin, lähiliikunta- ja skeittipaikkojen ja ulkojään rakentamiselle, luontopolkujen opastaulujen kunnostamiselle ja karttojen uusimiselle, kuntosalin laajennukselle ja kamppailulajien harrastusmahdollisuuksien parantamiselle.

8.3 Liikuntapalveluja tuottavat seurat ja yhdistykset

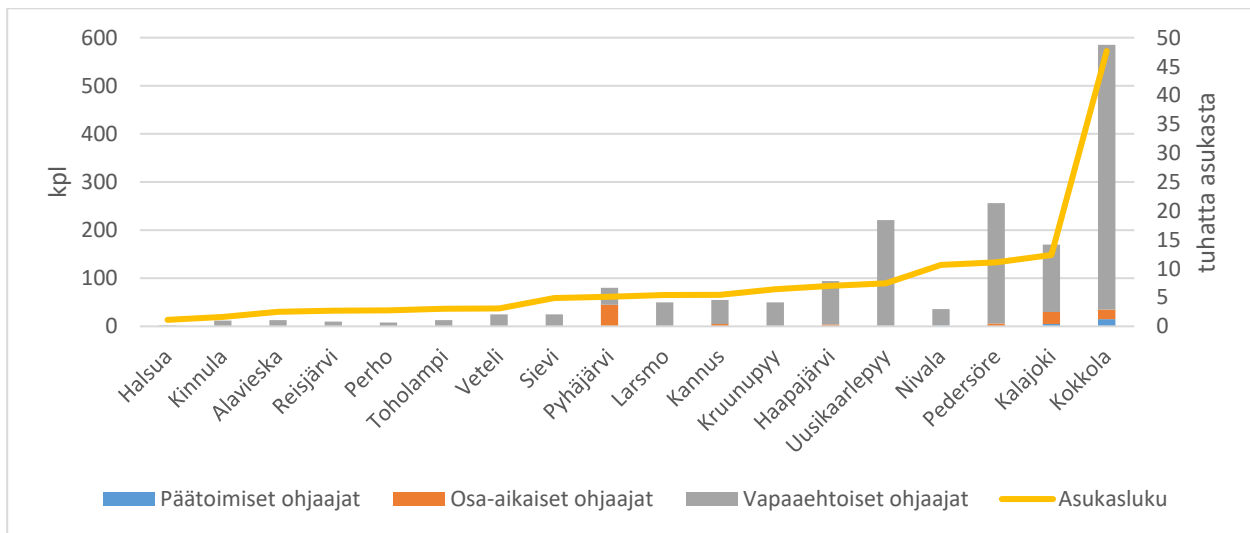
Kuviossa 23 näkyy kunnissa toimivien liikuntapalveluja tuottavien seurojen ja yhdistysten määrät. Yhteensä vastauksen antaneissa 20 kunnassa toimii 276 seuraa ja 103 yhdistystä. Keskimäärin kunnissa toimii neljätoista seuraa ja viisi yhdistystä. Suurimmassa osassa kuntia seurojen määrä on yhtä suuri tai suurempi kuin yhdistysten. Poikkeuksena löytyy Kannus, jossa seuroja on kaksi mutta yhdistyksiä viisitoista. Suhteessa asukasmäärään verrattuna eniten seuroja ja yhdistyksiä löytyy Lestijärveltä, josta löytyy seura tai yhdistys jokaista 240 asukasta kohden. Toisesta ääripäästä löytyy Alavieska, josta löytyy vain yksi seura 2 500 asukasta kohden.

Kuvio 23. Kunnissa toimivien liikunta- ja urheiluseurojen sekä -yhdistysten määrä ja asukasluvut (n=20)

Seuroissa ja yhdistyksissä toimii päätoimisia, osa-aikaisia ja vapaaehtoisia liikunnanohjaajia. Kuvioista 24 ilmenee, että valtaosa ohjaajista on vapaaehtoisia (yhteensä 1 577 kpl). Heidän lisäksi kunnissa toimii 23 päätoimista ohjaajaa ja 105 osa-aikaista ohjaajaa. Luvut eivät ole täsmällisen

tarkkoja, sillä osa kunnista ilmoitti karkean arvion, jolloin otin laskelmaan siitä keskiarvon (esimerkiksi vastauksessa saattoi olla 40–60 kpl, jolloin tilastoin sen luvuksi 50). Asukaslukuun suhteutettuna eniten ohjaajia löytyy Uusikaarlepyystä (34 asukasta ohjaajaa kohden), Pedersörestä (43) ja Pyhäjärveltä (64). Vähiten ohjaajia löytyy Halsuasta (564), Perhosta (345) ja Nivalasta (296).

Kuva 24. Kunnissa toimivien ohjaajien lukumäärät (n=18)

Kaikki kaksikymmentäkaksi kuntaa vastasivat tekevänsä jonkinlaista yhteistyötä jonkin muun tahon kanssa. Yleisimmin kunnat tekevät yhteistyötä seurojen ja yhdistysten kanssa (kuvio 25), joiden kanssa yhteistyö tarkoittaa yleisimmin liikuntatapahtumien järjestämistä, mutta myös muun muassa yhteisiä välinehankintoja, yhteisen työntekijän palkkaamista, keskustelutapahtumia, liikuntapaikkojen suunnittelua, toimijatapaamisia sekä seurojen hyödyntämisenä hankkeiden toteuttajina. Sisäisessä yhteistyössä mainintoja tuli erityisesti teknisestä toimesta, jonka kanssa liikuntatoimi huolehtii liikuntapaikkojen kunnossapidosta. Koulujen ja naapurikuntien kanssa yhteistyö tarkoittaa yleisimmin erilaisten tapahtumien järjestämistä ja yritysten kohdalla yhteistyö on yleensä liikuntapalvelujen ostamista.

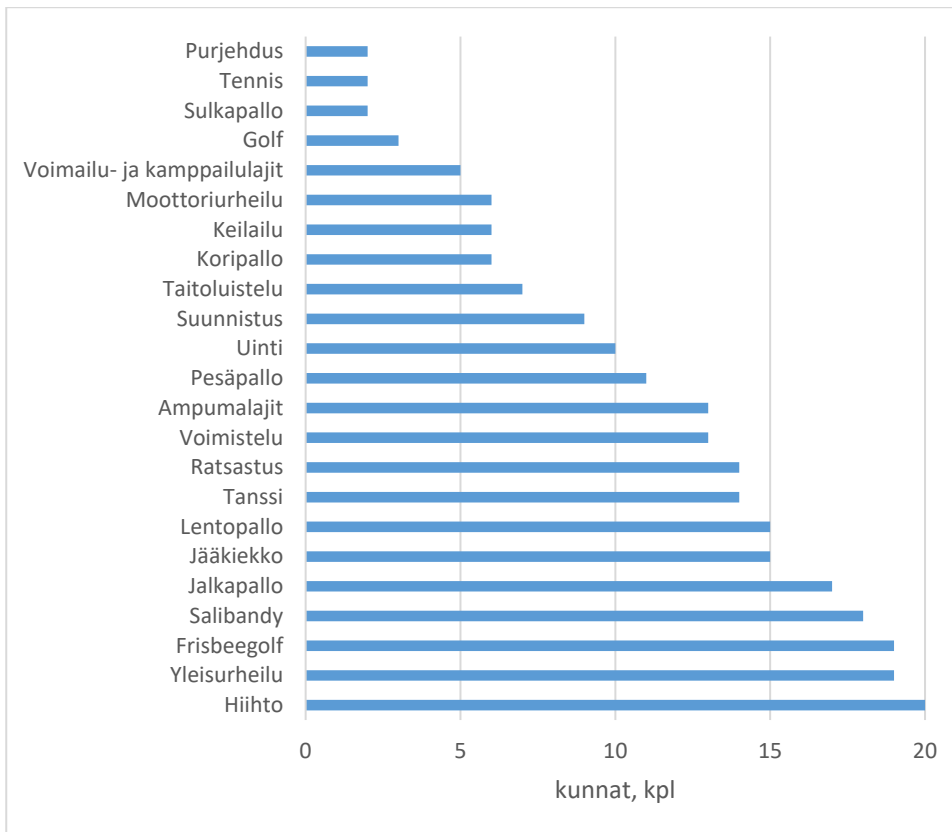

Kuvio 25. Kuntien liikuntatoimien yhteistyökumppanit (n=20)

8.4 Harrastus- ja kilpailutoiminta

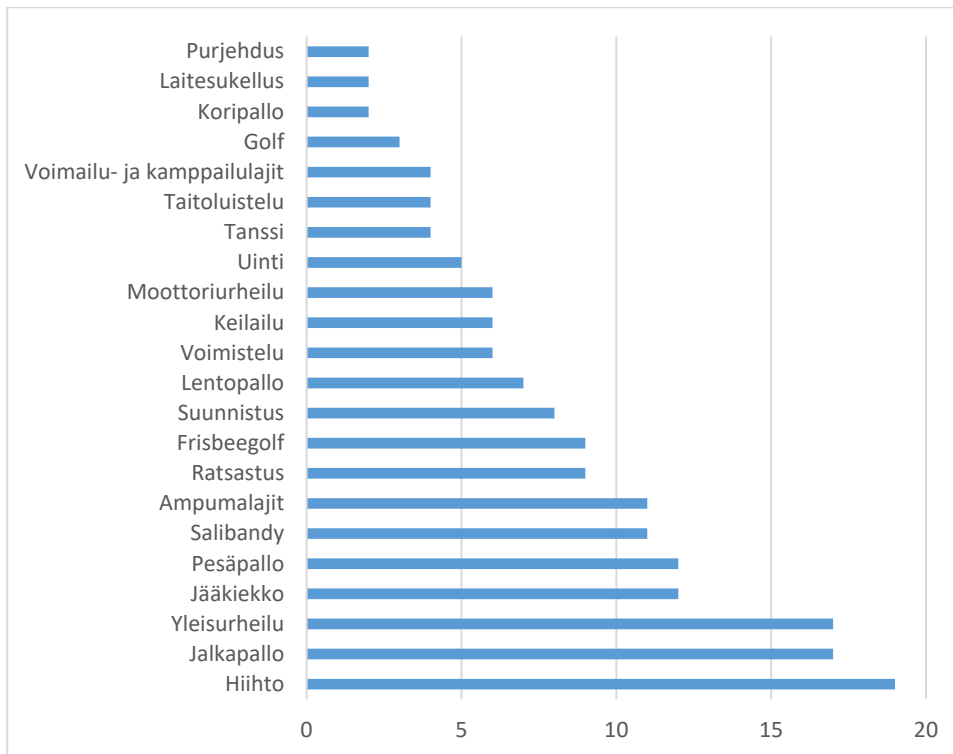
Kyselyn vastausten perusteella voidaan todeta, että terveyttä edistävä liikunta tulee yleisesti otettua hyvin huomioon kuntien strategisissa tavoitteissa, hyvinvointisuunnitelmissa ja talousarvioissa. Konkreettisia mainintoja tuli muun muassa ikääntyneiden liikuntaryhmistä, elintapa- ja liikuntaneuvonnasta, ilmaisista salivuoroista, liikuntapaikkojen hyvästä kunnossapidosta, liikkumiseen kannustavista kampanjoista, tapahtumista ja luontoliikuntamahdollisuuksista.

Kuviosta 26 ilmenee kuntien yleisimmät harrastusliikuntamuodot. Kuvassa on mukana ne lajit, joita mainittiin harrastettavan vähintään kahdessa kunnassa. Tässä tapauksessa huomioitiin lähinnä seuroissa tapahtuva ohjattu harrastusliikunta, ei omaehtoinen liikkuminen kuten kävely ja luontoliikunta. Keskimäärin kunnissa on harrastustoimintaa 11,5 eri liikuntalajissa. Vähiten liikuntalajeja mainittiin Vetelissä (4), Kinnulassa (4) ja Larsmossa (5) sekä eniten Kokkolassa (24) ja Kalajoella (19).

Kuvio 26. Yleisimmät kuntien liikuntalajit harrastustoiminnassa (n=22)

Kuntien yleisimmät lajit kilpailutoiminnassa ovat hiihto, yleisurheilu ja pesäpallo. Kuviossa 27 ovat mukana ne lajit, joihin tuli maininta vähintään kahdesta kunnasta. Keskimäärin kunnissa on kilpailutoimintaa 8,2 eri liikuntalajissa. Vähiten liikuntalajeja mainittiin Lestijärvellä (0) ja Kinnulassa (3) sekä eniten Kokkolassa (23) ja Kalajoella (16).

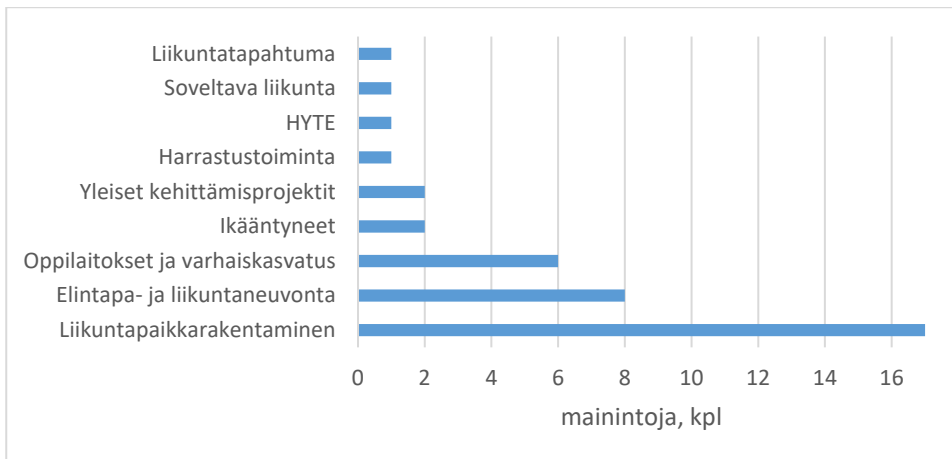

Kuvio 27. Yleisimmät kuntien liikuntalajit kilpailutoiminnassa (n=22)

Kunnilla on edellytykset järjestää SM-tason tai kansainvälisen tason kilpailu- ja ottelutapahtumia yhteensä 25 eri lajissa. Yleisurheilukilpailuja voidaan järjestää kahdeksassa ja hiihtokilpailuja seitsemässä kunnassa. Muita lajeja ovat pesäpallo (5), suunnistus (5), salibandy (2), jalkapallo (2), purjehdus (2) ja ampumahiihto (2). Yksittäisiä mainintoja saivat lisäksi ampumahiihto, frisbeegolf, ammunta, maastajuoksu, polkujuoksu, jääkiekko, kahvakuula, lumikuru, vetouistelu, hirvenhiihto ja -juoksu, lentopallo, taitoluistelu, painonnosto, kamppailulajit, golf, jousiammunta, ratsastus ja jokkis. Lisäksi Kokkola mainitsi, että edellytykset järjestää tapahtumia löytyy suurimmasta osasta lajeja.

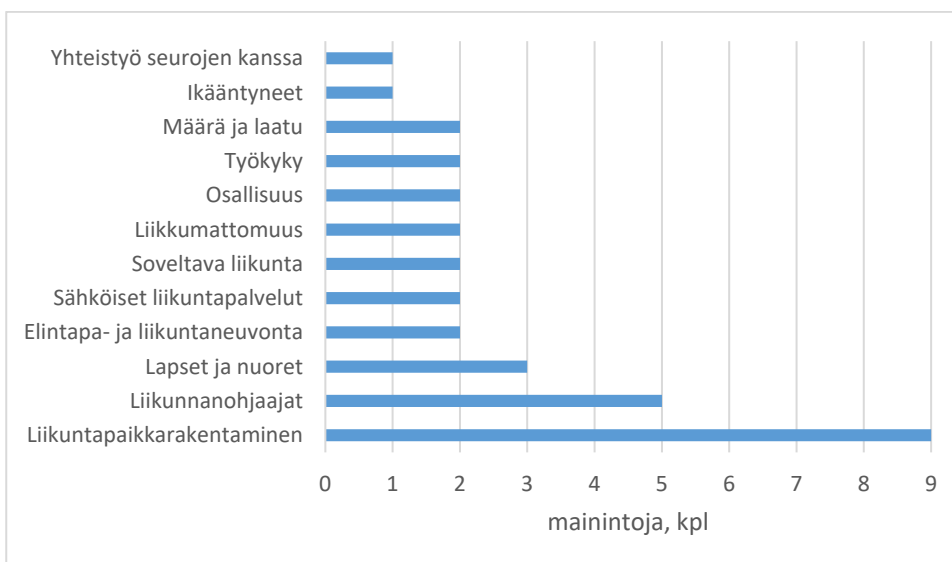
8.5 Kehittämistoimenpiteet

Suurimmassa osassa (91 %) kunnista on vuonna 2020 meneillään jokin kuntalaisten terveystoimintaan tai hyvinvointiin liittyvä kehittämishanke, kun huomioidaan kunnan itse hallinnoimien hankkeiden lisäksi myös seurojen, yritysten ja kuntayhtymien hankkeet. Eniten mainintoja (17 kpl) tuli liikuntapaikkarakentamiseen tai -korjaamiseen liittyvistä hankkeista (kuva 28). Yleisimmät kohteet olivat kuntoportaat (3), ulkoliikuntapaikat (3) ja frisbeegolfradat (2). Lisäksi yksittäisiä mainintoja tuli yleisurheilukentästä, pyöräily- ja retkeilyreitistöstä, pururadasta, pump n' sk8 -radasta, pallohallista, pesäpallokatsomosta, urheiluhallista sekä urheilu- ja tapahtumapuistosta.

Kuvio 28. Kunnissa meneillään olevat kehittämishankkeet (n=20)

Myös tulevaisuuden kehittämistarpeissa eniten mainintoja tuli liikuntapaikkarakentamiseen (kuviokuva 29), joissa esille nousi liikuntapaikkojen kehittäminen yleisesti sekä liikuntapaikkastrategian päivittäminen. Yksittäisiä mainintoja tuli liikuntakeskuksesta, hiihtostadionista, tekonurmesta, yleisurheilukentästä, kuntosalista ja ulkoliikuntapaikoista. Selkeä tarve on myös liikunnanohjaajien kouluttamisen ja määrän lisäämiseen. Lapsiin ja nuoriin liittyviä kehittämistarpeita mainittiin määrällisesti enemmän kuin ikääntyneisiin tai työikäisiin liittyen.

Kuvio 29. Kuntien tulevaisuuden kehittämistarpeet (n=22)

8.6 Kansainvälinen yhteistyö

Kuusi kuntaa (27 %) kertoi kunnassaan olevan meneillään jonkinlaista kansainvälisen tason yhteistöitä. Loput 16 kuntaa (73 %) ei joko vastannut kysymykseen ollenkaan tai mainitsi ettei tällaisia yhteistöitä ole meneillään. Kaksi kuntaa mainitsi, että kansainvälinen yhteistyö on hyvin vähäistä. Kokkola mainitsi, että yhteistyön laajentaminen vaatisi esimerkiksi ulkopuolista hankeressursseja. Kruunupyö on saanut EU Quality Labelin ja heillä on tarkoitus ottaa keväällä 2021 yksi vapaaehtoistyöntekijä Euroopasta auttamaan liikunta- ja kulttuurityössä. Vetelissä toimii eurooppalaisia vapaaehtoistyöntekijöitä sekä nuorisovaihto kotimaassa ja Euroopassa. Kalajoki on mukana Erasmus-hanketoiminnassa ja siellä järjestetään kansainvälistä leiri- ja kilpailutoimintaa. Kannus mukana eurokuntaverkostossa, jossa on mukana jokaisesta Euroopan maasta yksi kunta ja suunnitelmissa on tulevaisuudessa vastaanottaa nuoria vapaaehtoistyöntekijöitä EVS-palvelun kautta.

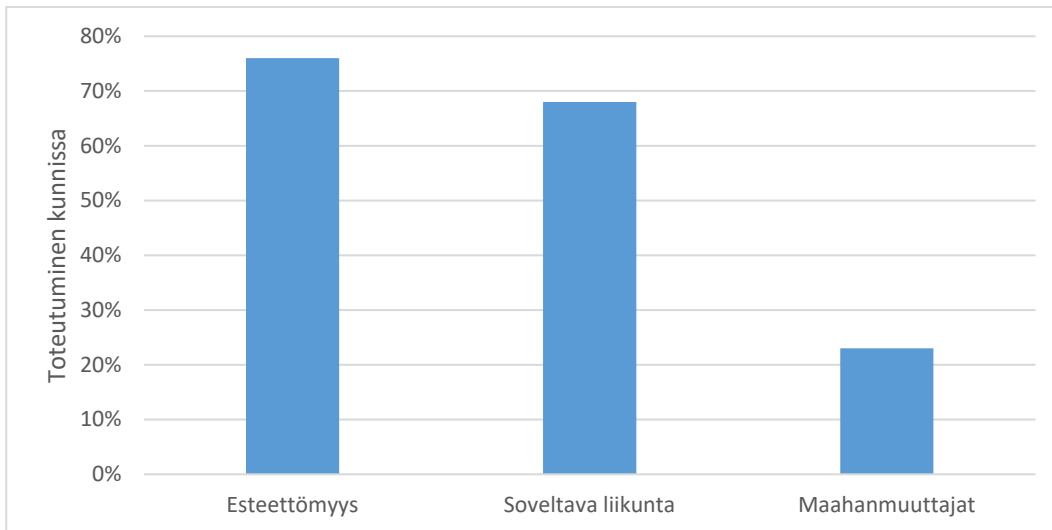
8.7 Erityisryhmät

76 prosenttia (n=21) vastaajista mainitsee, että kunnan liikuntatilojen esteettömyys on huomioitu vähintään tyydyttävästi (kuvio 30). Vastauksissa kerrottiin muun muassa esteettömistä kuluista hissien ja liuskojen avulla, erityisliikunnanohjaajasta, esteettömästä luontopolusta, invapaikoista ja pesutuoleista. Monessa vastauksessa mainittiin myös se, että uusissa liikuntapaikoissa esteettömyys huomioidaan hyvin ja vanhoissa paikoissa asia otetaan huomioon viimeistään peruskorjausvaiheessa. Lopuissa 24 prosentissa kunnista vastaaja ilmoitti esteettömyyden toteutuvan huonosti esimerkiksi kustannusten takia tai että esteettömyydestä ei ole tehty kartoitusta, jolloin tilanne ei ole tiedossa.

Soveltavaa liikuntaa tarjoaa 68 prosenttia kunnista (kuvio 30). Esimerkiksi Toholammella kunta tarjoaa ikäihmisille liikuntaa kolmena päivänä viikossa ja yhtenä päivänä yhteistyössä liikuntapalveluja tuottavan yhdistyksen kanssa. Lisäksi Reumayhdistys ja Sydänliitto tarjoavat omia palveluja jäsenilleen. Kruunupyössä kunta tarjoaa talvisin ilmaisia kävelyvuoroja palloiluhallissa, jakaa uimahallikortteja soveltavan liikunnan kohderyhmälle ja lisäksi Kansalaisopisto tarjoaa soveltavan liikunnan palveluja. Ylivieskassa on tarjolla erityiskeilailua, allaskävelyä ja vesivoimistelua. Kalajoella toimii viikoittain viisi erilaista soveltavan liikunnan ryhmää, joissa voi harrastaa vesijumppaa ja toiminnallista saliharjoittelua.

Maahanmuuttajat liikuntapalveluiden kohderyhmänä on otettu huomioon 23 prosentissa kunnista (kuvio 30). Niissä kunnissa (17 kpl), joissa maahanmuuttajia ei ole huomioitu 41 prosenttia perustelee

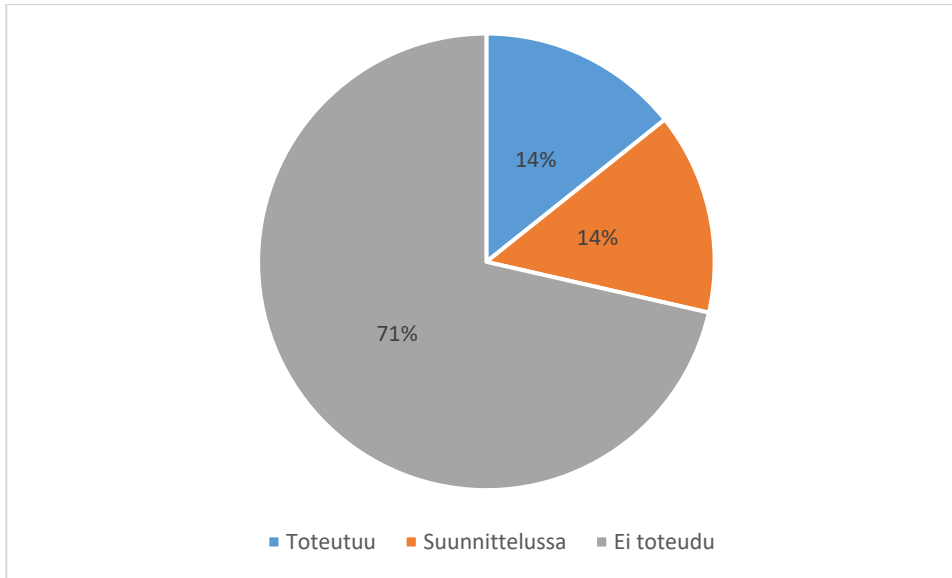
asiaa sillä, ettei maahanmuuttajia ole, heitä on hyvin vähän tai että he ovat jo integroituneet kantaväestöön. 47 prosenttia vastaajista ei perustellut huomioimatta jättämistä millään tavalla. Lopussa kahdessa kunnassa Kruunupyssä maahanmuuttajaisille on suunnitteilla pyöräilykurssi, joka jouduttiin perumaan koronan takia ja Uusikaarlepyy mainitsee, että aikaisemmin on ollut hankkeita naapurikuntien kanssa.

Kuvio 30. Erityisryhmien huomioiminen kuntien liikuntapalveluissa (n=21–22)

8.8 Harrastustakuu

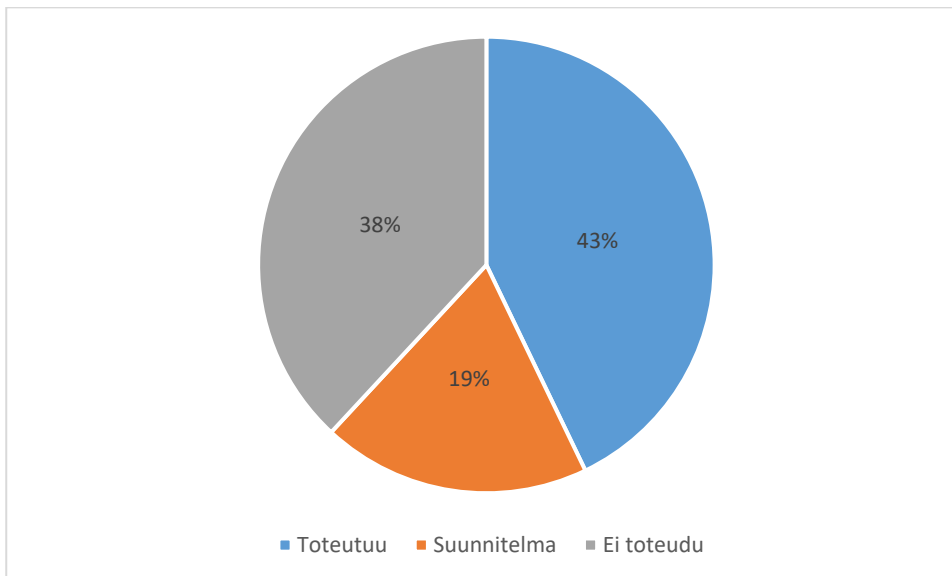
Harrastustakuu ei toteudu suurimmassa osassa kuntia (kuvio 31). Pyhäjärvi ilmoitti harrastustakuun toteutuvan lasten ja nuorten maksuttomina liikuntapalveluina, Kannuksessa on kerhotoimintaa ja Kalajoella toimii Kalajoki Akatemia, joka vastaa kunnan vapaa-aikasektorin toiminnasta. Suunnitelmat harrastustakuusta ovat olemassa Perhossa, Ylivieskassa ja Kokkolassa.

Kuvio 31. Harrastustakuun toteutuminen kunnissa (n=21)

8.9 Liikuntaneuvonta

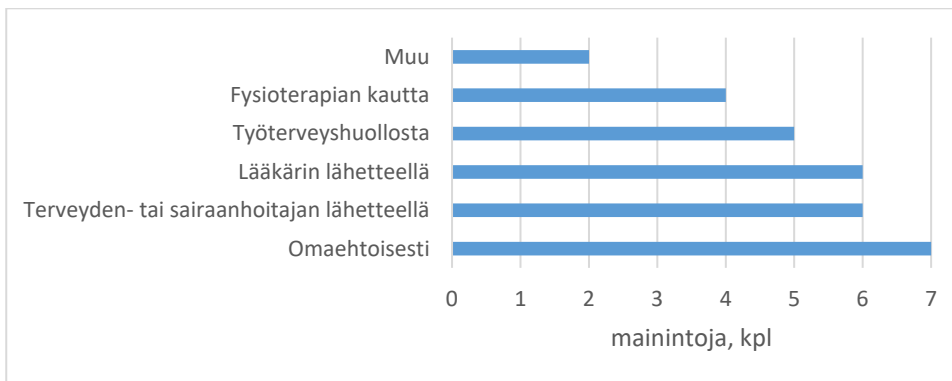
Suurimmassa osassa (62 %) kuntia toteutetaan liikuntaneuvontaa tai sellainen on suunnitteilla (kuvio 32). Liikuntaneuvonta toteutuu yleisemmin suuremmissa kuin pienemmissä kunnissa.

Kuvio 32. Liikuntaneuvonnan toteutuminen kunnissa (n=21)

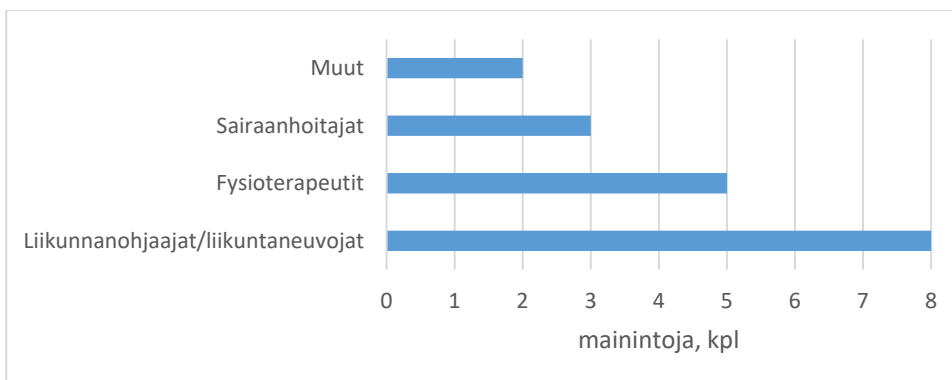
Kuntalaiset voivat päätyä liikuntaneuvonnan piiriin omaehtoisesti tai ammattilaisten ohjaamina (kuvio 33). Liikuntaneuvonnan voidaan olettaa tavoittavan kohderyhmänsä sitä todennäköisemmin, mitä

useampia väyliä on olemassa palvelun piiriin. Keskimäärin kunnissa ohjaututaan liikuntaneuvontaan 3,1 eri tahon kautta. Toholammilla ja Ylivieskassa palvelun piiriin pääsee ainoastaan omaehtoisesti. Kokkolassa liikuntaneuvontaan pääsee kaikkien mainittujen väylien kautta sekä lisäksi ryhmäneuvonnan kautta ja mainonnan perusteella.

Kuvio 33. Liikuntaneuvontaan ohjaavat tahot (n=9)

Yleisimmin liikuntaneuvontaa antavat liikunnanohjaajat ja liikuntaneuvojat (kuvio 34). Pietarsaassa liikuntaneuvontaa antavat liikuntaneuvojen, fysioterapeuttien ja sairaanhoitajien lisäksi myös lääkit ja Kokkolassa Soiten työntekijät terveyspiste Daaliassa.

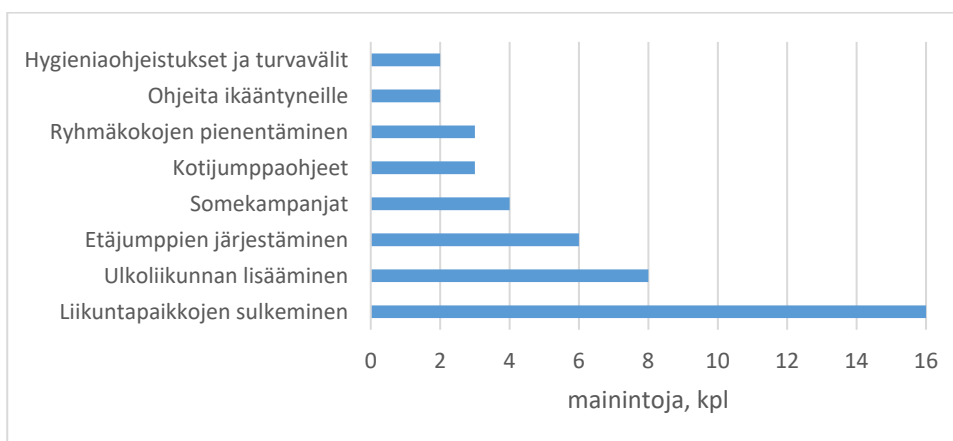

Kuvio 34. Liikuntaneuvontaa antavat tahot (n=9)

8.10 Korona

Kyselyssä tiedusteltiin, miten koronaviruspandemia vaikutti keväällä, kesällä ja alkusyksyllä 2020 kunnan liikuntapalveluihin ja niiden käyttöasteisiin sekä miten muutoksiin reagoitiin. Suurimmassa osassa vastauksia (kuvio 35) mainittiin liikuntapaikkojen väliaikainen sulkeminen keväällä, mutta

oletettavasti sulkemiseen päädyttiin ihan jokaisessa kunnassa virallisten ohjeiden mukaisesti. Monessa kunnassa tehtiin tietoinen valinta kannustaa kuntalaisia aiempaa aktiivisemmin ulkoliikunnan ja kotijumppien pariin sekä hyödynnettiin sosiaalista mediaa. Lestijärvellä perustettiin Ideoita ja vinkkejä vapaa-aikaan -Facebook-sivu, jossa jaettiin liikuntalinkkejä ja -videoita kaiken ikäisille sekä järjestettiin erilaisia somekampanjoita ja kannustettiin liikkumaan luonnossa. Kalajoki aloitti keväällä heti pandemian alussa päivittäiset live-lähetyskäs toteutetut liikuntavartit, jotka keräsivät yli 100 000 katselua. Pyhäjärvi toteutti kaikille kuntalaisille avoimen ja maksuttoman verkkovalmennuspalvelun, jonka tavoitteena oli motivoida ylläpitämään ja kohottamaan lihaskuntoa kotoa käsin. Valmennuksessa on saatavilla oman kunnan mukaiset ohjelmat nuorille, työikäisille ja ikääntyneille. Palvelu on toteutettu mobiililaitteeseen ladattavalla harjoitussovelluksella. Ensimmäisellä viikolla valmennukseen ilmoittautui 320 kuntalaista. Etenkin ikääntyneille palvelu asetti alussa haasteita, joten jumppaohjelmat oli mahdollista noutaa myös paperiversioina. Valmennus on avoinna edelleen ja se on tarkoitus juurruttaa osaksi Pyhäjärven liikuntatoimen palvelutarjontaa. Pyhäjärvellä oli myös käytössä Kepa-kettu, joka ohjasi liikuntaa lapsille kaksi kertaa viikossa kaupungin Facebook-sivulla. Live-lähetyskäs keräsivät katselukertoja keskimäärin 800 per tuokio. Näiden lisäksi Pyhäjärvi toteutti paikallisten liikunta-alan toimijoiden kanssa eri tasoisia liikunnan ohjausvideoita kaupungin nettisivuille. Kahdessa kunnassa otettiin huomioon erityisesti ikäihmiset. Pietarsaareissa jaettiin ikääntyneille ohjeita ja toimintamalleja ja Nivalassa kotijumppaohjeita jaettiin ruokalähetysten yhteydessä.

Kuvio 35. Kunnan liikuntapalvelujen toimenpiteet koronaviruspandemian takia keväällä, kesällä ja alkusyksyllä 2020 (n=22)

Kunnat arvioivat kyselyssä myös koronan mahdollisia vaikutuksia kuntalaisten liikkumiseen ja liikuntapalveluihin tulevaisuudessa. Koronatilanne elää koko ajan, joten vastauksia tulee tulkita

syyskuun 2020 tilanteen ja tietojen perusteella. Esimerkiksi kyselyn toteuttamisen aikaan ei vielä ollut tietoa tulevista maskisuosituksista tai siitä, onko pandemiassa tulossa toinen aalto. Yksitoista vastaajaa arvioi, että kuntalaisten varovaisuus osallistua liikuntapalveluihin pysyy jatkossakin varovaisena etenkin riskiryhmien osalta. Monet vastaajat kuvailivat vähentyneitä osallistujamääriä ja liikuntaryhmien peruuntumisia vähäisten osallistujien vuoksi. Kunnat arvioivat, että ulkoliikunnan suosio tulee jatkossakin pysymään aiempaa suurempana. Esimerkiksi Kalajoki kertoo aikovansa investoida entistä enemmän ulko- ja lähiliikuntapaikkoihin. Osa kunnista arvioi, että erilaisten sähköisten palveluiden ja etäjumppien tarve säilyy, kun kerran ihmiset ovat niitä jo tottuneet käyttämään. Yksittäiset maininnat tulivat lisäksi huolesta liikkumattomuuden lisääntymisestä sekä arviosta hygienia-asioiden huomioimisesta liikuntapalveluissa.

9 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa ajankohtainen kartoitus Keski-Pohjanmaan kuntien liikuntapalveluiden nykytilanteesta. Erityisesti pyrittiin löytämään vastaukset siihen, millaiset edellytykset Keski-Pohjanmaan kunnat tarjoavat liikunnan ja urheilun harrastamiselle sekä miten koronaviruspandemia vaikuttaa alueen liikuntapalveluihin. Nykytilanteen arvioimiseksi tuloksia on esitelty verrattuna koko maan tilanteeseen, tulosten muutoksiin aiempiin kartoituksiin verrattuna sekä kuntakohtaisia eroja tarkastellen.

Keski-Pohjanmaalla on asukaslukuun suhteutettuna hieman enemmän liikuntapaikkoja koko Suomeen verrattuna ja liikuntapaikkojen tyypit olivat samankaltaiset Keski-Pohjanmaalla muuhun maahan verrattuna (Lipas 2020). Tilanne on siis Keski-Pohjanmaan kunnista löytyvien liikuntapaikkojen suhteen oletettavasti monipuolinen. Huomioitavaa on, että liikuntapaikkojen määrä ei ole välttämättä kasvanut vuosien varrella, vaan joissain kunnissa asukasmäärä on saattanut pienentyä, jolloin liikuntapaikkojen suhdeluku on sen myötä parantunut. Tässä kartoituksessa ei myöskään ole otettu huomioon tarkemmin liikuntapaikkojen kuntoa, rakennus- ja peruskorjausajankohtia, käyttöasteita tai käyttökapasiteetteja. Näiden seikkojen selvittäminen toisi liikuntapaikkojen tilanteesta tätä kartoitusta kattavampaa tietoa ja se voisi olla myös hyödyllinen jatkotutkimusaihe. Erityisesti voisi olla syytä selvittää, kuinka hyvin liikuntapaikat vastaavat Opetus- ja kulttuuriministeriön (2020b, 41) tavoitteisiin painottaen liikuntapaikkarakentamisen avustusrahoissa laajoja käyttäjäryhmiä palvelevia hankkeita, esteettömyyttä, tarveperustelua, energiatehokkuutta, tasa-arvoa, suunnitelmallisuutta ja yhteistoimintaa.

Keskimäärin Keski-Pohjanmaan kunnissa toimii neljätoista liikuntapalveluja tuottavaa seuraa ja viisi yhdistystä. Keski-Pohjanmaalla suosituimmat seura- ja yhdistystoiminnan liikuntalajit ovat samankaltaiset kuin muualla maassa: salibandy, yleisurheilu, ratsastus, hiihto ja voimistelu (Koski & Mäenpää 2018). Keski-Pohjanmaalla suosituiksi harrastus- ja kilpatoiminnan lajeiksi nousivat myös frisbeegolf, jääkiekko, lentopallo, pesäpallo ja ampumalajit. Jatkotutkimusaiheena voi olla selvittää Keski-Pohjanmaan seurojen ja yhdistysten toimintaa, eli onko toiminta kunto- ja terveystoiminta- vai kilpaurheilupainotteista, kuinka paljon löytyy yhden tai useamman lajin seuroja, mikä on seurojen työllistyvyys ja kuinka suuren osan kuntalaisista seura- ja yhdistystoiminta tavoittaa. Lisäksi Opetus- ja kulttuuriministeriö (2016b, 36) nosti Keski-Pohjanmaan esiin esimerkkinä harrastamisen edullisuudesta muun muassa ilmaisen ohjaustyön vaikutuksesta. Jatkotutkimuksessa olisi syytä

selvittää sitä, millä tavalla vapaaehtoistyöhön perustuva toiminta ja ammattivalmentajien puute vaikuttaa toiminnan laatuun, jatkuvuuteen ja osallistujien sitoutumiseen.

Yksityinen, julkinen ja kolmas sektori toimivat kunnissa kytköksissä toisiinsa (Ilmanen 2015, 20). Kuntien liikuntapalveluita tuotetaan sekä kunnan omina palveluina että yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa (Aaltonen 2016, 85; Ilmanen 2015, 20; Itkonen 2012, 10). Näin tapahtuu myös Keski-Pohjanmaalla, sillä kaikki kyselyssä mukana olleet kunnat kertoivat tekevänsä jonkinlaista yhteistyötä jonkin muun tahon kanssa, yleisimmin seurojen ja yhdistysten. Karimäen (2020, 56) mukaan kuntien liikuntatoimet tarvitsevat aiempaa enemmän osaamista ja aktiivisuutta, sillä muuttuvassa toimintaympäristössä korostuvat kumppanuudet ja yhteistyö. Keski-Pohjanmaalla on myös ollut suuntana sulauttaa liikunta- ja vapaa-aikatoimi osaksi teknistä toimea, jolloin kunnan sisäinen yhteistyö on yleistä. Vastaavanlainen trendi on havaittavissa myös muualla Suomessa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020b, 3). Tällaiset muutokset liikuntapalveluiden järjestämisessä ja tuottamisessa voivat näyttäytyä etenkin pienissä kunnissa talouden sopeuttamisena ja eräänlaisena selviytymistaisteluna (Karimäki 2020, 55). Toisaalta Aaltosen (2016, 84) mukaan toimialaa oleellisempaa ovat selkeät tehtävät ja tavoitteet sekä ymmärrys siitä, että liikunnan tulisi olla eri toimialat läpäisevä asia, sillä liikunnan edistäminen tapahtuu parhaiten yhteistyössä eri toimialojen kanssa. Keski-Pohjanmaalla positiivinen merkki on myös se, että kyselyvastausten mukaan 91 prosentissa kyselyyn osallistuneista kunnissa on vuonna 2020 meneillään jokin kuntalaisten terveystoimintaan tai hyvinvointiin liittyvä kehittämishanke, kun huomioidaan kunnan itse hallinnoimien hankkeiden lisäksi myös seurojen, yritysten ja kuntayhtymien hankkeet. Tässä kartoituksessa ei ole voitu ottaa huomioon, miten vallitseva koronatilanne mahdollisesti vaikuttaa suunniteltuihin hankkeisiin lyhyellä tai pitkällä aikavälillä.

Keski-Pohjanmaan kunnista 76 prosenttia kyselyyn vastanneista mainitsee, että kunnan liikuntatilojen esteettömyys on huomioitu vähintään tyydyttävästi. Suomen vuonna 2016 ratifioiman YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus siitä, että vammaisten pitäisi päästä samoihin tiloihin muiden ihmisten kanssa ilman erityisratkaisuja (Kilpelä 2019, 9), ei siis oletettavasti tällä hetkellä toteudu noin neljäsosassa Keski-Pohjanmaan kunnissa. Huomioitavaa oli myös se, että esteetön ympäristö hyödyttää kaikkia kuntalaisia elämän eri vaiheissa (Kilpelä 2019, 7; Kuosma 2018, 87; Laitinen 2013, 9) ja että myös kasvava joukko muistisairaita tarvitsee nyt ja jatkossa esteettä palveluja (Mäkisalo-Ropponen 2018, 63–65). Keski-Pohjanmaalla esteettömyys on kuitenkin hiljalleen parantumassa, sillä monessa vastauksessa mainittiin, että uusissa liikuntapaikoissa esteettömyys huomioidaan hyvin ja vanhoissa paikoissa asia otetaan huomioon viimeistään

peruskorjausvaiheessa. Tällä tavalla esteettömyyden huomioiminen ei tule kalliimmaksi kuin muukaan rakentaminen tai peruskorjaaminen (Mäkisalo-Ropponen 2018, 65). Tässä kartoituksessa ei ole huomioitu tarkemmin Keski-Pohjanmaan esteettömyyden laatutasoa, ja arviot esteettömyyden toteutumisesta ylipäätään ovat kyselyyn vastanneiden työntekijöiden subjektiivisia arvioita. Esteettömyyden määritelmää ei myöskään kyselyssä avattu tarkemmin, joten vastaajat eivät luultavasti ottaneet huomioon esteettömyyden eri ulottuvuuksia, kuten aisti- ja kuulemisesteettömyyttä. Vastauksista ilmenee, että esteettömyys on ajateltu pääasiassa liikkumisen esteettömyytenä. Jatkotutkimusaiheena voisi olla selvittää tarkemmin esteettömyyden eri muotojen toteutumista ja laatia niiden vertailun avuksi selkeät mittaristot.

Suuri osa ihmisistä tarvitsee jossakin vaiheessa elämäänsä soveltavan liikunnan ratkaisuja esimerkiksi ikääntymisen, pitkäaikaissairauden tai toimintakyvyn heikkenemisen vuoksi (Soveli ry). Keski-Pohjanmaan kunnissa kyselyyn vastanneista 68 prosenttia ilmoitti, että kunnassa tarjotaan edes jonkinlaista soveltavaa liikuntaa. Kyselyssä ei kartoitettu tarkemmin soveltavan liikunnan määrää tai laatua, ja vastaukset ovat osittain myös vastaajien subjektiivisia näkemyksiä. Keplin Petri Harsusen arvion mukaan soveltavan liikunnan käsite oli kaikille vastaajille kuitenkin tuttu. Soveltavan liikunnan määrän Keski-Pohjanmaalla voidaan arvioida olevan melko vähäinen, sillä lähes kolmasosassa kuntia soveltavaa liikuntaa ei ole lainkaan. Myös niissä kunnissa, joissa on soveltavaa liikuntaa, voi toiminta olla hyvin suppeaa. Esimerkiksi Toholammella soveltavaksi liikunnaksi tilastoitiin uimahallikulkjetukset erityisryhmille ja Alavieskassa on kerran viikossa erityisryhmien liikuntatunti.

Maahanmuuttajien määrä ja sen mukaan myös maahanmuuttajille soveltuvan liikunnan tarve vaihtelevat eri puolilla Suomea (Karimäki 2020, 56). Niissä Keski-Pohjanmaan kunnissa (77 %), joissa maahanmuuttajia ei ole huomioitu liikuntapalveluiden kohderyhmänä, 41 prosenttia perustelee asiaa sillä, ettei kunnassa ole maahanmuuttajia, heitä on hyvin vähän tai että he ovat jo integroituneet kantaväestöön. Ylipäätään Keski-Pohjanmaalla maahanmuuttajien määrä on vähäinen (Kuntaliitto 2019), joten kohderyhmänä he eivät ymmärrettävästi ole kuntien prioriteeteissa kovin korkealla. Maahanmuuttajien liikkumaan opastamisessa on olemassa kuitenkin lukuisia hyötyjä (Itkonen ym. 2018, 123), joten pienellekin kohderyhmälle on syytä miettiä yksilöllisiä ratkaisuja ja helpottavia tekijöitä integroitua mukaan kantaväestölle suunnattuihin liikuntapalveluihin.

Harrastustakuu lanseerattiin toimenpidesuosituksena kuntakentälle vuonna 2017 (Haanpää 2019, 9). Vuonna 2020 harrastustakuu ei vielä toteudu suurimmassa osassa Keski-Pohjanmaan kuntia. Harrastustakuu toteutuu kolmessa kunnassa ja lisäksi kolmessa kunnassa on olemassa siihen

suunnitelmat. Takuun tavoitteena on, että jokaisella lapsella ja nuorella olisi mahdollisuus iloa ja merkityksellisyyttä tuottavaan harrastukseen (Opetus ja kulttuuriministeriö 2019, 9–10). Pelkät maksuttomat liikuntapaikat ja -palvelut eivät riitä, sillä niiden tarjonta ja kysyntä eivät aina kohtaa ja tärkeää olisi myös huomioida toimijoiden välinen yhteistyö, omaehtoinen harrastaminen sekä yleinen asenneilmapiiri kunnassa (Haanpää 2019, 10, 56–57, 59–60). Tässä kartoituksessa ei otettu selvää tarkemmin siitä, millä tavoin harrastustakuu Keski-Pohjanmaalla toteutuu ja minkälainen on toiminnan laatu. Lisäksi jatkotutkimusaiheena voisi olla kunnissa asuvien lasten ja nuorten arkiaktiivisuutta, harrastamista sekä niihin liittyviä toiveita ja tarpeita.

Jos lasten ja nuorten harrastamiseen vaikutetaan harrastustakuun tyyppisillä ratkaisulla, voi aikuisväestön liikunnallista elämäntapaa tukea muun muassa liikunta- ja elintapaneuvonnan avulla. Kohdennetulla liikuntaneuvonnalla on mahdollista tavoittaa vähän liikkuvat kuntalaiset ja auttaa heitä saavuttamaan liikunnallinen elämäntapa ohjattavan omaan kokemusmaailmaan ja arkeen paneutuvalla ohjauksella (Itkonen ym. 2018, 129; Nupponen & Suni 2011, 212–213; Tuunanen 2020, 4–5). Vuonna 2019 tehdyn selvityksen mukaan Manner-Suomen kunnista liikuntaneuvontaa oli tarjolla 46 prosentissa (Tuunanen 2020, 9). Keski-Pohjanmaalla liikuntaneuvontaa on kyselytutkimuksen mukaan hieman keskimääräistä vähemmän. Jos liikuntaneuvonnan aloittamisen suunnitelmat toteutuvat Perhossa, Kruunupyssä, Lestijärvellä ja Kaustisilla, nousee luku kuitenkin selvästi keskiarvon yläpuolelle. Tuunanen (2020, 10) selvityksessä oli Keski-Pohjanmaalta mukana kahdeksan kuntaa, joista vain kahdessa (25 %) oli raportoitu olevan liikuntaneuvontaa. Ristiriitaisuus lukuihin selittynee sillä, että selvityksissä olevien kuntien määrä oli eri ja että Tuunanen selvityksessä kartoitettiin liikuntaneuvonnan vakiintuneita palveluja. Joissakin kunnissa liikuntaneuvontaa voi olla mahdollista saada tarvittaessa tai erikseen pyydettyä, mutta näiden mahdollinen osuus ei selviä kyselyn vastausaineistosta. Lisäksi voidaan olettaa, että monet terveydenhuollon ammattilaiset, kuten lääkärit ja terveydenhoitajat, antavat liikuntaneuvontaa osana omaa työtään. Tähän liittyen kannattaa jatkossa olla kysymyksenasettelussa tarkka, jotta voidaan erottaa tällainen liikuntaneuvonta erillisestä palveluketjuun kuuluvasta liikuntaneuvontapalvelusta. Oma aiheensa on myös liikuntaneuvonnan laadun ja vaikuttavuuden arvioiminen sekä liikuntaneuvonnan taloudelliset vaikutukset.

Maailmanlaajuinen koronatilanne vaikuttaa kaiken muun ohella myös Keski-Pohjanmaan kuntien toimintaan ja tulevaisuudennäkymiin. Selkeinä trendeinä viruksen vaikutuksen aikana mutta myös pidemmällä tähtäimellä tulleet olemaan ulko- ja luontoliikunnan lisääntyminen sekä digitaaliset liikuntapalvelut (Valtion liikuntaneuvosto 2020, 74). Ulko- ja luontoliikunnan yllättävä ja äkillinen lisääntyminen vahvistaa käsitystä siitä, että kuntien hyvinvoinnin edistämisen keskiössä tulee olla

liikkumisympäristön kokonaisvaltainen kehittäminen (Karimäki 2020, 57). Koska Keski-Pohjanmaan väestötiheys on muuta Suomea alhaisempi (Tilastokeskus 2020), voidaan olettaa, että Keski-Pohjanmaan kunnissa on erinomaiset mahdollisuudet laajentaa ulko- ja luontoliikuntamahdollisuuksia sekä kuntalaisten liikkumisen, mutta myös luontomatkailun kannalta. Ulkoliikuntapaikat ovat myös kustannustehokkaita vaihtoehtoja, joiden käyttökapasiteetti on suuri (Nissinen & Möttönen 2013, 64). Tärkeää on kuitenkin viestiä ja markkinoida kuntalaisille ulko- ja luontoliikuntapaikkojen mahdollisuuksista omatoimiseen ja ohjattuun liikuntaan (Mäki-Opas 2016, 107–108). Toinen koronan aiheuttama trendi on erilaisten digitaalisten liikuntapalveluiden yleistyminen. Voidaan olla helpottuneita siitä, että tekniset ratkaisut ovat jo olemassa, ja että niiden käyttöönotto vaatii ainoastaan uuden opettelua ja totuttelua sekä palveluntarjoajan että käyttäjän osalta. Etäliikunnanohjausten ei tarvitse olla ainoastaan videoiden tai striimien lähettämistä, vaan erilaisilla teknisillä ratkaisuilla on mahdollista ottaa mukaan myös vuorovaikutuksellisia ja yhteisöllisiä elementtejä. Esimerkiksi olen itse päässyt seuraamaan Espoon työväenopiston tarjoamia digitaalisia liikuntapalveluja. Suurin kohderyhmä etäyhteydellä toteutettuihin jumppiin Espoossa on ollut seniori-ikäisissä todennäköisesti sen vuoksi, että he kuuluvat ikänsä puolesta koronaviruksen riskiryhmään. Espoon esimerkistä voidaan kuitenkin todeta, että monet ikäihmiset voivat suhtautua ennakkoluulottomasti erilaisiin digitaalisiin palveluihin.

Valtion liikuntaneuvoston (2020, 75) arvion mukaan koronaviruksen aiheuttaman kuntatalouden heikentymisen myötä moni kunta voi joutua tekemään tulevana vuosina isoja leikkauksia kuntansa liikuntapalveluihin. Tämän vuoksi olisi erityisen tärkeää valita kustannustehokkaita valintoja sellaisiin liikuntapalveluihin, jotka liikuttavat mahdollisimman monia kuntalaisia mahdollisimman monipuolisesti ja mielekkäästi. Koronan vaikutuksiin varautumisessa tulevaisuudessa on syytä ottaa huomioon se, että korona on vähentänyt fyysistä aktiivisuutta erityisesti jo ennestään vähän liikkuvien kohdalla (Kantomaa 27.10.2020). Myös kuntien vastauksista nousi esiin huoli siitä, että kontakti vähän liikkuneisiin menetetään kokonaan. Esimerkiksi Toholammelta kerrotaan siitä, kuinka kovalla työllä liikuntapalveluihin mukaan houkutellut yksinasuvat saadaan osallistumaan toimintaan myös jatkossa. Kantomaa (27.10.2020) huomauttaa, että jatkossa erityistä huomiota liikkumisen tukemisessa olisi syytä kiinnittää vähän liikkuviin, iäkkäisiin, toimintarajoitteita kokeviin sekä heikossa yhteiskunnallisessa asemassa oleviin. Toimivia menetelmiä ovat muun muassa Icehearts, jossa lasten ja nuorten syrjäytymistä ehkäistään pitkäjänteisellä joukkueurheilutoiminnalla (Icehearts 2020) ja monissa kaupungeissa toteutettava liikuntakaveritoiminta, jossa vapaaehtoiset liikkuvat yhdessä tukea tarvitsevan lapsen, nuoren tai ikäihmisen kanssa (esim. Helsingin kaupunki 2020).

Jatkossa vastaavanlaista kartoitusta tehtäessä olisi syytä ottaa huomioon myös liikuntatoimen nettokustannukset, sillä tätä aihetta ei tässä ja aiemmin kartoituksissa ole huomioitu lainkaan. Esimerkiksi korona on aiheuttanut kuntien liikunnasta vastaaville hallinnonaloille tulonmenetyksiä keskimäärin 2,73 euroa asukasta kohden (Valtion liikuntaneuvosto 2020, 14–18).

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (2020b, 4) mukaan niissä kunnissa, joissa oli laadittu liikuntasuunnitelma tai kehittämisohjelma, yli kolmanneksessa oli huomioitu sukupuolten tasa-arvon edistäminen liikuntapalveluissa. Tämä näkökulma on syytä ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa ja tulevilla kartoituksilla. Myös asukkaiden vaikutusmahdollisuuksien hyödyntäminen liikuntapalveluiden kehittämisessä olisi syytä jatkossa ottaa huomioon. Kunnissa käytetään muun muassa asukas- ja asiakaskyselyitä, asukaskohtaamisia ja palveluiden käyttäjien ottamista mukaan kunnan toimielimiin (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2020b, 7). Samalla on syytä tarttua myös muihin sellaisiin ajankohtaisiin ilmiöihin ja asioihin, joista tänä vuonna ei välttämättä ole olemassa vielä edes tietoa. Nähtäväksi jää, kuinka pitkään esimerkiksi koronatilanne vaikuttaa kuntien liikuntapalveluihin. Kannustan lämpimästi myös huolehtimaan siitä, että jokaisesta kunnasta saataisiin mahdollisimman laajat vastaukset kyselytutkimukseen. Pelkkä sähköpostiyhteydenotto ei yleensä riitä, vaan yhteydenotot puhelimitse ja vastaajaviestien jättäminen ystävällisessä ja ymmärtäväisessä hengessä tuottivat ainakin tällä kertaa hyvät tulokset vastausprosentin nostamisessa.

Loppuun voidaan todeta, että liikkumisen edellytykset Keski-Pohjanmaalla ovat vähintään kohtuullisella tasolla verrattuna koko Suomen tilanteeseen. Liikuntapaikkoja ja harrastusmahdollisuuksia löytyy kunnista monipuolisesti. Koronan vaikutuksista on jo saatavilla alustavia arvioita, mutta kukaan ei vielä tiedä, miten korona vaikuttaa ihmisten liikkumiseen ja liikuntapalveluihin pitkällä tähtäimellä. Selvää kuitenkin on, että kuntien on tarkkaan seurattava koronan vaikutuksia vielä pitkälle tulevaisuuteen.

Lähteet

Aaltonen, K. (toim.) 2016. Liikuntalakiopas. Tietosanoma. Helsinki.

Borodulin, K. & Wennman, H. 2019. Aikuisväestön liikunta Suomessa – FinTerveys 2017 -tutkimus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa:

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138989/Tilastoraportti_Aikuisv%c3%a4est%c3%b6n%20liikunta%20Suomessa%20-

[FinTerveys%202017%20tutkimus_BANNERILLA.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138989/Tilastoraportti_Aikuisv%c3%a4est%c3%b6n%20liikunta%20Suomessa%20-FinTerveys%202017%20tutkimus_BANNERILLA.pdf?sequence=1&isAllowed=y). Luettu: 1.11.2020.

Gehl, J. 2018. Ihmisten kaupunki. Rakennustieto. Helsinki.

Haanpää, L. 2019. Harrastustakuu: yhdenvertaisuuden asialla. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki.

Haapajärven kaupunki. 2020. Hyvinvointikertomuksen vuosittainen raportti 2019. Luettavissa:

<http://hpj.haapajarvi.fi/dynastia/kokous/20201802-4-1.PDF>. Luettu: 21.6.2020.

Hakanen, T., Myllyniemi, S. & Salasuo, M. (toim.) 2019. Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 2019:2.

Harrastuspassi 2020. Harrastuspassin avulla nuori voi löytää itselleen uuden harrastuksen.

Luettavissa: <https://www.harrastuspassi.fi/mika-harrastuspassi>. Luettu: 13.6.2020.

Helsingin kaupunki 2020. Liikuntakaveri. Luettavissa: <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/liikunta/liikuntapalvelut/liikuntakaveri/>. Luettu: 10.11.2020.

Hossain, T., Suortti, K. & Kallio, M. 2013. Urheiluseurat kunniaan. Liikunnan ja urheilun rahoituksen painopisteeksi perustaso – lapset ja nuoret. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:7. Luettavissa:

https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2019/09/Urheiluseurat_kunniaan_www.pdf. Luettu: 13.6.2020.

Hull, J., Loosemore, M. & Schwellnus 2020. Respiratory health in athletes. Facing the COVID-19 challenge. Spotlight, s. 557–558. Luettavissa: <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S2213-2600%2820%2930175-2>. Luettu: 11.6.2020.

- Husu, P., Sievänen, H., Tokola, K., Suni J., Vähä-Ypyä, H., Mänttari, A. & Vasankari, T. 2018. Suomalaisten objektiivisesti mitattu fyysinen aktiivisuus, paikallaanolo ja fyysinen kunto. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:30. Luettavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161012/OKM_30_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Luettu: 8.6.2020.
- Hyry, J. 2020. Yrittäjägallup elokuu 2020. Koronakriisin vaikutus yrityksiin 30.7.–10.8.2020. Kantar TNS Oy. Luettavissa: https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/yrittajagallup_elokuu_2020_koronakriisin_vaikutus_yrityksiin.pdf. Luettu: 23.10.2020.
- Hyytinen, T. & Kivistö-Rahnasto, J. 2015. Liikuntapalveluiden ulkoistaminen ja palveluiden turvallisuus. Nykytilanne ja kuntien kokemukset – Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:9. Luettavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75123/okm9.pdf>. Luettu: 22.10.2020.
- Icehearts 2020. Ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä – lapsuudesta aikuisuuden kynnykselle. Luettavissa: <https://www.icehearts.fi/>. Luettu 10.11.2020.
- Ilmanen, K. 2015. Liikuntapalvelujen muutos 1800-luvun lopulta 2000-luvulle. Teoksessa Itkonen, H. & Laine, A. (toim.) Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä, s. 19–37. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Itkonen, H. 2012. Liikuntasosiologia urheilun, liikunnan ja ruumiillisuuden jäljillä. Teoksessa Ilmanen, K. & Vehmas, H. (toim.) Liikunnan areenat. Yhteiskuntatieteellisiä kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta, s. 7–20. Jyväskylän yliopisto.
- Itkonen, H., Aarresola, O. & Huhtanen, K. 2020. Koronakriisi haastaa seuratoimijat. Liikunta & Tiede, 57 (2) 2/20, s. 12–13.
- Itkonen, H., Lehtonen, K. & Aarresola, O. (toim.) 2018. Tutkimuskatsaus liikuntapoliittisen selonteon tausta-aineistoksi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2018:6. Luettavissa: <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp->

content/uploads/2019/09/Tutkimuskatsaus_liikuntapoliittiseen_selontekoon_2018.pdf. Luettu: 14.6.2020.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. JAMK. Jyväskylä.

Kantomaa, M 27.10.2020. FT, dosentti. Koronapandemian vaikutukset väestön liikuntaan -raportin julkaisu. Oulun Yliopisto. Kansallinen liikuntafoorumi. Webinaari.

Kari, O., Laakso, S., Niskanen, T. & Seppänen, M. 2020. Vammaistyön käsikirja. Sanoma Pro. Helsinki.

Karimäki, A. 2020. Kuntien liikuntapalvelujen tulevaisuus: laaja-alainen yhteistyö korostuu. Liikunta & Tiede, 57 (4) 4/20, s. 54–57.

Keski-Pohjanmaan Liikunta ry 2019. Toimintasuunnitelma 2020.

Keski-Pohjanmaan Liikunta ry 2020. 2019 toimintakertomus. Luettavissa: <file:///C:/Users/K%C3%A4ytt%C3%A4j%C3%A4/Downloads/Toimintakertomus%202019%20FINAL.pdf>. Luettu: 23.10.2020.

Kilpelä, N. 2019. Esteetön rakennus ja ympäristö. Rakennustieto. Helsinki.

Kiviluoto, K. 2020. STYLE-hankkeen Delfoi-kyselyissä hahmoteltiin liikkumisen tulevaisuuksia pandemian jälkeen. Luettavissa: <https://www.styletutkimus.fi/style-hankkeen-delfoi-kyselyissa-hahmoteltiin-liikkumisen-tulevaisuuksia-pandemian-jalkeen/>. Luettu: 2.10.2020.

Kivimäki, S. 2018. Liikuntaneuvonta nyt ja tulevaisuudessa. Terveysliikuntautiset, 2018, s. 27–29.

KKI-ohjelma 2019. Liikuntaneuvonnan onnistumisen edellytykset. Luettavissa: https://www.ppsHP.fi/dokumentit/Koulutusmateriaali%20sisltyyppi/Voi%20paremmin%20kickoff%202019%20Liikuntaneuvonnan%20onnistumisen%20edellytykset_PPSHP.pdf. Luettu: 1.11.2020.

Kokko, M. & Martin, L. (toim.) 2019. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. Liitututkimuksen tuloksia 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1. Luettavissa: <file:///C:/Users/K%C3%A4ytt%C3%A4j%C3%A4/Downloads/vlnliituraporttiweb280120191.pdf>. Luettu: 7.10.2020.

Kokkonen, J. 2015. Suomalainen liikuntakulttuuri. Juuret, nykyisyys ja muutossuunnat. Suomen urheilumuseosäätiön tutkimuksia n:o 3.

Kokkonen, J. 2020. Ratakelaaja Toni Piispanen. Poikkeusaika rassaa urheilijoiden korvien väliä. *Liikunta & Tiede*, 57 (3) 3/20, s. 45–47.

Koski, P. & Mäenpää, P. 2018. Suomalaiset liikunta- ja urheiluseurat. Tilanne, muutokset ja tulevaisuus. Turun Yliopisto. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161059/Suomalaiset%20liikunta-%20ja%20urheiluseurat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu: 18.6.2020.

Kujala, U., Laukkanen, J., Valtonen, M., Heinonen, O., Ruuskanen, O. 2020. COVID-19 – uusi haaste myös urheilijalle. *Liikunta & Tiede*, 57 (3) 3/20, s. 20–23.

Kuntaliitto 2015. Sivistyksen suunta 2025. Kuntaliiton sivistyspoliittinen ohjelma. Suomen kuntaliitto. Helsinki.

Kuntaliitto 2019. Suomen kaupungit ja kunnat. Kaupunkien ja kuntien lukumäärät ja väestötiedot. Luettavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat-ja-vaestotiedot>. Luettu: 24.10.2020.

Kuosma, T. 2018. Kansainväliset vammaisoikeudet. Atrain&Nord. EU.

Laitinen, M. (toim.) 2013. Miksi joka paikkaan pitää päästä. Kansanvalistusseura. Vantaa.

Liikuntalaki 390/2015.

Likes 2019. Väitös: Suomalainen liikuntavalistus tarvitsee rohkeutta ja monipuolisuutta. Tiedote 7.1.2019. Luettavissa: <https://www.likes.fi/tiedotteet/vaitos-suomalainen-liikuntavalistus-tarvitsee-rohkeutta-ja-monipuolisuutta/>. Luettu: 3.7.2020.

Likes 2020. Seuratuen kehittämistoiminnan seuranta 2012–2020. Luettavissa: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrJoiNDNjYWQ0MmQtY2YyZi00NDJlLThhNmMtNjM2N2M4MTJlOUM4IiwidCI6IjA3MjlmNzA0LTlwMTktNGY2ZC05MmU0LTMzNjdiMmRhOWMxMSIsImMiOjh9>. Luettu: 20.6.2020.

Lukkarila, A. 2016. Strategiaa suomeksi. Tärppejä ja työkaluja. Omakustanne.

Maanmittauslaitos 2020. Suomen pinta-alat kunnittain 1.1.2020. Luettavissa: https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2020/01/Vuoden_2020_pinta-alatilasto_kunnat_maakunnat.pdf. Luettu: 26.10.2020.

Merikivi, J., Myllyniemi, S. & Salasuo, M. (toim.) 2016. Media hanskassa. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta. Nuorisotutkimusseuran julkaisut nro 55.

Mononen, K., Blomqvist, M., Hakamäki, M., Laine, K. & Mäkinen, J. 2019. Liikunnan ja urheilun harrastaminen. Julkaisussa Mäkinen, J. (toim.) Aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen 2018, s. 8–27. KIHU. Luettavissa: https://kihuenergia.kihu.fi/tuotostiedostot/julkinen/2019_jar_aikuisvest_sel71_85829.pdf. Luettu: 7.10.2020

Mäkinen, M. 2019. Resrussit ja kulkeminen. Julkaisussa Mäkinen, J. (toim.) Aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen 2018, s. 48–59. KIHU. Luettavissa: https://kihuenergia.kihu.fi/tuotostiedostot/julkinen/2019_jar_aikuisvest_sel71_85829.pdf. Luettu: 10.10.2020

Mäki-Opas, T. 2016. Liikunta kuuluu kaikille – liikuntapolitiikan mahdollisuudet sosiaalisen eriarvoisuuden vähentämisessä. Teoksessa Sihto, M. & Karvonen, S. (toim.), Terveysten edistäminen ja eriarvoisuus – lähestymistapoja ja ratkaisuja, s. 101–115. Terveysten ja hyvinvoinnin laitosis. Helsinki.

Mäkisalo-Ropponen, M. 2018. Muistiystävällisen Suomen rakentaminen edellyttää esteettömyyden uudelleen määrittelyä! Teoksessa Kajannes, K. (toim.) Missä mennään. Puheenvuoroja, s. 63–66. Atharnot. Jyväskylä.

Ng, K., Rintala, P., Hutzler, Y., Kokko, S. & Tynjälä, J. 2017. Organized Sport Participation and Physical Activity Levels among Adolescents with Functional Limitations. Luettavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55675/sports0500081.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu: 14.6.2020.

Nissinen, K. & Möttönen, V. 2013. Ulkoliikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan nykytila. VTT. Luettavissa: <https://www.vttresearch.com/sites/default/files/pdf/technology/2013/T137.pdf>. Luettu: 3.11.2020.

Nurmi-Koikkalainen, P., Ahola, S., Gissler, M., Halme, N., Koskinen, S., Luoma M-L., Malmivaara, A., Muuri, A., Sainio, P., Sääksjärvi, K. & Väyrynen, R. 2017. Tietoa ja tietotarpeita vammaisuudesta. Analyysia THL:n tietotuotannosta. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. Luettavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135650/URN_ISBN_978-952-302-946-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu: 14.6.2020

Nupponen, R. & Suni, J. 2011. Henkilökohtainen liikuntaneuvonta. Teoksessa Fogelholm, M., Vuori, I. & Vasankari, T. (toim.) Terveysliikunta, s. 212–226. Duodecim. Helsinki.

Opetushallitus 2020. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitus. Yksikköhintojen ja rahoituksen määräytyminen vuonna 2020. Oppaat ja käsikirjat 2020:5. Luettavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/opetus_ja_kulttuuritoimen_rahoyitus_2020.pdf. Luettu: 7.6.2020.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016a. Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:21. Luettavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf>. Luettu: 7.6.2020.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016b. Yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa – painopisteenä harrastamisen hinta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:19. Luettavissa:

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75186/okm19.pdf?sequence=3&isAllowed=y>.
Luettu: 22.10.2020.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018. Liikunnan tiedolla johtamisen suunta-asiakirja 2020-2024. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:42. Luettavissa:
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161251/OKM_42_2018_Liikunnan_suunta.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Luettu: 19.6.2020.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019. Harrastamisen strategia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:7. Luettavissa:
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161382/okm_7_2019_Harrastamisen%20strategia.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu: 13.6.2020.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020a. Liikunta- ja urheiluseuroille yhteensä 3,5 miljoonaa euroa seuratoiminnan kehittämiseen. Luettavissa: https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410845/liikunta-ja-urheiluseuroille-yhteensa-3-5-miljoonaa-euroa-seuratoiminnan-kehittamiseen. Luettu: 13.6.2020.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020b. Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2018. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:5. Luettavissa:
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162002/OKM_2020_5.pdf. Luettu: 7.6.2020.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö & sosiaali- ja terveysministeriö 2019. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat (NEET) nuoret, katsaus tilanteeseen ja toimenpiteisiin. Luettavissa:
[https://minedu.fi/documents/1410845/4449678/Koulutuksen%20ja%20ty%C3%B6n%20ulkopuolella%20olevat%20\(NEET\)%20nuoret,%20katsaus%20tilanteeseen%20ja%20toimenpiteisiin/51231944-1fc0-ef0b-fc7a-afc6c975b010](https://minedu.fi/documents/1410845/4449678/Koulutuksen%20ja%20ty%C3%B6n%20ulkopuolella%20olevat%20(NEET)%20nuoret,%20katsaus%20tilanteeseen%20ja%20toimenpiteisiin/51231944-1fc0-ef0b-fc7a-afc6c975b010). Luettu: 13.6.2020.

Peltola, M. 2016. Ohjaajan väkivaltainen käyttäytyminen liikuntaharrastuksissa: sukupuolen ja maahanmuuttajataustan merkitys lapsiuhritutkimuksen valossa. Teoksessa Berg, P. & Kokkonen, M. (toim.) Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa, s. 23-45. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki.

Pentala-Nikulainen, O., Koskela, T., Parikka, S., Kilpeläinen, H., Koskenniemi, T., Aalto, A-M., Muuri, A., Koskinen, S. & Lounamaa, A. 2018. Kansallisen terveystutkimuksen, hyvinvointi ja palvelututkimus FinSoten perustulokset 2017–2018. Luettavissa: <http://www.terveytemme.fi/finsote/2017-2018/elintavat.html>.

Luettu: 9.6.2020.

Puronaho, K. 2014. Drop-out vai throw-out? - Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:5. Luettavissa:

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75232/okm5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Luettu: 22.10.2020.

Rannikko, A. 2018. Kamppailua kunnioituksesta. Vaihtoehtoliikunnan alakulttuurien moraaliset järjestykset. Nuorisotutkimusseura. Helsinki.

Rantala, M. 2014. Sata vuotta toistoa. Liikunnan asemointi ja argumentointi suomalaisessa liikuntapolitiikassa vuosina 1909–2013. Likes. Jyväskylä.

Rotko, T., Kauppinen, T. & Palojärvi, E. 2014. Kuntaan elinvoimaa ja kuntalaisille hyvinvointia eriarvoisuutta vähentämällä. Kide.

Rönkkö, E. 2014. Muutosta liikkeellä! Liikuttaako se kaikkia, Suomeen muuttaneitakin? Teoksessa Itkonen, H. & Kauravaara, K. (toim.) Liikunta kansalaisten elämänselämyksessä. Tulkintoja liikkumisesta ja liikunnanedistämisestä, s. 33–38. LIKES. Jyväskylä.

Salasuo, M., Piispa, M. & Huhta, H. 2016. Huippu-urheilijan elämänselämyksen kulku. Tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomessa. Nuorisotutkimusseura. Helsinki.

Sokka, S., Kangas, A., Itkonen, H., Matilainen, P. & Räisänen, P. 2014. Hyvinvointia myös kulttuuri- ja liikuntapalveluista. Kunnallisalan kehittämissäätlö. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:10.

Luettavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/69937/URN_ISBN_978-952-00-3412-2_korj.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu: 8.7.2020.

Soveli ry nd. Mitä soveltava liikunta on? Luettavissa: <https://www.soveli.fi/soveltava-liikunta/mita-soveltava-liikunta-on/>. Luettu: 4.11.2020.

Sääkslahti, A. 2018. Liikunta varhaiskasvatuksessa. PS-kustannus. Jyväskylä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020a. Kunnan hyvinvointikertomus. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa/kunnan-hyvinvointikertomus>. Luettu: 4.7.2020.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020b. Liikunnan edistäminen kunnissa – TEA 2020. Valtakunnalliset liikuntapoliittiset linjaukset alihyödynnettyjä kuntien työkaluna. Tilastoraportti 42/2020 27.10.2020. Luettavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140607/THL%20Tilastoraportti_Liikunta_26.10.2020_fin_al.pdf?sequence=1. Luettu: 8.11.2020.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020c. Koronavirus COVID-19. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/taudit-ja-torjunta/taudit-ja-taudinaiheuttajat-a-o/koronavirus-covid-19>. Luettu: 24.8.2020.

Tiihonen, A. 2014. Liikuntakulttuurin käsitteet muuttuvat ja muuttavat. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:6. Luettavissa: https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2019/09/Liikuntakulttuurin_kasitteet_muuttuvat_ja_muuttavat_vln_2014_6.pdf. Luettu: 6.6.2020.

Tilastokeskus 2020. Tunnuslukuja väestöstä alueittain 1990–2019. Luettavissa: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ra.px/. Luettu: 3.11.2020

Turunen, M., Turpeinen, S., Lehtonen, K., Inkinen, V., Hakonen, H. & Laine, K. 2019. Palkkatyösuhteiden vakiintuminen suomalaisissa urheiluseuroissa. Tutkimustiivistelmä. LIKES-tutkimuskeskus. Jyväskylä. Luettavissa: https://www.likes.fi/wp-content/uploads/2020/03/2860-Palkkaukset_suomalaisissa_urheiluseuroissa_tiivistelma_2019.pdf. Luettu: 3.7.2020.

Tuunanen, K. & Puurunen, A. & Malvela, M. & Kivimäki S. 2016. Laatu liikuntaneuvontaan. Likes. Jyväskylä. Luettavissa: https://www.kkiohjelma.fi/filebank/2032-Laatu_liikuntaneuvontaan_FINAL.pdf. Luettu: 7.7.2020.

Tuunanen, K. 2020. Liikkuva aikuinen. Työikäisten liikuntaneuvonnan tila 2019. Liikkuva aikuinen - ohjelma. Luettavissa: https://www.kkiohjelma.fi/filebank/3184-Tyoikaisten_liikuntaneuvonnan_tila_2019_-selvitys%2C_FINAL_15_5_2020.pdf. Luettu: 21.10.2020.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2014. Liikuntaliiketoiminnan ekosysteemin muutokset. TEM raportteja 20/2014. Luettavissa: <https://tem.fi/documents/1410877/2871099/Liikuntaliiketoiminnan+ekosysteemin+muutokset+03072014.pdf/0d22b2fc-06e4-45f9-ac9c-b5cc07e3354f/Liikuntaliiketoiminnan+ekosysteemin+muutokset+03072014.pdf?version=1.0&t=1465559617000>. Luettu: 22.10.2020.

UKK-instituutti 2019. Aikuisten liikkumisen suositus. Luettavissa: <https://www.ukkinstituutti.fi/liikkumisensuositus/aikuisten-liikkumisen-suositus>. Luettu: 8.6.2020.

UKK-instituutti 2020. Liikkumisen suositukset. Luettavissa: <https://www.ukkinstituutti.fi/liikkumisensuositus>. Luettu: 9.9.2020.

Valli, R. 2018. Vastausten tulkinta määrällisessä tutkimuksessa. Teoksessa Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysi menetelmiin, s. 261–275. PS-kustannus. Jyväskylä.

Valtion liikuntaneuvosto 2020. Koronapandemian akuutit vaikutukset liikuntatoimialaan. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2020:1. Luettavissa: <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2020/06/Koronapandemian-akuutit-vaikutukset-liikuntatoimialaan-VLN-2020.pdf>. Luettu: 23.10.2020.

Valtion talousarvioesitykset 2019. Talousarvioesitys 2020. Liikuntatoimi. Luettavissa: <https://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?year=2020&lang=fi&maindoc=/2020/aky/aky.xml&opennode=0:1:11:263:699:821:>. Luettu: 6.6.2020.

Vanttaja, M., Tähtinen, J., Zacheus, T. & Koski, P. 2017. Liikkumattomuuden jäljillä. Pitkittäistutkimus vähän liikuntaa harrastavien nuorten liikuntasuhteesta ja liikunta-aktiivisuuden muutoksista. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki.

Vasankari, T. & Kolu, P. (toim.) 2018. Liikkumattomuuden lasku kasvaa. Vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnon yhteiskunnalliset kustannukset. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2018. Luettavissa:

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160724/31-2018->

[Liikkumattomuuden%20lasku%20kasvaa.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160724/31-2018-Liikkumattomuuden%20lasku%20kasvaa.pdf?sequence=1&isAllowed=y). Luettu: 8.6.2020.

Vasara, E. 2020. Valtion liikuntahallinnon sata vuotta. Kovalta pohjalta kohti epävarmaa tulevaisuutta. Liikunta & Tiede, 57 (3) 3/20, s. 57–60.

Vilkkä, H. 2015. Tutki ja kehitä. PS-kustannus. Jyväskylä.

World Health Organization 2020. Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada.

International report. Volume 1. Key findings. Luettavissa:

<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/332091/9789289055000-eng.pdf>. Luettu: 14.6.2020.

Zacheus, T. & Saarinen, A. 2019. Lasten ja nuorten liikunnan harrastaminen ja sen taustalla vaikuttavat syyt. Teoksessa Hakanen, T., Myllyniemi, S. & Salasuo, M. (toim.) Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018, s. 81–113. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 2019:2

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake

1. Vastaajan yhteystiedot

Nimi:

Puhelinnumero:

Sähköposti:

2. Perustietoja kunnasta

Kunnan nimi:

Kunnan asukasluku 2019:

3. Kunnan liikuntatoimen henkilöstöresurssit. Henkilötyövuosi (htv) esim. 12 kk = 1 htv, 3 kk = 0,25 htv.

Hallinto:

Opetus:

Ohjaus:

Kunnossapito:

Muut:

Yhteensä:

4. Kuka vastaa liikuntapaikkojen kunnossapidosta?

Liikuntatoimi

Tekninen toimi

Joku muu, mikä?

5. Liikunta-asioiden esittelyvastuu kunnissa.

Nimi:

Tehtävänimike:

6. Vuoden 2019 taloustietoja (€).

Kunnan liikuntatoimen bruttomenot:

Kunnan liikuntatoimen henkilöstömenot:

Liikuntapaikkojen käyttökustannukset:

7. Kunnan avustukset liikunta- ja urheiluseuratoiminnalle vuonna 2019 (€).

Yleisavustukset:

Liikuntaprojekteihin ja tapahtumiin:

Toimitiloihin:

Kartta-avustuksiin:

Aikuisten kunto- ja terveysliikuntaan:

Seuratoimijoiden koulutuksiin:

Muihin:

Kaikki avustukset yhteensä:

8. Kevyen liikenteen väylät kunnassa.

Pituus 100 m tarkkuudella (esim. 4,2 km):

9. Seurojen ja yhdistysten määrä (kpl).

Urheiluseurat:

Muut liikuntaa järjestävät yhdistykset:

10. Kuinka monta valmentajaa ja ohjaajaa työskentelee paikkakunnallasi? Arvioi määrät parhaasi mukaan.

Päätoimiset:

Osa-aikaiset:

Vapaaehtoiset:

11. Missä lajeissa kunnassa on aktiivista harrastus- ja kilpailutoimintaa?

Jalkapallo

Salibandy

Tanssi

Ratsastus

Jääkiekko

Voimistelu

Yleisurheilu

Uinti

Koripallo

Hiihto

Lentopallo

Pesäpallo

Taitoluistelu

Frisbeegolf

Ampumalajit

Muu, mikä?

12. Missä urheilulajeissa paikkakunnallasi on edellytykset järjestää SM-tason tai kansainvälisen tason kilpailu- ja ottelutapahtumia?

13. Kunnan liikuntatilat.

Ovatko kuntasi koulujen liikuntatilat iltaisin maksuttomia? kyllä/ei

Keneltä maksuja peritään ja kuinka paljon?

Subventoiko kunta jonkun ryhmän liikuntatilojen käyttökustannuksia? kyllä/ei

14. Onko kunnalla tarpeeksi liikuntatiloja? Mitä pitäisi saada lisää?

15. Onko kunnassa meneillään kehittämistoimenpiteitä tai hankkeita kuntalaisten terveystilanteeseen tai hyvinvointiin liittyen? Ota huomioon myös muut kuin kunnan hallinnoimat kehityshankkeet esim. seurojen, yritysten tai kuntayhtymien hankkeet.

16. Millaisia kehityshankkeita olisi tarpeen aloittaa lähitulevaisuudessa? Voit kuvailla, mitä kehitystarpeita liikunnan ja urheilun osalta kunnassasi on.

17. Kuvaile kuntasi kansainvälisen tason yhteistöitä. Mitä yhteistöitä on meneillään, mitä on suunnitteilla ja mitkä olisivat hyödyllisiä tai mahdollisia?

18. Miten terveyttä edistävä liikunta tulee esille kunnan toimintasuunnitelmissa tai strategioissa?

19. Tekeekö kunnan liikuntatoimi yhteistyötä muiden tahojen (esim. kunnan sisäinen yhteistyö, yhdistykset, yritykset) kanssa? Kenen ja miten?

20. Miten koronaviruspandemia on vaikuttanut kunnan liikuntapalveluihin ja niiden käyttöasteisiin? Miten muutokseen on reagoitu?

21. Arvioitko pandemian vaikuttavan palveluihin ja kuntalaisten liikuntakäyttäytymiseen myös jatkossa? Miten?

22. Miten liikuntatilojen esteettömyys on huomioitu kunnassa?

23. Tarjoaako kunta soveltavaa liikuntaa? Millaista ja kuinka paljon?

24. Onko kunnan liikuntapalveluissa otettu huomioon maahanmuuttajat kohderyhmänä? Miten?

25. Toteutuuko harrastustakuu kunnassasi tällä hetkellä?

Kyllä, millä nimellä?

On suunniteltu, mutta ei vielä toteutusvaiheessa. Milloin on alkamassa?

Harrastustakuun toteutumisesta ei vielä ole tehty suunnitelmia.

26. Kuka vastaa harrastustakuun toteutuksesta ja toimenpiteistä?

Nimetty oma toimihenkilö. Mikä nimike?

Osa toimihenkilön muuta toimenkuvaa. Kenen?

Ei vastuuhenkilöä.

27. Liikuntaneuvonta.

Kunnassa tarjotaan liikuntaneuvontaa.

Kunnassa ei tarjota liikuntaneuvontaa, mutta sellainen on suunnitteilla. Milloin on alkamassa?

Kunnassa ei tarjota liikuntaneuvontaa.

28. Ketkä liikuntaneuvontaa tarjoavat?

Liikunnanohjaajat / liikuntaneuvojat

Fysioterapeutit

Sairaanhoitajat

Muu, mikä?

29. Miten liikuntaneuvontaan päädytään?

Terveysten- ja sairaanhoitajan läheteellä

Lääkärin läheteellä

Fysioterapeutin kautta

Työterveyshuollosta

Omaehtoisesti

Muu, mikä?